

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav etnologie

Diplomová práce

B. A. Tomáš Zmeškal

**Kolektivní paměť Dejvic, Bubenče, Lysolají, Šárky a Suchdola mezi
druhou světovou válkou a gentrifikací**

Collective memory of Dejvice, Bubeneč, Lysolaje, Šárka and Suchdol
between the Second World War and gentrification

Praha 2020

Vedoucí práce: doc. PhDr. Petr Janeček, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 10. srpna 2020

Tomáš Zmeškal

Klíčová slova (česky):

kolektivní paměť, gentrifikace, Dejvice, Bubeneč, Lysolaje, Suchdol, etnologie, folklor

Klíčová slova (anglicky):

colective memory, gentrification, Dejvice, Bubeneč, Lysolaje, Suchdol, ethnology, folklore

Poděkování

Poděkování patří doc. PhDr. Petru Janečkovi, Ph.D. za jeho neutuchající obdiv k tomu, co a jak si lidé vyprávějí a za jeho inspiraci, jež je nakažlivá.

Poděkování také patří všem vypravěčům a pamětníkům, bez nich by tato práce nemohla vzniknout.

Velké díky Marii.

Abstrakt (česky)

Diplomová práce se zabývá analýzou specifických aspektů kolektivní paměti částí Prahy 6, převážně obvodů Dejvic, Bubenče, Lysolají, Šárky a Suchdola. Tyto bývalé obce jsou na okraji Prahy a jejich marginalita přispěla k vytvoření některých specificky místních narativních celků: pověstí, fám a legend. Gentrifikace, která v této oblasti proběhla na počátku 21. století a postupně se završuje také ukončuje sociální život vyprávění, jež vznikala přibližně od 50. let 20. století. Práce zkoumá, jak se měnilo vyprávění o některých místních institucích, např. o bývalé sladovně nebo cihelnách. Dalším zkoumaným aspektem je postupná proměna spatiálního a agonického uchopování tohoto pražského prostoru a jeho teritorializace v rámci lokální kultury: v místní paměti jsou částečně uchovány vzpomínky na boje klukovských part, které si dělily teritoria v Dejvicích a Bubenči koncem 50. a začátkem 60. let. Terénní výzkum mimo jiné zachytil místní pověst o „Roklákovi“ z oblasti Podbaby. Je také zachycena postupná změna využití několika lokalit bývalých průmyslových podniků a postupný proces jejich gentrifikace.

Abstract (in English):

Master thesis examines specific aspects of collective memory of parts of Prague 6, especially districts Dejvice, Bubeneč, Lysolaje, Šárka and Suchdol. These former municipalities are at Prague's outskirts and their marginalization supported some specific local narratives: legends and rumours. In this area gentrification went through since the beginning 21st century and is coming to an end. Gentrification to certain extent ends the social life of narratives, which originated in the 1950s. Master theses researched, how the narratives changed, for instance ones about former malting plant or brick factories. Another researched aspect is continual change of spatial appropriations of this part of Prague and its territorialisation within the framework of local culture: in the local memory there are partially deposited memories of local youth gang fights, which divided territories in Dejvice and Bubeneč at the late 1950s and early 1960s. During the field research the legend about "Roklák" was collected in Podbaba. The research also captured the change of usage of former locations of industrial plants and the continual process of their gentrification.

Obsah

Úvod	7
1. Předmět výzkumu	8
1.1. Definice otázek	8
1.1.1. Současná podoba kolektivní paměti	8
1.1.2. Průběh gentrifikace	8
2. Metodologie výzkumu a charakteristika výzkumného vzorku	9
2.1. Dokumentace informací	11
3. Hranice zkoumané oblasti	13
3.1. Připojování obcí k Praze	13
4. Stav dosavadního bádání	17
5. Gentrifikace	18
6. Kolektivní paměť, průniky, symboly, kompromisy a konflikty	22
6.1. Pamětnické reflexe důvěryhodnosti paměti	23
6.2. Veřejná a soukromá paměť, protichůdné vyústění vzpomínek	26
6.2.1. Jaké osvobození se vlastně slaví?	28
6.2.2. Vysvětlující tabulka u pomníku	29
6.2.3. Odvlečení sousedé po osvobození Prahy	32
6.2.4. Pokus o únos?	35
7. Slavnosti	37
7.1. Kolik stojí slavnost a o čem by měla být?	39
7.2. Důležitost festivity	41
7.3. Gentrifikace v praxi	44
8. Bourání a výstavba	46
8.1. Juliska	47
8.2. Socialistická gentrifikace nebo jen socialistická fáze gentrifikace?	49
9. Roklák	58
9.1. Rodící se legenda o olympijském vítězi	67
9.2. Dětský folklor – roboti	68
10. Bitvy chlapeckých part	73
11. Hospody, restaurace a turismus	79
12. Topografie oblasti a její budoucí rozvoj	85
13. Závěr	92
14. Seznam literatury, přílohy	96

Úvod

V prosinci 2019 zemřela paní Zdenka Berendová. Sousedka z bytu přes chodbu. Bylo jí osmdesát osm let a po její smrti jsem se stal posledním členem rodiny, která byt v našem domě vlastnila od jeho postavení v r. 1914. Byt koupil můj pradědeček Blažej Zmeškal v ulici dnes pojmenované po sochaři Bohumilu Kafkovi, autorovi Žižkovy sochy na Vítkově, předtím se však ulice jmenovala Bachmačská, a ještě předtím Žižkova. Dnešní čtvrť Dejvice v Praze 6, kde se nachází, tehdy ještě neexistovala a moje babička často vzpomínala: „Když jsme se sem ze Žižkova přistěhovali, bylo tu jen pár baráků a jinak všude pole.“ Ze 17 bytů, které v domě jsou, tedy všechny, až na ten můj, změnily za sto pět let rodiny svých původních vlastníků. To není nic divného. Dům, v kterém můj pradědeček Blažej byt koupil, byl postaven jako dům poštovních C. K. zaměstnanců. Původní dokumenty o transakci se nedochovaly, nebo je v průběhu čtyřiceti let komunismu úřady skartovaly. Přesto však ve dvou bytech byly ještě před deseti lety na zdi upevněné dva plechové štítky, které k organizaci poštovních C. K. zaměstnanců odkazovaly. Tento dům, stejně jako vedlejší, neměl domácího a byty byly rozprodány jednotlivě, to ho trochu odlišovalo od většiny domů, které se postavily v Dejvicích a Bubenči během období 1. republiky. František Vacek uvádí: „Dům čís. pop. 338 v Žižkově ulici, [je] majetek Stavebního a bytového družstva poštovních a telegrafních zřízenců v Praze.“¹

Tento případ dokládá vývoj v oblasti, o které bude tato práce pojednávat. Změna nebo spíše výměna původního obyvatelstva, která zde probíhá a zdá se, že míří ke svému konci, se dá poměrně přesně mapovat, protože Dejvice jako městská čtvrť vznikly oficiálně „k 1. lednu 1922, kdy se staly součástí tzv. Velké Prahy“.² V ten den tedy začal úřední život nové městské čtvrti.

¹ Vacek, František, *Dějiny Bubenče, Dejvic, Šárky a okolí. Sborník příspěvků k dějinám hl. m. Prahy*, díl IV., Praha 1923, s. 531.

² Zákon č. 114/1920 sb. „Zákon, kterým se sousední obce a osady slučují s Prahou“.

1. Předmět výzkumu

Předmětem mé práce je současný stav kolektivní paměti v místech, která byla dříve na hranici intravilánu a extravilánu a některé na této hranici doposud jsou. Druhým paralelním procesem, který zde probíhá a blíží se ke svému završení, je gentrifikace této oblasti. Část těchto míst ohraničuje Vltava, zejména oblast Podbaby a Bubenče, a část přírodní park Šárka-Lysolaje. Čtvrť, pokud nedojde k výrazným změnám územního plánu v této oblasti, nemá kam dále expandovat. To, co je dnes intravilánem, bylo např. po 2. světové válce ještě extravilánem, jako např. oblast dnešní Julisky. Paradoxně se zde stále udrželo jméno původní usedlosti, přestože byla již dávno nahrazena novou dominantou, hotelem „Internacionál“. Předmětem tohoto výzkumu jsou zejména tyto dva vzájemně se ovlivňující procesy. Mizející kolektivní paměť místa a zároveň dovršující se gentrifikace, která bouráním starých budov spojených se vzpomínkami pamětníků jako by intenzifikovala pocit konce jedné éry. Toho, co Jan Assmann nazývá *saeculum*, čímž (Římané) rozuměli hranici vytyčenou úmrtím posledního příslušníka určité generace (a nositele jejich specifických vzpomínek).³

1.1 Tato práce se pokouší odpovědět na dvě otázky:

1.1.1 Jaká je současná podoba kolektivní paměti obyvatel částí Prahy 6, převážně Dejvic, Bubenče, Lysolají a Suchdola od 2. světové války do současnosti.

1.1.2 Jak probíhá gentrifikace této oblasti a jak tento proces ovlivňuje proměňující vnímání:

- a. spatiálního agonického uchopování tohoto prostoru
- b. místních slavností
- c. místních pověstí, fám a memorátů

³ Assmann, Jan, *Kultura a paměť*, Praha 2001, s. 48.

2. Metodologie výzkumu a charakteristika výzkumnéh vzorku

Dlouhodobý výzkum probíhal za použití metody zúčastněného a přímého pozorování, přičemž jeho klíčovými použitými technikami byly rozhovory s místními pamětníky a dokumentace reakcí na gentrifikaci, její rychlost a tvrdost. Dále jsem také prováděl obsahovou analýzu různých typů písemných, vizuálních a audiovizuálních dokumentů, především internetových stránek týkajících se Prahy 6. V některých okamžicích se tyto typy paměti s gentrifikací protnou. Např. zbourání rozsáhlé budovy sladovny v Podbabě přinese vzpomínky všech, kdo v ní v mládí pracovali. Zpřítomní dobu s konkrétními jmény spolužáků a přátel a s několika příhodami a charakteristikami bývalých kamarádů, s kterými pamětníci ve sladovně pracovali. Narátoři, o jejichž vzpomínky se moje práce opírá, se dají zhruba rozdělit do dvou částečně se prolínajících skupin. První z nich byla založena na rodinné struktuře, se kterou bylo spojeno několik dlouholetých osobních přátel, znajících se od základní školy, v tomto případě šlo přibližně o sedm osob. Druhá, o něco větší skupina přibližně dvanácti osob byla opět založena na dlouholetých přátelských vztazích a někteří její členové se znali ze studia na základních a středních školách. Všichni členové obou těchto skupin původně žili v Praze 6 a většina z nich byli muži. Věková kohorta pamětníků je přibližně 60 až 75 let. K oběma těmito prolínajícím se skupinám se družili další pamětníci a narátoři ve věkové kohortě přibližně 55 až 75 let. V tomto případě jde často o známé, kteří v určité době navštěvovali stejnou školu, byť v jiných ročnících. Někdy také jednoduše bydleli poblíž v některých místech Prahy 6. Většina narátorů měla středoškolského vzdělání, někteří byli vyučení a někteří dosáhli vysokoškolského vzdělání. Jejich přístup ke zveřejnění jejich narativů byl převážně neutrální. Několik z nich si však nepřálo zveřejnění svých jmen, a protože by bylo obtížné splnit toto přání a zároveň uvádět skutečná jména či iniciály ostatních narátorů, rozhodl jsem se v této práci všechny pamětníky i jejich iniciály anonymizovat.

S převážnou většinou pamětníků jsme se znali již před začátkem zpracovávání této práce, a z tohoto důvodu jsem nepoužíval biografické rozhovory. Biografické informace měli tedy narátoři o mně a já o nich ještě před zpracováváním tohoto textu. Většinou jsem pamětníky poslouchal a jen v některých oblastech jsem vedl neformální polostrukturovaný rozhovor, a to v převážné většině skupinový s několika narátory současně. Při hodnocení informací v z těchto rozhovorů jsem používal některé z poznatků orální historie, důležitým bylo zejména zachování

integrity narátorů. Tuto problematiku psychosociální selekce popisují autoři *Třetí strany trojúhelníku* takto:

Mezi „psychosociální“ rysy patří selekce paměti jednak z potřeby „zachování sebeúcty“ vzpomínajícího a také z potřeby vytvořit si „charakterní příběh“, o němž by se mohl pomyslně „opřít“. Dá se říci, že obecně každý životní příběh je vyprávěn takovým způsobem, aby byla zachována integrita narátorovy osobnosti, a to zejména u starších lidí bilancujících své osudy, odhalujících své postoje a hodnotové rámce. Vyprávějící popisuje svůj život jako sled událostí, které ho přivedly do určité pozice, ve které on sám sebe vidí (resp. chtěl by být viděn svým okolím). Vzhledem k tomu, že v životě jsme stavěni do mnoha situací a sehráváme mnoho rolí, snaha badatele, který považuje vyličení příběhu z úst narátora za jediné „pravé“ a „definitivní“, by v tomto případě byla velmi iluzorní. Jak je totiž zřejmé z charakteru paměti i sociální reality, každý člověk disponuje mnoha příběhy, které mají ne možná z pohledu právního či „pozitivisticky-historického“, ale určitě z pohledu epistemologického (a také orálněhistorického), stejnou pravdivost. Velmi důležitý „psychosociální“ rys pamětní selekce (například při sledování dějin traumatu) je také tzv. Pollyannin princip (*Pollyanna principle*). Tento jev, pojmenovaný podle hlavní postavy slavné série románů americké spisovatelky Eleanor H. Porterové (dívky-sirotka Pollyanny Whittierové trpící „chronickým optimismem“), spočívá ve faktu, že lidský mozek vytlačuje v rámci provádění jakési „psychohygieny“ negativní, nebo dokonce traumatizující zážitky z každodenního života, s cílem zachovat „duševní zdraví“ a integritu naší osobnosti.⁴

Tato problematika se však netýká pouze pamětníků, ale také tazatele. V mém případě jde o to, že jsem byl jak v roli tazatele, tak mnohdy i v roli pamětníka, což přináší jak kladné stránky, jako je např. jistá osobní znalost minulého režimu a samozřejmě místa výzkumu, tak i stránky záporné. Jedním z negativ této dvojí role je to, že si tazatel musí připomínat, které z narací jsou také součástí jeho vlastního příběhu, a tak se může stát, že si některé otázky prostě neklade, protože je má za samozřejmé. Se systematickým používáním selekce v některém ze skupinových narativ jsem se setkal u jednotlivých pamětníků jen příležitostně, ve větší míře na něj pak upozornil pamětník H. H.⁵ ve vztahu k fenoménu tzv. Hanspaulského blues. Ten zdůraznil, že celý tento narativ je z jeho hlediska falešný, protože v něm šlo převážně o využití sociálního kapitálu dětí privilegované skupiny obyvatel Hanspaulky. Pollyannin princip byl zřejmý zejména v naracích některých pamětníků o svých rodičích, kteří byli součástí

⁴ Vaněk, Miroslav – Mücke, Pavel, *Třetí strana trojúhelníku*, Praha 2011, s. 97.

⁵ Autor, terénní deník, narátor H. H., muž, 68 let, VŠ, nar. v Praze 6.

mocenského establishmentu předchozího režimu, nezřídka v Československé lidové armádě. V tomto případě šlo o překlenutí určitého druhu kognitivní disonance, která měla několik zdrojů. Na jedné straně jim sociální kapitál jejich rodin umožnil lepší přístup k prestižnějším typům zaměstnání a vzdělání, ale na druhé straně jim hodnoty jejich rodičů byly častokrát cizí a oni s nimi byli v otevřeném konfliktu. Zde byla selekce patrná.

2.1. Dokumentace informací

Se svými informanty jsem se seznámil řadu let předtím, nežli jsem uvažoval o studiu etnologie a kulturní antropologie. Část pamětníků, z jejichž informací čerpám, jsou mí přátelé. Někteří z nich byli přátelé a známí mé matky, která celý život prožila v Dejvicích. Někteří byli mými známými či přáteli a znali jsme se řadu let. Byl jsem tedy v jiné situaci nežli etnolog či např. folklorista, který provádí výzkum nebo sbírá nějaký materiál tematicky v neznámém prostředí při získávání informantů. Používal jsem při vyhledávání informátorů metodu sněhové koule, ale současně někteří moji známí věděli, že jsem literát a že některé informace mohu dále nějak zpracovat.⁶ Do Prahy 6 jsem se opět začal vracet přibližně od r. 2006, kdy moje matka začala mít řadu zdravotních problémů, kterým podlehl v r. 2010. Právě ty vyčerpávající hodiny starostí mě přivedly zpět do Dejvic a zde jsem opět spíše náhodně začal tu a tam potkávat své staré známé, např. spolužáky ze základní školy, sportovního klubu, školního orchestru, nebo známé a přátele mé matky. To, že se lidé znali alespoň od vidění, bylo do 80. let běžné, v r. 2006 a později to bylo již výjimečné. Generaci známých mé matky tížily myšlenky na smrt. To bylo evidentní poté, co zemřela a já jsem začal Dejvice a Bubeneč občas navštěvovat a tu a tam vedl s některými jejími známými krátký a většinou náhodný rozhovor. Většina z nich reprezentovala bubenečské i dejvické obyvatele, oni sami nebo jejich rodiče patřili k dlouholetým místním obyvatelům. Řada z mých informátorů měla otce zaměstnané v armádě. To potvrzuje dlouholeté spojení oblasti nynější Prahy 6 s armádními kruhy, které se datuje už do doby před vznikem Dejvic a Bubeneče jako městských čtvrtí ve 20. letech 20. století. Hodnosti měli podplukovnické, ojediněle se vyskytla i generálská.

Poněkud zastřený je fakt, že Dejvice a Bubeneč také obývala ještě v 80. letech řada chudých obyvatel. V druhé polovině 80. let jsem pracoval jako brigádník – pošťák na hl. poště Prahy 6

⁶ Otázky kolektivní paměti zpracovává klasický text: Halbwachs, Maurice, *Kolektivní paměť*, Praha 2009; dále pak např. Assmann, Aleida – Shortt, Linda (eds.), *Memory and Political Change*, London, Palgrave Macmillan 2012.

v Kafkově ulici, a protože v té době ještě poštovní doručovatelé doručovali i důchody, mohl jsem se osobně přesvědčit o tom, jak značné sociální kontrasty zde byly.

Např. obyvatelé z části domů, které obklopovaly tehdejší ministerstvo obrany (tehdy v ul. Čs. armády), měli tzv. osobní důchody, které nebyly registrovány na poště, ale přicházely zvláštními poukázkami. Běžně dosahovaly výše přes 2 000 Kč, zatímco v domech na druhé straně ulice měla řada obyvatel důchody poloviční a někteří pouze 500 až 600 Kč. Typickým příkladem toho byla ulice Dejvická, kde její pravá strana (směrem k Vítěznému náměstí) byla většinou obydlena penzionovanými důstojníky, zatímco druhá strana tzv. „obyčejnými lidmi“. To, že je dnes oblast Dejvic, Bubenče a do jisté míry i Lysolaj a Suchdola vnímána jako typické místo střední a vyšší sociální třídy, je doložitelné sociologickými informacemi, ale to neznamená, že zde nežili a nežijí i lidé, kteří do tohoto stereotypu nezapadají.

3. Hranice zkoumané oblasti

Zjednodušeně by se dalo říci, že oblast ohraničují ze severní strany Vltava, z jihu buštěhradská dráha, z východu Letná a Stromovka a ze západu částečně Šárecké údolí. Předem přesnějšího popisu je nutné zmínit, že v současnosti se za Dejvice často považuje i Bubeneč, a že současné správní dělení je odlišné od toho, jaké používají místní obyvatelé. Čím jsou starší, tím jsou do jisté míry konkrétnější. Např. oblast Podbaby včetně severní části ulic, např. Ve Struhách, nebo Papírenská, je vnímána někdy jako nezávislá čtvrť. To není bezdůvodné, ještě Teige a Herain uvádějí při soupisu domů a bytů v Praze od r. 1784 do r. 1907 zvlášť Bubeneč a zvlášť „Dejvice (se Šárkami a Podbabou)“.⁷ To je překvapivé, protože oblast Podbaby je blíže Bubenči, nikoli (ani tehdejší) Dejvicím. Aby se tedy v této práci dalo určit, o jaké místo jde, budu ho převážně vymezovat z dnešního hlediska. Nicméně (a na to upozorním v příslušných pasážích), protože časově je tento výzkum směřován od konce 2. světové války, je nutné vést v patrnosti, že se celá tato oblast zejména v 50. a 60. letech a znovu pak přibližně od r. 2000 velmi rychle měnila. Přibývaly nové stavby, staré domy, dílny, cihelny a další objekty se rušily a bouraly, ale zejména okrajová a prázdnější místa, tedy typický extravilán, se proměnila v intravilán, v oblasti hustě zastavěné, např. jako malé sídliště v Podbabě mezi ulicemi Lindleyovou a Máslovou.

3.1. Připojování obcí k Praze

S obcemi Dejvice – Dehnice a Bubeneč se jako s městskými čtvrtěmi počítalo už mnoho let předtím, nežli ke skutečnému připojení došlo. Na plánu Josefa Brože z r. 1881⁸ jsou ulice a domovní bloky rozkresleny do nejmenších detailů. Přinejmenším už v r. 1881 byla vize obou čtvrtí poměrně konkrétní. A to natolik, že se jí realizace do jisté míry přidržela. Data na nejstarších domech v okolí ulice Dejvické ukazují, že výstavba začala probíhat přibližně od r. 1908. Územní plán, který mapa z r. 1881 představuje, je velmi podobný tomu, jak byly Dejvice a Bubeneč dostavěny po 1. světové válce, tedy téměř čtyřicet let poté.

⁷ Teige, Josef – Herain, Jan, *Král. hlav. město Praha od r. 1848 až 1908*, Praha 1908-1918, s. 196.

⁸ Brož, Josef, *Nejnovější plán král. hlav. města Prahy, Karlína, Smíchova, Vyšehradu, Žižkova, Král. Vinohradů a nejbližšího okolí*, Praha 1881.

Obrázek č. 1 – Výřez z mapy Josefa Brože (r. 1881)

Jak Dejvice, tak Bubeneč patří k nejmladším prvorepublikovým čtvrtím, a proto je možné jejich vývoj sledovat téměř od počátku. Např. prozkoumání dobových plánů do jisté míry osvětlí důvod, proč se armádní složky v Dejvicích po 1. světové válce usadily. Kadetní škola byla v místech dnešní Tychonovy ulice už na uvedeném Brožově plánu. V místech tehdy ještě neexistujících, dnešních Střešovic byla tzv. „dělostřelecká laboratoř“. Na některých plánech z konce 19. století se celé toto území na sever od bývalých Mariánských hradeb označuje někdy také jako vojenský distrikt. Z hradčanského opevnění na této straně zbyla pouze Písecká brána a po opevnění zůstalo jen několik jmen ulic: Na baště sv. Jiří, Na baště sv. Ludmily, Na baště sv. Tomáše a Na Valech. Ale přestože se tato práce bude zabývat pozdějším obdobím, je napojení na vojenský establishment dobré zmínit hned na začátku, protože sehrálo v historii obou čtvrtí svou úlohu. Vojáci tuto oblast znali dávno před vznikem „nových“ Dejvic a Bubeneče a jejich spojení pokračuje do dneška, přestože se politické zřízení změnilo od r. 1881 několikrát. O tom, jak rychle se tato nová čtvrť vyvíjela, svědčí i údaje z r. 1921. V té době měly Dejvice 17 domů a 511 obyvatel, zatímco Bubeneč 15 domů a 577 obyvatel.⁹ Dnes se statistická data pro tyto čtvrti samostatně nesbírají, nicméně původní oblast obcí Dejvic a Bubeneče je

⁹ Šiška, Josef, (ed.) *Soupis bytů v Praze: podle stavu z 15. února 1921*, Praha 1923.

zásobována jedním vodovodem a při jeho havárii zaviněné kontaminací vody 23. 5. 2015 /ve vodohospodářských termínech šlo o: havárii postižené tlakové pásmo (428, gravitace Andělky) v oblasti Dejvic a Bubenče v Praze 6/¹⁰, se odhady postižených pohybovaly okolo 32 tisíc obyvatel.¹¹ To je tedy počet obyvatel, kterého obě čtvrti po více než stu letech připojení k Praze dosáhly.

To, že se však připojení obou obcí k Praze vleklo, popisovali v r. 1908 autoři Teige a Herain takto:

S obcí Dehnice (Dejvice) byly sice r. 1886 ujednány podrobné podmínky spojení [s Prahou], ale sbor ob. starších neschválil toto ujednání ve schůzi dne 29. prosince 1886. Také jednání s obcemi Král. Vinohrady, Karlínem, Smíchovem, Žižkovem, Nuslemi a Pankrácí nepřekročilo meze přípravných porad, ačkoli c. k. vláda uznávajíc značné prospěchy v politickém i hospodářském směru, jaké by vzešly Praze, dne 30. 12. 1891 č. 1. ř. z. ex. 1892 vydala zákon, jímž byla stanovena předměstským obcím v případě, že do pěti let ku Praze se připojí, patnáctiletá doba přechodní vzhledem k dani činžovní.

Ale pětiletá lhůta prošla a jediná obec Nūsle oznámila přípisem ze dne 29. 5. 1893 č. 2837, že obecní zastupitelstvo jest ochotno za určitých podmínek, jež šest jí jmenovaných delegátů má stanovit, připojit se ku Praze.¹²

Rychlý vývoj Prahy koncem 19. století je obecně známý, proto ho zde není třeba rozvádět. Autoři citovaného úryvku se ztotožňují s tím, že aby se Praha mohla rozvíjet, je logické a nutné přičlenění okolních obcí.¹³ To samé si uvědomila vláda, která patnáctiletou lhůtu pro možné připojení obcí později rozšířila na dvacetiletou.¹⁴ Shrňme-li si stručně vývoj, pak autor *Nejnovějšího plánu král. hlav. města Prahy*, Josef Brož, měl již v r. 1881 k dispozici poměrně detailní návrh územního plánu, který se však mohl plně realizovat až po připojení těchto obcí v r. 1922, tedy po čtyřiceti letech. Nemá smysl zde spekulovat, co obecní starší vedlo k tomu,

¹⁰ Kontaminovaná oblast byla ohraničena ulicemi: Milady Horákové, U Vorlíků, Na Zátorce, náměstí Pod Kaštany, Wolkerova, Gotthardská, Goetheho, Za Císařským mlýnem, Papírenská, Jednořadá, Šestidomí, Ve Struhách, Čínská, Terronská, Pod Juliskou, Na Kvintusce, Na Štáhlavce, Bílá, Božkova, Na Kocínce, Na Kotlářce, Kolejní, Na Vlčovce, Evropská, Gymnasijní, Pevnostní, Generála Píky, Svatovítská, Václavkova a Dejvická. Srov. <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/lide-nakazeni-kontaminovanou-vodou-v-dejvicich-dostanou-odskodne-5000-korun-302418> (3. 2. 2020).

¹¹ Srov. Kožíšek, František – Kothan, Filip – Jelígová, Hana, *Byla dejvická epidemie největší v české historii? (prezentace)*, in: Souhrnná sdělení. 20. Konference „Monitoring zdraví a životní prostředí“, 6. – 8. 10. 2015 Milovy, Státní zdravotní ústav, Praha 2015.

¹² Pravopis obcí Nūsle a Dehnice, včetně v závorce uvedených Dejvic byl ponechán dle citované publikace: Teige, J. – Herain, J., Král. hlav. město Praha od roku 1848 až 1908, s. 196.

¹³ Postoj Teige a Heraina je zřejmý ze statistik a popisu pozvolného zvyšování počtu obyvatel, který v textu uvádějí a navozuje dojem, že připojení k Praze je logické a nevyhnutelné. Tamtéž, s. 196–197.

¹⁴ Tamtéž.

aby jejich svolení připojení k Praze trvalo přinejmenším čtyřicet let, to je téma spíše pro historický výzkum, nicméně pohled na dostupné historické mapy ukazuje, že zde byl jednoduše *venkov*. Roztroušená stavení s polnostmi, sady, lesíky,¹⁵ ale nejvíc a převážně pole. Z těchto usedlostí se zachovala podnes většinou jen místní jména, např.: Kotlářka, Santinka, Juliska, Zavadilka, Špitálka¹⁶ a několik dalších. Je zřejmé, že si majitelé těchto usedlostí uvědomovali, co je čeká, uvědomovala si to vláda a bylo to jasné pražským zastupitelům. To, co je čekalo, bylo postavení nových městských čtvrtí, konec jejich hospodářství a malých dílen a vznik města. Ve zkratce, čekal je konec jejich způsobu života a začátek života nového města. Tomu odolávali přes čtyřicet let.

¹⁵ Srov. např. Lašťovková, Barbora – Lašťovka Marek, *Plán Prahy podle indikačních skic stabilního katastru (1840–1842)*, Praha 2005.

¹⁶ Tamtéž, list č. 108.

4. Stav dosavadního bádání

Doposud se těmto částem Prahy 6 věnovalo několik autorů a autorek. Tématem se zabývá *Kniha o Praze 6*,¹⁷ dále publikace *O Bubenči a okolí* literárního historika Radko Pytlíka¹⁸ a *Kniha o Bubenči*, editovaná Michalem Trymlem.¹⁹ Všechny tyto knihy představují solidní příspěvky k obecné historii Prahy 6. Popisují její dějiny od pravěku, poskytují např. geologické údaje a některé údaje týkající se původních usedlostí a obcí. Ty také zcela nezmizely a v některých případech jsou stále přítomny. Např. kostel sv. Gothard byl součástí původní obce Bubeneč. Stejně tak jako různé usedlosti, např. Hanspaulka, bývalé Bubenečské nádraží (dnes již nepoužívané) nebo dnešní nádraží Praha-Dejvice, dříve nazývané Nádraží Bruska. Autoři a autorky popisují např., kdy byly obce poprvé zmíněny v historických dokumentech a komu patřily. Téma této práce je jiné, přestože se týká stejných míst. Jediný současný kulturně-antropologický výzkum, který je mi znám, prováděli studenti České zemědělské univerzity pod vedením PhDr. Sandry Kreisslové, Ph.D., která mi zpřístupnila práce svých studentů z cyklu *Vyprávěné Dejvice*, např. *Regionální identita občanů Suchdola*,²⁰ autorek Hany Houskové, Luisy Kopecké, Jany Labuťové a Markéty Sovové, nebo *Hanspaulka za komunismu*,²¹ literární rešerše autorů Petra Dvořáka, Kláry Michalíkové, Ondřeje Sovy a Marka Šourka, a další. Tam, kde z nich cituji, to je uvedeno. Krátce se některými novodobými slavnostmi, např. hudebními festivaly probíhajícími na Hanspaulce a v jejím okolí v 80. letech, zabýval také M. Polák v knize *Prahou 6 křížem krážem*²².

¹⁷ Augusta, Pavel (ed.), *Kniha o Praze 6*, Praha 1999. Kniha vyšla do současné doby pod různou redakcí v řadě vydání /dále např. Broncová, Dagmar (ed.), *Kniha o Praze 6*, Praha 2003/, jejichž text je do značné míry totožný. Některá vydání jsou rozšířena, či doplněna cizojazyčným resumé a liší se zejména předmluvami různých starostů Prahy 6.

¹⁸ Pytlík, Radko, *O Bubenči a okolí: Z cyklu Hledání ztraceného času*, Praha 2004.

¹⁹ Tryml, Michal (ed.), *Kniha o Bubenči*, Praha 2004.

²⁰ Housková, Hana – Kopecká, Luisa – Labuťová, Jana – Sovová, Markéta, *Regionální identity občanů Suchdola*, semestrální práce, urbánní antropologie, projekt Vyprávěné Dejvice, Česká zemědělská univerzita v Praze, 2019.

²¹ Dvořák, Petr – Michalíková, Klára – Sova, Ondřej – Marek Šourek, *Hanspaulka za komunismu*, urbánní antropologie, literární rešerše, Česká zemědělská univerzita v Praze, 2017.

²² Polák, Milan, *Prahou 6 křížem krážem*, Praha 2011, s. 163–164.

5. Gentrifikace

Anthony Giddens gentrifikaci definuje společně s urbánní recyklací takto:

Ve velkých městech se rozšířila tzv. urbánní recyklace – renovace nebo nahrazení starých budov a nové způsoby užívání dříve zastavěné půdy. Příležitostně k ní dochází i v rámci plánovaných programů, častěji je ale důsledkem gentrifikace tedy renovace budov ve zchátralých čtvrtích pro vysokopříjmové skupiny plus zajištění náležitého vybavení a služeb jako obchodů a restaurací. K gentrifikaci centra došlo v mnoha velkoměstech v Británii, USA i dalších rozvinutých zemích a zdá se, že tento proces bude nadále pokračovat.²³

Ve stručnější definici pak Giddens gentrifikaci sumarizuje jako:

Proces obnovy velkoměsta, kdy jsou starší zchátralé budovy rekonstruovány zámožnými jedinci, kteří se do dané lokality přistěhovávají.²⁴

Pavel Mates definuje gentrifikaci podobně:

Gentrifikace znamená příliv majetných obyvatel obvykle do středních částí měst, spojený se zakupováním a renovací starších a mnohdy zanedbaných budov. Jde o proces pozvolné proměny městské části obývané obyvateli s nízkými příjmy na čtvrt' obyvatel bohatších, s prestižním statutem. Noví, movitější obyvatelé patří obvykle ke kvalifikovanější skupině obyvatel města (...). Tato tendence se objevuje v západoevropských městech (...).²⁵

Martin Ouředníček gentrifikaci definuje totožně:

Jedná se o proces, při kterém dochází k fyzické obnově, rekonstrukci budov a souběžnému nahrazení původních obyvatel vrstvami vyššího sociálního statusu (především mladými a vzdělanými s vyššími příjmy). Tento proces probíhá pouze v určitých lokalitách, takže v podobě

²³ Giddens, Anthony, *Sociologie*, Praha 2013, s. 214.

²⁴ Tamtéž, s. 981.

²⁵ Mates, Pavel – Wokoun, René, *Malá encyklopedie regionalistiky a veřejné správy*, Praha 2001, s. 34.

změn vzdělanostní struktury bychom ho mohli zaznamenat spíše na úrovni urbanistických obvodů (např. Vinohrad) než katastrů.²⁶

Zároveň však si však M. Ouředníček a J. Jichová kladou otázku, nakolik je vhodné přejímání celých koncepčních modelů:

Tak se k nám v 90. letech 20. století rozšířila taková slova jako komercializace, segregace, globalizace, *gated communities*, *brownfields*, gentrifikace, ghettoizace, suburbanizace nebo *urban sprawl*. Nejen čeští, ale i většina výzkumníků ze střední a východní Evropy převzali bez hlubší kritické diskuse terminologii i metody výzkumu západních urbánních studií.²⁷

(Kurziva v originálním textu)

Tento komentář Ouředníčka a Jichové vede recenzenta jejich sborníku Tomáše Kosteckého k upozornění, že:

to zároveň v některých případech svádí výzkumníky k soustředění na analýzu jevů, které nejsou v Praze a jí podobných středo- a východoevropských městech podstatné a, což je horší, k přehlížení jevů a procesů, které jsou mimořádně relevantní, ale nejsou v západní odborné literatuře teoreticky ani empiricky zpracovávány, protože nemají na Západě analogii.²⁸

Nejautoritativnější slovník anglického jazyka, Oxford English Dictionary (dále OED) zachycuje první použití substantiva gentrification ve významu, v kterém ho dnes používáme, již v r. 1973 a sloveso „gentrify“ ještě o rok dříve, tedy v r. 1972.

Gentrification – the process by which an (urban) area is rendered Middle-class. 1973 Times 26 Sept. 19/3. The switch to owner-occupation has shifted overcrowding to the north of the borough which already suffered acutely before the „gentrification“ process began.

Gentrify - to renovate or convert (housing, esp. in an inner-city area) so that it conforms to middleclass taste; to render (an area) middle-class. 1972. J. I. M Stewart Palace of Arts i. II. The

²⁶ Ouředníček, Martin (ed.), *Sociální geografie pražského městského regionu*, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze, Praha 2006, s. 122–123.

²⁷ Ouředníček, Martin – Jichová, Jana (eds.) *Sociální prostředí Prahy: město na prahu 21. století*, Praha 2017, s. 11.

²⁸ Kostecký, Tomáš, Recenze, *Sociální prostředí Prahy: město na prahu 21. století*, Demografie, revue pro výzkum populačního vývoje, 2018, č. 3, s. 271.

humbler dwellings... were well-groomed rather than neat, and their little gardens had been gentrified as effectively as had their low parlours.²⁹

S výjimkou OED všechny uvedené definice rozdělují gentrifikaci zhruba na dvě oblasti. Zprv na fyzickou obnovu a rekonstrukci budov a zadruhé na výměnu obyvatel. Praha 6 už od svého založení v r. 1922 byla koncipována jako obytná čtvrť, ve které bylo málo průmyslových podniků, a ty z těch, které tu byly, vznikly častokrát před připojením ještě nezávislých obcí k Praze, jako např. cihelna nebo sladovna v Podbabě. Nicméně určité změny se objevovaly průběžně. První viditelné změny proběhly koncem 90. let v místních hospodách. Pozvolná přeměna hospod na restaurace, ve kterých se začalo i vařit, nabrala pozorovatelně na rychlosti před Mistrovstvím světa v hokeji v r. 1999³⁰, kdy se několik místních hospod³¹ na několik dnů až týdnů zavřelo, aby se před začátkem Mistrovství světa v květnu 1999 otevřelo, nyní však už s dataprojektory, které na zeď promítaly zápasy mistrovství, a tak je učinily pro své návštěvníky přitažlivější. Ceny jejich služeb logicky vzrostly, protože vstupní náklady byly vyšší, nežli by se dnes mohlo zdát. Např. dataprojektory byly koncem devadesátých let ještě luxusním zbožím. Už historie slova a pojmu gentrifikace, jež OED zachytil na počátku sedmdesátých let ve Velké Británii v příkladu z deníku *The Times*, jako by naznačoval, že i k tomuto procesu docházelo, alespoň v západních velkoměstech, v době od sedmdesátých let 20. století. Nicméně situace v Praze 6 byla odlišná. V první řadě je nutné si uvědomit, že vývoj Bubenče a Dejvic se ubíral jinou cestou nežli např. Vysočan nebo Holešovic, kde byly průmyslové podniky. Stejně tak i bourání jednotlivých domů bylo spíše výjimečné a jejich cílem nebyla rekonstrukce, ale třeba technický vývoj, jako např. při zbourání Dejvické telefonní ústředny³² v březnu 2017. Článek internetového serveru iDnes, který se zbouráním ústředny zabýval, citoval spoluautora budovy architekta Aulického, „že jiné využití se pro technologickou budovu hledá jen obtížně, protože je příliš svázaná se svou funkcí, a bylo by nutné vše kompletně předělat“. Zbourání několika domů v dnešní oblasti stanice metra Hradčanská mělo také za cíl rozšíření dnešní ulice Milady Horákové. Postup gentrifikace spíše tedy postupoval a postupuje v Praze 6 mnohem nenápadněji a z obecné definice gentrifikace je nutné se zaměřit spíše na část výměny obyvatel, změny jejich zvyků, ztráty veřejných prostor, hospod, restaurací a místních festivit. Praha 6

²⁹ *Oxford English Dictionary*, 2nd edition 1993, Letter G, s. 455. (*OED* je založen na tzv. historickém principu, což znamená, že jeho autoři uvádějí první výskyt slova, který dohledají v písemných materiálech, knihách a novinách či časopisech. Uvádím první příklad použití obou slov, tak jak je uvádí *OED*).

³⁰ 63. Mistrovství světa v ledním hokeji 1999 se konalo v Norsku v Lillehammeru, Hamaru a Oslu ve dnech 1. května – 16. května 1999. Mistrovství vyhrál výběr České republiky.

³¹ Např. v ulici Českomalínská nebo hospoda U Topolů v Podbabě.

³² https://www.idnes.cz/praha/zpravy/ustredna-dejvice-bourani.A170309_130723_praha-zpravy_rsr (10. 8.2020).

také jako mladá čtvrť ani nedává mnoho příležitostí k bourání starých nefunkčních staveb. V Dejvické ulici byly ještě dvě volné parcely až do 90. let 20. století, kdy byly zastavěny, a Vítězné náměstí, místními obyvateli důsledně nazývané „Kulaťák“, není dostavěné doposud a přestože bylo v poslední dekádě předloženo již několik projektů, se zastupitelé nerozhodli žádný z nich podpořit.

6. Kolektivní paměť, průniky, symboly, kompromisy a konflikty

Antropolog James Fentress a historik Chriss Wickham ve své knize *Social Memory* komentují jeden z hledů zakladatele pojmu kolektivní paměť M. Halbwachse.

Halbwachs was certainly right to say that social groups construct their own images of the world by establishing an agreed version of the past, and to emphasize that these versions are established by communication, not by private remembrance. Indeed, one's private memories, and even the cognitive process of remembering, contain much that is social in origin, as we shall see.³³

Je dobré si hned na počátku uvědomit, že pamětníci, současní nebo bývalí obyvatelé Prahy 6 nikdy netvořili jednolitou jasně definovanou skupinu a jejich „agreed version of the past“ neměla žádný konkrétní cíl, který by vytvářel nějakou „image“ nebo která by je odlišovala od jiné skupiny. Přesto však v mnoha rozhovorech, kterých jsem se účastnil, probíhalo toto „vyjednávání“ o tom, co se kdy událo. Asi nejjednodušším případem byla vzpomínání na to, co se kdy přesně stalo a kdo tam byl. Většina pamětníků se znala více nežli čtyřicet let a přesné datum konkrétní události se někdy hledalo jen těžko. V takovém případě se začaly používat určité mnemotechnické pomůcky, například účastníci začali vzpomínat, zdali to bylo před nebo po narození dětí, po té či oné pro ně významné události, např. společném výletu. Ale v některých případech k dohodě nedošlo. Nesouhlas byl většinou formulovaný jemně. Např. větou typu: *no, víš, já si nejsem jistý*, nebo otázkou: *a vy si myslíte, že to bylo předtím než...?* a popř. nesouhlasným zakýváním hlavou. Historické mezníky, např. r. 1968 nebo konec komunismu v r. 1989, se někdy používaly, byly ale mnohem méně důležité, nežli by se podle Halbwachsova pojetí dalo očekávat. Někteří pamětníci³⁴ měli velmi jasný názor na to, jak se mají přátelé „organizovat“. Po víceméně náhodném setkání s několika členy stolní společnosti Zlatá Praha, kteří se dnes scházejí na Male Straně,³⁵ mi na můj dotaz E. E. řekl: „My jsme nikdy nebyli organizovaní jako oni (skupina Zlatá Praha). My jsme byli kamarádi, oni se organizovali, a tak tam měli taky pár fízlů. My jsme se neorganizovali, a tak jsme tu žádnýho fízla neměli“.³⁶ Plurálem narátor referoval ke skupině svých přátel narozených a dospívajících v Dejvicích a

³³ Fentress, James – Wickham Chris, *Social Memory*, New Yersey, Blackwell, 1992.

³⁴ Autor, terenní deník, 2019, E. E., muž, 75 let, SŠ, důchodce.

³⁵ V hospodě Šatlava.

³⁶ Autor, terenní deník, narátor E. E., muž, 75 let, SŠ, důchodce, 2019.

Bubenči, kteří se na rozdíl od skupiny Zlatá Praha zásadně odmítali ať již „oficiálně“, či „neformálně“ organizovat v době komunismu.

6. 1. Pamětnická reflexe důvěryhodnosti paměti

Tato reflexe minulosti, které si je pamětník vědom, navozuje problém, který je specificky středoevropský a východoevropský. Na rozdíl od západního pojetí kolektivní paměti, kdy, kromě paměti institucionální, reprezentované např. státními paměťovými institucemi, médií a v jejím kontrastu kolektivní paměti např. skupiny přátel, nebo i skupiny profesní (vzpomeňme např. na Halbwachsův příklad společné paměti hudebníků), tuto generaci pamětníků zasáhla ještě *paměť* Státní bezpečnosti s její sítí informátorů. Vzhledem k dostupnosti jednotlivých archivů po r. 1989 tak tito pamětníci zažili vlastně *tři druhy paměti*. *Institucionální*, kterou jsem již zmínil, *kolektivní*, které se tato práce věnuje, avšak také „*tajnou*“ paměť Státní bezpečnosti, která nebyla, podle řady z nich, tak přesná, jak sama o sobě předpokládala, to však neznamena, že nebyla nebezpečná. Jeden z pamětníků B. B. mi řekl, že v 90. letech našel ve svém spisu StB dva známé, kteří na něj donášeli. Konfrontace s jedním z nich podle jeho slov „k ničemu nevedla, jen se vymlouval,“ a ten druhý se s nimi přestal stýkat. Přestože já jsem se z většinou pamětníků seznámil později, s některými až po r. 2010, kdy téma „fízlů“ už nebylo aktuální, bylo jasné, že prostředí prošlo změnou. „Fízlové“ nebo ti, kteří tak byli označeni a jejichž „donašečství“ se prokázalo po otevření různých databází, např. tzv. Cibulkových seznamů, prostě mezi pamětníky přestali chodit. Toto bolestivé období už bylo za nimi a nikdo neměl nejmenší chuť ho otevírat, a tak se objevilo jen občas spíše jako krátký záblesk. Většinou šlo o zprostředkovanou informaci, protože si nevzpomínám, že by se někdo s někým, kdo na pamětníky donášel, stýkal, a pokud ano, rozhodně o tom nehovořil veřejně. Navíc se podle některých z nich „fízlové“ do part nedostali, přestože na některé z nich jednotlivě informovali.

Také zkušenost s nevěrohodností oficiální paměti a oficiálních totalitních masových médií vedla k tomu, že současná média, zejména zpravodajské relace televizních stanic ať již ČT nebo Novy, byla vnímána velmi pozorně. Vzhledem k tomu, že někteří pamětníci prožili část svého života v zahraničí³⁷ a sledovali různé zahraniční zpravodajské servery, byla častokrát

³⁷ Šlo o reemigranty, z nichž se v sedmdesátých letech jeden vrátil a nemohl pak několik let získat zaměstnání odpovídající kvalifikace, ostatní tři začali ČR navštěvovat po r. 1989, ale natrvalo se vrátili až po dovršení penzijního věku mezi lety 2010-2015 ze zemí jako např. Kanada, Švédsko, Austrálie, USA.

vyslovena značná skepse k úrovni českých sdělovacích prostředků, zejména co se týče jejich výběru domácích a zahraničních informací a jejich hodnocení. Zkušenost s nepřesnou „pamětí“ spisů Státní bezpečnosti a značná nespokojenost se současnými médii vedly k průběžné reflexi, nakolik jsou média a tím i jejich „paměť“ věrohodná. Pamětník B. B. v diskusi na toto téma řekl: „Tady (míněno v Čechách) ti nikdy nic v televizi pořádně neřeknou. Tady je to pořád stejný. Co si nenajdeš sám, se nedovíš.“³⁸ Pozoroval jsem, že skepse, která k médiím přetrvávala, se cca od r. 2018 zvyšovala z důvodů, které nejsou zcela jasné. Jednou z interpretací může být vnímání narátorů, že je společnost již definitivně politicky rozdělená. Jiný pamětník, E. E., při diskusi na toto téma řekl: „Dneska je už ČT pomalu jako Nova, už v tom skoro není rozdíl.“³⁹ S rozdílnou interpretací reflexe paměti, ať již své vlastní, státní, mediální nebo té bývalé Státní bezpečnosti, tedy mají pamětníci zkušenost. Je otázkou, zdali se tato citlivost týká a bude týkat pouze této generace, či nikoli. Zkušenost s paměťovými institucemi totalitního státu a mnohdy zjevné chyby, zkreslení a nepřesnosti zpráv StB, to vše vedlo k obezřetnosti alespoň u těch, které podobné otázky zajímaly. Máme zde tedy o něco jinou situaci nežli tu, o které hovořil Halbwachs nebo Fentress s Wickhamem. Je pochopitelné, že i v západních etablovaných demokraciích, kde lidé mají obecně důvěru v média, se někdy objeví určité body, o kterých bude panovat nesouhlas, nicméně v kontextu, o kterém píší, jde o trvale přítomný postoj, který je určen přinejmenším generační zkušeností narátorů narozených přibližně mezi lety 1945 a 1955 a vývojem skepse k médiím v České republice od r. 1989 do současnosti.

V průběhu vzpomínání se někdy objevilo konstatování, že ten či onen byl „fízl“ nebo, že celá rodina byla postižená „udavačstvím“. Při jednom z rozhovorů, kdy narátor H. H.⁴⁰ charakterizoval oblast Hanspaulky a vilovou čtvrť Baby poznamenal: „Po nich (obyvatelích Hanspaulky a vilové modernistické čtvrti na Babě) všechno steklo, tam bydlela elita (...), třeba jako ten Václav Řezáč, ten jeho syn pak donášel i na Solženicyna.“ Přestože je obtížné dohledávat jednotlivé případy této specificky třetí paměti, kterou tvořily jak archivy, tak i jednání tajných složek totalitních systémů, což také značně přesahuje rámec této práce, jeden příklad pro ilustraci lze uvést. Levicový spisovatel Václav Řezáč⁴¹ se v r. 1932 přestěhoval do své vily v modernistické osadě Baba v Dejvicích, architekta Karla Janáka⁴². Václav Řezáč se proslavil již během 1. republiky, po 2. světové válce však byla jeho hlavní díla věnována

³⁸ Autor, terénní deník, narátor B. B., muž, 65 let, VŠ, květen 2016.

³⁹ Tamtéž, narátor E. E., muž, 75 let, SŠ, podzim 2019.

⁴⁰ Tamtéž, narátor H. H., muž, 68 let, VŠ, jaro 2020.

⁴¹ Václav Řezáč (1901–1956).

⁴² Srov. *iDnes.cz* 9.8. 2015, https://www.idnes.cz/bydleni/na-navsteve/baba-dejvice-praha.A150728_162642_dum_osobnosti_web (10. 8. 2020).

ospravedlnění vlády Komunistické strany, např. v románech *Nástup* z r. 1951 nebo *Bitva* z r. 1954. V jeho nekrologu na první straně Rudého práva se 23. června 1956 psalo: „...ze svých nejlepších sil pomáhal naší Komunistické straně a československému pracujícímu lidu v jejich historickém poslání a díle na vytvoření socialistické společnosti v naší vlasti“.⁴³ Jeho syn, Tomáš Řezáč, o kterém hovořil narátor, byl také spisovatel a novinář, s dlouho utajenou kariérou agenta StB, pod několika krycími jmény, nečastější však jako „Repo“. Jiří Bašta, který jeho práci na základě archivních materiálů podrobně zmapoval, ho charakterizuje takto:

Tomáš Řezáč, svého času elitní agent s rozporuplnými osudy, působil v síti StB s několikaletou pauzou od poloviny šedesátých let až do r. 1988 (...). Jeho původ z věhlasné a komunisty protěžované spisovatelské dynastie ho předurčoval mezi ten druh spolupracovníků, kteří se pro kooperaci se Státní bezpečností rozhodli z čistě ideologických důvodů.⁴⁴

Agent Repo – Tomáš Řezáč – se zaměřoval na získávání informací o novinářích a cizincích, později k tomu přibýly informace o vysokoškolských studentech, kteří se v 60. letech pokoušeli organizovat. Nicméně 20. 4. 1967 se pracovníci StB rozhodli spolupráci s ním ukončit kvůli nepřesným informacím a:

vyvolání opileckého incidentu v restauraci Stará fara v Praze 6, po němž mohlo dojít k dekonspiraci agenta (...).⁴⁵

Materiály neuvádějí detaily, lze však dovodit, že se Řezáč-Repo opil a „přiznal“, že pracuje jako agent StB. O této příhodě v restauraci nedaleko kostela sv. Matěje a v blízkosti osady Baba, kde Řezáčova rodina vlastnila vilu, mohli být informováni i další návštěvníci restaurace, a tomuto incidentu mohly předcházet nebo ho následovat jiné, o kterých se pracovníci StB nedozvěděli. Tento případ nakonec kariéru agenta Repy neohrozil. V budoucnu, při své zahraniční kariéře, se již jako agent rozvědky v r. 1974 na vernisáži v obci Pfaffikon u Curychu seznámil s autorem *Souostroví Gulag* Alexandrem Solženicynem a později využil této své známosti k napsání kompromitačního materiálu na tohoto autora, částečně pod vedením StB a KGB.⁴⁶ V r. 1977, již po svém návratu ze zahraničí⁴⁷, v pásmu Československého rozhlasu

⁴³ *Rudé právo*, titulní strana, 23. 8. 1956.

⁴⁴ Bašta, Jiří, *Agent REPO, spisovatel ve službách komunistické propagandy*, Securitas Imperii, 8, 2001, s. 6–69, zde s. 6.

⁴⁵ Tamtéž, s. 7.

⁴⁶ Tamtéž, s. 14–20.

⁴⁷ Tamtéž, s. 38.

v pořadu „Kdo je Václav Havel“ napadl Václava Havla jako „protisocialistického zkrachovance“,⁴⁸ avšak V. Havel jak Řezáče, tak dramaturgy Československého rozhlasu a ideology KSČ zaskočil, protože proti všemu očekávání podal proti Řezáčovi žalobu na ochranu osobnosti.⁴⁹ Příběh spisovatele, novináře a agenta Tomáše Řezáče ilustruje i posun jeho rodiny od podpory levicových idejí v osobě jeho otce až po útoky na představitele protitotalitních postojů v podobě Alexandra Solženicyna a Václava Havla. Řada narátorů, se kterými jsem hovořil, čas od času zmínila, že ten či onen nebo ta či ona rodina pracovala nebo byla spojena s StB. Jak jsem již uvedl, řada rodičů některých narátorů patřila mezi vysoké důstojníky Čs. lidové armády, proto je pochopitelné, že měli k informacím přístup odepřený lidem v jiných profesích. Vzhledem k jazykovému vybavení, které jsem u některých narátorů pozoroval, a několika reemigrantům, bylo jejich jazykové vybavení v jejich generaci nadprůměrné. Přinejmenším tři z nich pracovali v nějaké etapě své pracovní kariéry jako překladatelé, a proto jim zahraniční informace byly přístupné⁵⁰.

Zvláštní vazbu na soukromé a veřejně deklarované vzpomínání mají symbolické objekty, které někdy slouží jako katalyzátory postojů. Přibližně od r. 2015 se v Praze 6 začalo hovořit o problematice pomníku maršála Koněva na náměstí Interbrigády. Na jeho příkladu lze dobře pozorovat, jak se některé niterné kolektivní vzpomínky skupiny přátel mohou stát veřejnými.

6.2 Veřejná a soukromá paměť, protichůdná vyústění vzpomínek

(odstranění pomníku maršála Koněva, odvezení sousedé a zabítý spolužák)

Pomník maršála Koněva byl odhalen 9. května 1980 u příležitosti 35. výročí osvobození Prahy Sovětskou armádou. Hlavní projev pronesl Antonín Kapek,⁵¹ jeden z pěti komunistických politiků, kteří v r. 1968 podepsali tzv. „zvací dopis“, jež měl propagandisticky ospravedlnit sovětskou invazi roku 1968. Z pohledu topografie Bubenče a Dejvic byl pomník maršála

⁴⁸ Tamtéž, s. 38.

⁴⁹ Tamtéž, s. 41.

⁵⁰ K.L., žena, SŠ, důchodkyně, E.E., muž, SŠ, 75 let, důchodce, I.J., muž, 75 let, VŠ, důchodce.

⁵¹ <https://ct24.ceskatelevize.cz/2910446-zpatky-v-case-konevuv-pomnik-odhalili-v-roce-1980-dnes-budi-kontroverze> (10. 8. 2020). Zde jsou dvě tehdejší reportáže, jedna o tvorbě pomníku jeho autorem sochařem Zdeňkem Krybusem a druhá, kde je projev A. Kapka za přítomnosti členů tehdejšího ÚV KSČ včetně tehdejšího předsedy vlády ČSSR, L. Štrougala.

Koněva v r. 1980 umístěn mezi Vítězným náměstím, kde od r. 1972 stála socha V. I. Lenina,⁵² a hotelem International. Oba tyto symboly byly vnímány, jak podle pamětníků i podle mých vzpomínek, velkou částí obyvatel včetně členů mé rodiny negativně. Vzpomínám, že v průběhu 80. let v pasáži Riviéra na Vítězném nám., tehdy přejmenovaném na náměstí VŘSR, v nepříznivém počasí stávali dva „tajní“ policisté, kteří sochu V. I. Lenina údajně chránili. Tato pasáž se nacházela za Leninovou sochou a vedla k místnímu zubařskému středisku, a proto sloužící policisté byli poměrně na očích a tento úkryt vyhledávali jen při špatném počasí, ať již střežili cokoli. Vyprávělo se také, že socha Lenina byla v 80. letech několikrát polita barvou. Nakolik to byla pouze místní pověst a nakolik skutečnost, se mi nepodařilo zjistit. Leninova socha byla nicméně odstraněna brzy po Sametové revoluci, ještě v r. 1990. Rychlost odstranění Leninovy sochy se zdá být přímo úměrná nechuti místních obyvatel ji na „Kulaťáku“ jako symbol komunistického vládnutí mít.

Architektonicky byl pomník maršála Koněva součástí ulice Jugoslávských partyzánů, nikoli náměstí Interbrigády, to je pouze administrativní popis, nevystihující situaci jeho umístění. Rozdíl mezi administrativním popisem a skutečným umístěním pomníku je důležitý, protože vystihuje jeho dominantní úlohu ve vizuálním kontextu čtvrti. Do r. 1990, tedy do odstranění Leninova pomníku na Vítězném náměstí, tak tvořil jednu položku v jakési náhodné komunistické mocenské symbolické soustavě, jež tvořilo: Vítězné náměstí – socha V. I. Lenina – střed ulice Jugoslávských partyzánů – pomník maršála Koněva a konec Podbaby – hotel International. Historie však vytvořila ještě jeden pozoruhodný symbolický paradox. Ulice Jugoslávských partyzánů začíná na Vítězném nám., kde začíná číslování domů. Přesně naproti na opačné straně Vítězného nám. končí ulice Svatovítská, která dále ústí do ulice U Prašného mostu vedoucí k Jízdárně Pražského hradu. Tam, kde ul. Svatovítská končí u ulice Milady Horákové, je dnes Morávkův park, pojmenovaný po štábním kapitánovi Václavu Morávkovi, který byl členem odbojové skupiny Mašín, Balabán, Morávek, známé také jako *Tři králové*. Václav Morávek byl v těchto místech zabit 21. 3. 1942 příslušníky gestapa. Až do r. 2008 byl pod křižovatkou malý pomník v místě, kde dnes probíhá komunikace. Bylo-li by středem Prahy 6 Vítězné náměstí, tak jak to naplánoval architekt nových Dejvic Antonín Engel, pak by Morávkův památník byl zcela symetricky na opačné straně nežli Koněvův. Nový Morávkův pomník, připomínající dnes symbolicky všechny tři členy odbojové skupiny, je však mnohonásobně menší, přibližně 1,5 m vysoký, nežli byl cca 7,5 m vysoký památník maršála Koněva. Tyto náhodné vztahy tvořené geometrií ulic mohou překvapivě nabýt symbolického

⁵² <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/v-i-lenin> (10. 8. 2010).

významu. Po r. 1989 mocenský symbolismus pokračoval v Praze 6 vztyčením památníku československým zahraničním vojákům autorů Jiřího Plieštika, Tomáše Novotného a Jiřího Opočenského v r. 2004, a přestože socha stojí před Generálním štábem Armády ČR, vedle vchodu do metra Dejvická, finančně se na realizaci podílelo ministerstvo obrany společně s MČ Prahy 6.⁵³ Paradoxně tato socha na Vítězném náměstí stojí téměř naproti místu, kde do r. 1991 stála socha V. I. Lenina. Nicméně symbolika je jasná, tento památník je v blízkosti Generálního štábu AČR, který zde pravidelně pořádá různé výstavy s vojenskou tematikou. Tímto památníkem se jak Armáda ČR, tak MČ Prahy 6 přihlásily k symbolu ustavení a boje za Československo ve 20. století. Přestože je památník československých zahraničních vojáků na mírně nepřehledném místě, kde je částečně zastíněn východem z metra Dejvická, zatímco na opačné straně náměstí, přesně tam, kde původně stála socha V.I. Lenina by byl umístěn lépe, lze se domnívat, že toto místo je do jisté míry vnímáno jako symbolicky poskvřněné, a proto bylo vybráno vizuálně méně vhodné, avšak „neposkvřněné“ místo u vchodu do metra. V r. 2018 byla v Dejvicích vztyčena socha T. G. Masaryka (odlitek, nikoli nová socha) Břetislava Bendy na Bachmačském náměstí naproti Nádraží Praha-Dejvice k 100. výročí založení Československa. Pro úplnost je dobré zmínit Pomník padlých letců na náměstí Svobody, jehož výtvarné pojetí a provedení bylo přijato některými výtvarníky kriticky⁵⁴ a tradičně pojatý Pomník parašutistů v Technické ulici. Tyto pomníky dokládají, jak se instituce snaží překlenout diskontinuitu demokratického vládnutí a zpřítomnit hodnoty demokracie a její obrany.

6.2.1. Jaké osvobození se vlastně slaví?

Otázkou, která se v diskusi vynořila, je: kdo vlastně osvobodil Prahu? Oficiálně to byla od r. 1948 do r. 1989 Rudá armáda, avšak dalším uchazečem o titul osvoboditele je 1. divize Ruské osvobozené armády – známá jako „Vlasovci“, vedení generálem Sergejem Buňačenkem. Celá tato diskuze podtrhuje rozdílný pohled na historii a je proto na místě zvážit, zdali se konkrétní artefakt pomníku Koněva vlastně nedostal do pozadí, protože náhle šlo, symbolicky řečeno, o mnohem více, tedy o interpretaci osvobození hlavního města. Na význam dobytí či osvobození hlavních měst upozorňuje již Clausewitz ve svém díle *O válce*. Historik Pavel Žáček se v diskuzi postavil na stranu Vlasovců a již v r. 2017 publikoval knihu *Vlasovci v boji*

⁵³ <https://www.praha6.cz/aktuality/pamatnik-cs-zahranicnim-vojakum-2004-02-17> (10. 8. 2020).

⁵⁴ Autor, terénní deník, 2020, narátor a výtvarník A. B. (muž, 62 let) své hodnocení pomníku sumarizoval takto: „něco tak bezduchého se hned tak nevidí“.

za Prahu.⁵⁵ Žáček je však současně také politik, poslanec za ODS s vyhraněnými názory, a není tedy vždy vnímán jako nezávislý badatel. Armáda složená ze zajatých či přeběhlých vojáků, kteří pak bojují proti své původní armádě či zemi nebo státu, bude vždy budit rozdílné, protichůdné či kontroverzní názory. Toto téma zkoumal již Shakespeare ve své hře *Coriolanus* a se stejným výsledkem: voják, který přeběhne k nepříteli, se vždy nachází ve složité situaci, navíc pak voják, který je na závěr válečného konfliktu na poražené straně. Přesto se ozývaly disentanční hlasy. V době mého dospívání má babička vždy při oslavě osvobození 9. května projevovala nechuť nad oslavami a zdůrazňovala mi: „Nás osvobodili Vlasovci. Nosili jsme jim jídlo a cikorku, protože kafe nebylo. Rudá armáda přišla, až když bylo po všem.“ Protože jsem tento květnový monolog slýchal každý rok, když jsme na konci 1. stupně dostali jako domácí úkol napsat slohový úkol o tom, jak zažili naši prarodiče nebo příbuzní a známí osvobození Prahy 9. května 1945, šel jsem s ním za babičkou, a ta mi ho celý nadiktovala. Později jsem se dozvěděl od svého prastrýce, že po tom, co jsem úkol odevzdal, si učitelka s ředitelkou ZDŠ zavolaly moji babičku na pohovor a tam došlo k ostrému konfliktu, kde ji označily za „reakční živel.“ Tedy interpretace o úloze „Vlasovců“ probíhala nejenom po roce 1989 mezi historiky, ale před ním i mezi pamětníky.

6.2.2. „Vysvětlující tabulka“ u pomníku jako katalyzátor postojů, legalita versus legitimita

V r. 2018 nechalo vedení MČ Prahy 6 doplnit Koněvův památník „informační deskou“, kde se říkalo:

Maršál Ivan Stěpanovič Koněv velel 1. ukrajinskému frontu, jehož jednotky byly nasazeny k závěrečnému útoku na Berlín a osvobodily severní, střední a východní Čechy a jako první vstoupily 9. května 1945 do Prahy. Na podzim 1956 řídil potlačení Maďarského povstání sovětskou armádou a jako velitel Skupiny sovětských vojsk v Berlíně se v roce 1961 podílel na řešení tzv. druhé berlínské krize výstavbou Berlínské zdi. V r. 1968 osobně zaštitil zpravodajský průzkum před vpádem vojsk Varšavské smlouvy do Československa.

⁵⁵ Žáček, Pavel, *Vlasovci v boji za Prahu*, Praha 2017.

Tato deska měla být hlavním aktem konsensuálního řešení, a ani starosta MČ Prahy 6 Ondřej Kolář se v té době nedomníval, že by se socha měla odstranit, tak se alespoň vyjádřil v reportáži ČT datované 19. 4. 2014, která měla název „Socha maršála Koněva zřejmě přežije, kontroverzi vyřeší tabulka“.⁵⁶ Za pozornost stojí fakt, že se jednotkám pod velením maršála Koněva přiznává prvenství vstupu do Prahy. Vlasovci zatím nejsou tematizováni a na této desce se nezpochybňuje prvenství Rudé armády při osvobození Prahy. Vedení MČ stálo před obtížným rozhodnutím, na jedné straně se objevilo několik nepropojených iniciativ pro zrušení sochy maršála Koněva, např. Petice za odstranění sochy maršála Koněva v Praze 6⁵⁷, stejně tak ale i petice za zachování sochy.⁵⁸ (A po jeho odstranění se objevila i petice pro navrácení pomníku maršála Koněva, publikovaná na www.petice.cz: Požadujeme české politiky o vrácení sochy maršála Koněva na původní místo).⁵⁹ Archeolog Michal Tryml specializující se na středověk a editor obsáhlé *Knihy o Bubenči*⁶⁰, má na svých stránkách na wikipedie informaci, že:

V komunálních volbách kandidoval jako nestraník v roce 2010 za TOP 09, v roce 2014 za Korunu Českou a v roce 2018 jako nestraník navržený Korunou Českou za Evropskou koalici pro Prahu do Zastupitelstva Hlavního města Prahy a za volební sdružení *Občané za odstranění pomníku maršála Koněva* do Zastupitelstva městské části Praha 6.

Z těchto příkladů vyplývá, že se v r. 2018 řada jednotlivců i místních aktivit připravovalo prosadit buď odstranění pomníku, nebo zachování statusu quo, a status quo preferovalo vedení MČ Prahy 6, proto byla informační tabule klíčovým artefaktem, který měl celou věc uklidnit. Tento proces se dá zjednodušit do problému legality versus legitimacy a pozvolné proměny nebo transformace konkrétních významů obou pojmů v diskusi o pomníku maršála Koněva. V r. 1980 byl pomník oficiální, legální i legitimní, nicméně Koněvův pomník přinejmenším část obyvatel, stejně jako sochu V. I. Lenina, vnímala jako nelegitimní artefakt, který symbolizuje komunistický útlak. Po odstranění sochy Lenina v demokratickém systému si aktivní část

⁵⁶ <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1519968-socha-marsala-koneva-zrejme-prezije-kontroverzi-vyresi-tabulka> (10. 8. 2020).

⁵⁷ <https://e-petice.cz/petitions/petice-za-odstraneni-pomniku-marsala-koneva-v-praze-6.html> (10. 8. 2020).

⁵⁸ <http://www.halonoviny.cz/articles/view/51897505> (10. 8. 2020).

⁵⁹ <https://www.petice.com/poadujeme-eske-politiky-o-vraceni-sochy-marala-konva-na-pvodni-misto> (10. 8. 2020).

⁶⁰ Tryml, M. (ed.), *Knihy o Bubenči*, Praha 2004.

obyvatel uvědomila, že skutečnost, že socha byla postavena, neznamená, že je postavena legitimně, přestože legálně. Tuto pozici dobře vystihuje text informační tabulky z r. 2018, která asi nesporně vznikla jako pokus o zachování statusu quo, ale argumenty, které o Koněvovi uvádí konkrétně, jako např. jeho potlačení Maďarského povstání v r. 1956 a postavení Berlínské zdi společně s vedením průzkumné operace před okupací Československa v r. 1968, vlastně důsledně podkopávají legitimitu jeho osobnosti. Je tedy správné, aby tento armádní velitel byl oslavován? A lze to vše vyvážit tím, že byl jedním z klíčových armádních velitelů totalitního státu, který porazil další totalitní stát, v jehož sféře vlivu Československo leželo? Lze všechna tato témata zvážit a je to vůbec možné? Postupně došlo k radikalizaci postojů a ti, kteří chtěli pomník odstranit, ho začali polévat různými barvami. Tyto akce připomínají tzv. růžový tank, který v dubnu 1991 přemaloval výtvarník David Černý. Všechny „útoky“ na památník maršála Koněva byly symbolické, ale mimořádně účinné, fyzicky nemohly poškodit několikatunovou sochu, symbolicky však ano, a to velmi výrazně. V tomto okamžiku, kdy aktivisté za odstranění pomníku přešli k fyzické symbolické konfrontaci, bylo náhle jasné, že legitimita pomníku, stejně jako historické osoby Koněva, je zcela zproblematizována a zkompromitována. Politická strana Monarchisté také navrhla, ve volbách v r. 2018, svého předsedu Radima Špačka do zastupitelstva Prahy 6 s programovým heslem *cedule krev nesmyje* (míněno z rukou maršála Koněva) a s plánem sochu zrušit. I když lídr monarchistů do zastupitelstva nebyl zvolen, ilustruje to vzrůstající zapojení politiků, kteří si postupně toto téma osvojovali či přisvojovali. Příkladem je vystupování starosty Prahy 6, který ještě v reportáži ČT v r. 2014 je smírný, zatímco o několik let později na svém facebookovém profilu promyšleně „vtipkuje“, že maršál „neměl roušku“, kterou teď musí nosit všichni, a tak že musel jít.⁶¹

Po několikerém polití barvou bylo kolem sochy postaveno lešení s plachtou (podle MČ Prahy 6 proto, aby se zamezilo dalším útokům). Nicméně bylo zřejmé, že to staví majitele sochy před další problém: co s památníkem, který musí být kvůli opakovanému „zhanobování“ chráněn plachtou? Zakrytý oslavný pomník je oxymórem nejenom sémantickým, ale také politickým. To MČ Praha 6 vyřešila odstraněním sochy v období coronavirové epidemie během nouzového stavu.

Nakolik se situace kolem pomníku maršála Koněva a např. „Vlasovců“ polarizovala, lze dokumentovat na tiskové zprávě MČ Praha 6, publikované 6. 5. 2005 pod názvem *Pietní okruh začal u pomníku padlým letcům*, v níž se popisuje cesta tehdejšího starosty Prahy 6, Tomáše Chalupy, u příležitosti 60. výročí konce 2. světové války. Starosta společně „spolu s dalšími

⁶¹ Kolář, Ondřej, starosta Prahy 6, facebookový profil, 2.4. 2020 „Neměl roušku. Pravidla platí pro všechny stejně. Ven jen s rouškou nebo jinou překrývkou úst a nosu.“

představiteli radnice“ navštívil čtrnáct pomníků, a to jak pomník maršála Koněva, o kterém se v tiskové zprávě uvádí:

Pomník I. S. Koněva (nám. Interbrigády)

Maršál Sovětského svazu, dvojnásobný hrdina Sovětského svazu a hrdina ČSSR, velitel vojsk I. ukrajinského frontu, která přijela 9. 5. 1945 do Prahy. Pomník byl odhalen k 35. výročí osvobození Prahy, autoři – sochař Z. Krybus a arch.V. Růžička vytvořili bronzovou sochu vysokou 3,5 metru na čtyřmetrovém žulovém soklu.⁶²

Tak i pomník „Vlasovců“ s poznámkou:

Pomník ROA (Ruzyňský hřbitov - Vlasovci)

Vlasovci hráli významnou roli v Pražském povstání.

V r. 2005 se úskalí historické role maršála Koněva i Vlasovců dařilo ještě řešit diplomatickou poznámkou, že Vlasovci „hráli významnou roli v Pražském povstání“, to v r. 2020 již možné nebylo, protože se názorové pozice od té doby značně polarizovaly.

6.2.3 Odvlečení sousedé po osvobození Prahy

Pokud je mi známo, nejvíce dával pomník Koněva do souvislosti s únosy československých občanů ruského původu v médiích reportér David Vondráček ve své reportáži z r. 2015, kde hovořil s Elenou Nedzvedskou o jejím odvlečeném otci Evgeniji Tumanovi, který zemřel v neznámém sovětském „gulagu“. ⁶³ Přestože se toto téma v diskusi o Koněvově pomníku občas zmíní, není to téma dominantní. Nicméně historie ruských uprchlíků, kteří emigrovali do meziválečného Československa, má s Bubenčem mnohem víc společného, než je obecně známo. Kromě archivních materiálů tuto historii popsala Anastazie Kopřivová v kapitole Ruská

⁶² Srov. příloha č. 1 Pietní okruh.

⁶³ <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1519968-socha-marsala-koneva-zrejme-prezije-kontroverzi-vyresi-tabulka> (10. 8. 2020).

emigrace v Bubenči v *Knize o Bubenči*.⁶⁴ Autorka uvádí, že pomoc ČSR ruské emigraci byla promyšlená a trvalá.

Rozhodnutím ministerské rady č. 23912/1921 bylo Ministerstvo zahraničních věcí ČSR pověřeno organizací a prováděním pomoci Ruské pomocné akce, která byla zaměřena především na pomoc mladým demobilizovaným vojákům. Měla jim být poskytnuta možnost získat nebo ukončit středoškolské a vysokoškolské vzdělání. Do ČSR byli zároveň pozváni ruští vysokoškolští profesori, vědečtí pracovníci, literáti apod., kteří se měli podílet na jejich výchově a vzdělávání.⁶⁵

Protože v Bubenči po připojení k Praze probíhala výstavba nové městské čtvrti, bylo mnoho ruských emigrantů ubytováno zde. Mj. zde bydlela Jekatěrina Breško-Breškovská, zakladatelka strany eserů, která přijela do ČSR ve svých 77 letech a byla mj. přijata i prezidentem Masarykem. Její oficiální uvítání proběhlo na Wilsonově nádraží. A. Kopřivová dále uvádí:

Pravděpodobně díky přátelským kontaktům mezi ruskou emigrací a vojáky-ruskými legionáři se právě v Dejvicích a Bubenči usadilo mnoho Rusů a byly tam postaveny tři velké ruské družstevní objekty. Jeden z domů byl na dnešní ul. Jugoslávských partyzánů 17, další v Koulově ul. 6-8 a „nejvýznamnější, tzv. Profesorský dům v nynější Rooseveltově ul. 27-29, v r. 1925.“⁶⁶

Tento dům měl v přízemní části halu, kde se konaly různé společenské události, v domě byla i škola, jejíž patronkou byla manželka Karla Kramáře, sama ruského původu. Dům se stal společenským centrem ruské komunity v Praze. Řada ruských profesorů tam žijících učila na českých vysokých školách, zejména na ČVUT. Zatýkání v „profesorském domě“ začalo už 11. května 1945 agenty ruské kontrarozvědky SMERŠ.⁶⁷ Zatýkáním byly postiženy všechny „ruské“ domy. V r. 1996 byla na bývalém „profesorském domě“ umístěna pamětní deska, s informací o odvlečených československých občanech ruského původu, kterou iniciovali pozůstalí po obětech. Tato pamětní deska předcházela „informační“ desku u pomníku Koněva

⁶⁴ Kopřivová, Anastazie, *Ruská emigrace v Bubenči*, in: Tryml, Michal (ed.), *Knihy o Bubenči*, Praha 2004.

⁶⁵ Tamtéž, s. 101.

⁶⁶ Tamtéž, s. 103.

⁶⁷ <https://www.pametnaroda.cz/cs/magazin/pribehy/po-valce-zmizely-z-ceskoslovenska-stovky-rusu-odvlekla-je-sovetska-kontrarozvedka> (10. 8. 2020).

o 22 let. Diskuse o odstraněném pomníku maršála Koněva byla vyhrocená, avšak nelze říci, že by jak odpůrci, tak podporovatelé pomníku maršála Koněva směřovali ke konfrontaci od samotného prvopočátku. Současné vedení MČ Prahy 6, stejně jako Armáda ČR, se cílevědomě přihlašují k symbolům 1. republiky a jejího vzniku (viz např. socha T. G. Masaryka na Bachmačském náměstí). Armáda ČR se pak hlásí k památce zahraničních armád (Památník československých zahraničních vojáků, Památník padlých čs. letců v Bubenči, nám. Svobody) a k ochraně republiky a snaží se tak překlenout diskontinuitu českého demokratického vývoje. Tyto památníky lze označit jako deklarativní a obecné. Památníky historicky doložitelných obětí *místní paměti* jsou dva, je to památník štábního kapitána Morávka, který nedaleko místa památníku padl, a dále pamětní deska odvlečených československých občanů ruského původu v Rooseveltově ulici na bývalém „profesorském domě“, kde oběti žily.⁶⁸ Klíčový moment v procesu pomníku maršála Koněva přišel, když došlo k pozvolnému oslabování legitimacy maršála Koněva, tedy ke změně kategorie a z kategorie legitimní se jeho hodnocení u části veřejnosti přesunulo do kategorie nelegitimní, protože se začaly diskutovat evidence jeho „nelegitimních činů“.

legitimní	má/může se oslavovat	kladné činy – osvobození Prahy
nelegitimní	nemusí/nesmí se oslavovat	záporné činy – Maďarsko 1956, Berlínská zeď, zpravodajský průzkum Československa před invazí 1968

To pak u některých aktivistů vedlo k symbolickým útokům, posprejování sochy nebo její polití růžovou barvou, symbol toho, že má „na rukách krev“. Pokus o „ochranu sochy“ jejím zakrytím pak zároveň veřejně ukázal, že tato socha už u části veřejnosti postrádá „legimititu“, a tedy by měla být odstraněna. Což se pak také stalo, i když to otevřelo další etapu konfliktu.

⁶⁸ Vedle nich samozřejmě celá řada pamětních desek padlých obyvatel během Pražského povstání.

6.2.4. Pokus o únos?

Odvlečení československých občanů ruského původu několik dnů po osvobození Prahy sovětskou kontrarozvědkou SMERŠ se v jisté podobnosti téměř opakovalo několik dnů po okupaci Československa v r. 1968 v ul. Jugoslávských partyzánů, tedy nedaleko tzv. ruských domů, kde odvěčení proběhlo v r. 1945. Podle narátora D. D.⁶⁹ si jeho otec, který byl komunistickým novinářem podporujícím tzv. obrodný proces, okamžitě 21. srpna 1968, když se dozvěděl o invazi, zabalil několik osobních věcí, doklady a peníze, rozloučil se s rodinou a odešel. Během několika dalších dní ho opravdu přišli navštívit a údajně předvést k výsledku nějací muži. Narátor ani jeho otec nepochybovali o tom, že mělo jít o zatčení příslušníky StB nebo agenty KGB. Situace se později politicky „uklidnila“ a k zatčení jeho otce nedošlo. Ten se mezitím skrýval u známých. Těžko lze z jednoho konkrétního příkladu posoudit, nakolik se mohl promítnout do vnímání památníku maršála Koněva, nicméně pokus o „zadržení“ novináře, který prosazoval tzv. obrodný proces, jen několik dnů potom, co Sovětská armáda obsadila Československo, je natolik podobný dokonaným odvěčením čs. občanů ruského původu po osvobození Prahy Sovětskou armádou, že je těžké nedávat tyto incidenty do souvislostí. Tato událost je součástí kolektivní paměti pamětníků a je stejně jako v případech českých občanů ruského původu opět spojena se Sovětskou armádou, jejíž velitelem maršál Koněv byl.

Tragickým, avšak na území České republiky opakovaným příkladem, jsou oběti okupace 1968.⁷⁰ Jednou z nich byl také Ivan Laita⁷¹ z Prahy 6, který podle pamětníků bydlel v okolí ulice Zelená (několikrát se stěhoval).⁷² Jeho jméno v rozhovorech narátorů prokmitlo jen několikrát. Mnoho se o jeho životě také říci nedalo. Byl zabit u rozhlasu 21. srpna 1968 a

⁶⁹ Autor, osobní poznámky, 2015.

⁷⁰ <https://www.ustrcr.cz/uvod/srpen-1968/obeti-okupace/> (10. 8. 2020).

⁷¹ Ivan Laita (15. 5. 1950 – 21. 8. 1968). Narodil 15. května 1950 v Praze jako jeden ze tří potomků státního zaměstnance a účetní. Po základní škole se vyučil automechanikem a pracoval v podniku Kovošlužba Strašnice. Ve volném čase sportoval, dokonce vyhrál několik soutěží v rychlobruslení a projevoval i hudební talent. V den invaze 21. srpna 1968 ráno odjel autobusem do práce, na Václavském náměstí měl totiž schůzku se svým mistrem z podniku. Část cesty měl společnou se svou matkou, rozloučili se v Revoluční ulici, odkud Ivan pokračoval do centra města. Jak ukázalo pozdější šetření, vydal se k budově Československého rozhlasu na Vinohradské třídě, kde utrpěl při explozi tanku smrtelné zranění, poškození srdečního svalu. V bezvědomí jej převezli do Dětské nemocnice na Karlově, kde téhož dne zemřel. Jeho tělo identifikoval bratr až následujícího dne. Pohřeb proběhl 27. srpna v siní Motolského krematoria, kde se s ním rozloučila řada lidí, byl pak pohřben na hřbitově Praha-Bubeneč. Ve výročí invaze chodili hrob kontrolovat příslušníci StB, zda se zde nekoná nepovolené shromáždění. (NA, f. Generální prokuratura, k. 1032, sig. III/1 Gn 26/68, Hlášení VB o smrti Ivana Laity). <https://okupace.evangelnet.cz/laita-ivan> (10. 8. 2020).

⁷² Autor, terénní deník, narátor C. C., muž, 68 let, úředník, spolužák Ivana Laity, 2018.

bylo mu osmnáct let. Podle jedné verze byl zasažen střepinou z vybuchlého sovětského tanku,⁷³ podle jeho známých a přátel zastřelen kulometem.⁷⁴ Pokaždé, kdy se jeho jméno objevilo, zavládla atmosféra, pro jejíž popis jsem dlouho musel hledat přesná slova. Až po několikáté, kdy jsem slyšel jeho jméno, jsem si uvědomil, že kromě smutku je to vlastně hluboký pocit zmaru. Ivan Laita, spolužák, kamarád a přítel s nimi prostě od své předčasné smrti nežil. Nemohli se s ním dělit o své další životní osudy, o prožívání radostí a útrap, a to si tito muži a ženy, jeho bývalí přátelé, známí či sousedé zcela jasně uvědomovali. Jeho život, stejně jako životy a smrt dalších obětí okupace 1968, byl dvacet let mimo paměť spravovanou veřejnými institucemi, vlastně byl jenom v jejich kolektivní paměti. Teprve na podzim 2019, když se v důsledku konfliktu o pomník maršála Koněva začalo hovořit o novém pomníku osvobození Prahy, pamětník a kamarád zahynulého I. Laity, F. F., navštívil Obvodní úřad a začal jednat o tom, zdali by se k památce Ivana Laity MČ Prahy 6 nějakým způsobem nepřihlásila. Situace kolem pomníku maršála Koněva tedy způsobila, že se jeden z jeho přátel rozhodl učinit kroky k tomu, aby se jejich soukromá paměť I. Laity stala součástí paměti místní a veřejné. Pokud mohu soudit z reakcí, které jsem zaznamenal, rozhodnutí F. F. bylo přijato rezervovaně, ale kladně. Přesto se dá soudit, že kdyby nedošlo k aféře kolem Koněvova pomníku, pravděpodobně by vzpomínky na Ivana Laitu zůstaly soukromé, kromě tehdy utajených hlášení,⁷⁵ přestože je nyní již jeho jméno v archivech paměťových institucí.⁷⁶ Ať již se jméno jejich přítele nakonec stane součástí nějakého nového pomníku nebo ne, důležitý první krok byl učiněn. Doposud je pouze na jeho náhrobku na Bubenečském hřbitově uvedeno: Ivan Laita zabit 21. srpna 1968. Víc tam za totalitního režimu ani být nemohlo. Zde tedy jako by docházelo k pokusu o symbolické vyrovnání křivdy ze strany přátel I. Laity, zato však na druhé straně názorových oponentů jde o navršení křivdy pro sovětské vojáky pod velením maršála Koněva. K pokusu o transformaci kolektivní paměti skupiny přátel na kolektivní veřejnou paměť by nedošlo, nebýt popsání konfliktu. To ukazuje, jak se na tomto procesu podílí místní a dobový kontext, který může ovlivnit změnu vnímání soukromé kolektivní paměti a pokusu o její zveřejnění, a ukazuje to také na iniciační impuls konfliktu.

⁷³ ÚSTR, Pražské oběti, nedatováno, pod heslem Ivan Laita.

⁷⁴ Autor, terénní deník, 2018.

⁷⁵ Srov. odkaz v pozn. č. 70.

⁷⁶ Srov. pozn. č. 72.

7. Slavnosti

Ani v rozhovorech s příslušníky generace narozené v 50. letech, ani ve svém dětství v 70. nebo zkraje 80. let nepamatuji nic, co by se dalo charakterizovat jako sjednocující místní slavnost.⁷⁷ Nic podobného nezmiňovali ani pamětníci narození ve 40. letech. Pro generaci z Dejvic, Bubenče, Suchdola a Lysolají, narozenou před 2. světovou válkou, to však nepochybně byly katolické svátky spojené s poutěmi ke kostelíku sv. Matěje, tehdy označovaného jako sv. Matěj v Šárce. Tito lidé z okruhu známých a přátel mých prarodičů Matějskou pout' čas od času zmínili. Pro „první“ generaci, která se do nových čtvrtí přistěhovala stejně jako naše rodina v době jejich výstavby, jež začala několik let před připojením obcí Bubenče a Dejvic k Praze v r. 1922, byla Matějská pout' spojena s katolickými svátky tím, o čem se nejvíce hovořilo. Zda to byla nejvýznamnější místní festivita není jasné, protože pamětníci již nežijí. Bližší centru oblasti, kterým se stalo Vítězné náměstí, je kostel sv. Václava v Proboštské ulici ve Starých Dejvicích, ovšem ten vznikl přestavbou hospodářských budov až na počátku 20. století, zatímco současná budova kostelíku sv. Matěje byla postavena už v r. 1771.⁷⁸

Starý kostel, jelikož tak malý byl, že nemohl pojmouti ani čtvrtinu osadníků byl r. 1770 úplně zbořen a na jeho místě byl téhož roku zbudován (...) kostel nový, jenž roku 1771 dne 4. července byl benediktován.⁷⁹

Postupně se kostel sv. Matěje stal součástí Hanspaulky. Historie Matějské pouti je několikrát zpracovaným tématem, zde stačí uvést, že se její stanoviště postupně měnilo, až v 60. letech dosáhla Vítězného náměstí a později svého dnešního stanoviště na Výstavišti.

Nabízejí se dvě odpovědi na otázku, proč po 2. světové válce nevznikla žádná obecně přijímaná festivita, která by byla přijímána či akceptována většinou obyvatel Dejvic, Bubenče, Lysolají a Suchdola. První odpověď naznačuje již výčet čtvrtí. Oblast je příliš velká na to, aby jakékoli jednotlivé místo či událost byla v dochozí vzdálenosti, a tak je obtížné si k místu vytvořit vztah. Druhá odpověď je složitější, je možné, že paměti první generace obyvatel

⁷⁷ S výjimkou Matějské pouti, která se však v r. 1963 přestěhovala na své dnešní stanoviště na Výstavišti (dříve Park kultury a oddechu Julia Fučíka) a již od r. 1960 byla na různých místech v Praze včetně Letné. <http://www.praguecityline.cz/prazske-pamatky/matejska-pout-tradice-a-historie> (10. 8. 2020).

⁷⁸ Podlaha, Antonín, *Posvátná místa království českého. Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů i jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v království Českém*, Řada první. Arcidiecese Pražská, Praha 1911, s. 139.

⁷⁹ Tamtéž, s. 139.

nových čtvrtí byly generačně podmíněné, a že jen do jisté míry zevšeobecňovaly a idealizovaly prožitky svého mládí. Jistý prvek idealizace se dá dovodit z toho, že vyprávění byla dle mých vzpomínek pouze pozitivní a kladná. Další důvod k idealizaci poutí ke kostelu sv. Matěje může spočívat v tom, že v období komunismu byly katolické církevní slavnosti zakázány a některé instituce, jako např. jezuitské Arcibiskupské gymnázium v Praze-Bubenči ve Winterově ulici bylo v r. 1950, po dočasném přesunutí do Bohosudova, zrušeno⁸⁰ a v r. 1951 zde bylo vytvořeno vězení pro tzv. agenty chodce.⁸¹ Arcibiskupský seminář v dnešní Thákurově ulici byl v r. 1953 zavřen a mj. v něm byl umístěn komunistický propagandistický časopis *Otázky míru a socialismu*. Během Sametové revoluce tento palác hlídali studenti, protože zde mimo tiskových orgánů Komunistické strany byla také část archivů Státní bezpečnosti, které se však studentům nepodařilo zachránit, a byly odvezeny neznámo kam.⁸² Otázkou tak bylo, kde uspořádat jakékoli místní slavnosti nespojené s církevní tradicí, když Komunistická strana posilovala své symbolické zastoupení i výtvarnými artefakty.

Podle P. Karouse byl pomník V. I. Lenina sochařů Kodymových vztyčený na nám. VŘSR v r. 1972 a pomník maršála Koněva v r. 1980.⁸³ Tyto památníky však nevytvořily místa, na kterých by se místní obyvatelé scházeli, naopak podle pamětníků byly v 80. letech tyto památníky vnímány jako symbolické artefakty triumfalismu vítězství Komunistické strany Československa. Následně pak měly tyto památníky opačný účinek, který by se dal shrnout jednou větou: vše, co je oficiální, není autentické. V r. 1995 vzniklo tzv. Dejvické hudební léto, které oficiálně uspořádalo Sdružení dejvických hudebníků, tzv. Kotlaba, společně s MČ Prahy 6. O tom píše R. Diestler v komentáři k roku 1995:

První ročník festivalu DeHuLe (Dejvické hudební léto), jehož idea vznikla v okruhu skupiny OOZ. Festival existuje dodnes.

(Psáno v r. 2011).⁸⁴

Původně se Dejvické hudební léto odehrávalo na stadionu Kotlářka, ke kterému mělo mnoho místních obyvatel kladný vztah. Na tomto lehkootletickém stadionu trénovalo několik generací obyvatel pod vedením známého trenéra, „otce“ Otakara Jandery,⁸⁵ a nedaleko byla také

⁸⁰ Štogrová-Doležalová, Jarmila, *Almanach Arcibiskupského gymnázia Praha - Bubeneč: Sborník u příležitosti výstavy k 90. výročí vzniku Arcibiskupského gymnázia v Praze*, Praha 2003, s. 10–16.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² Autor, osobní poznámky, vyprávění M. B., 2005.

⁸³ *Vetřelci a volavky*, Pavel Karous, projekt <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/v-i-lenin> (10. 8. 2020).

⁸⁴ Diestler, Radek, *Hanspaul City Revisited. Katalog k výstavě Popmusea*, Praha 2011, s. 22.

⁸⁵ Včetně autora tohoto textu.

populární hospoda Na Kotlářce, která sloužila jako neformální „klub“ pro část převážně mužské populace, věnující se lehké atletice. Stadion měl několik běžeckých drah, doskočiště skoku o tyči a zázemí pro vrhačské disciplíny.

Informace o prvních deseti letech DeHuLe, se kterými jsem se mohl seznámit, jsou pouze ústní od zakladatelů festivalu, písemné jsou k dispozici v podobě plakátů až od r. 2006. DeHuLe je jednodenní hudební festival, kterého se účastní nebo v minulosti účastnila řada hudebníků, kteří v Praze 6 žili nebo hráli. Z profesionálních hudebníků to je např. Ivan Hlas, bratři Tesaříkové s Yo-Yo Bandem, Bluesberry a Krausberry a další. Podle zakladatelů festivalu se prvních několik ročníků odehrálo na stadionu Kotlářka,⁸⁶ odkud se později přesunul na nedaleký stadion Juliska a posléze na Vítězné náměstí. Plakáty DeHuLe ukazují, že se ještě mezi lety 2005 a 2009 střídaly měsíce i místa, kde se festival konal. V r. 2005 to bylo 11. června na stadionu Juliska, v r. 2006 24. září na Vítězném nám., od r. 2008 do roku 2012 se konal festival na stadionu Juliska, a to vždy v červnu. Od r. 2013 do současnosti se koná na Vítězném náměstí.

7.1. Kolik stojí slavnost a o čem by měla být?

Plakát DeHuLe z r. 2006 uvádí, že cena vstupenky je 150,- Kč a že výtěžek z festivalu bude věnován „dětskému stacionáři ve Vokovicích“.⁸⁷ Na plakátu z r. 2008 je užito formulace, že „výtěžek ze vstupného je věnován dětskému stacionáři DAR ve Vokovicích“. To se na plakátu XIV. ročníku DeHuLe z r. 2008 rozšiřuje i o honoráře hudebníků: „veškerý výtěžek této akce včetně honorářů zúčastněných umělců bude věnován dětskému stacionáři DAR v Praze 6, Vokovicích“. Od r. 2013, kdy se festival DeHuLe přesunul na Vítězné nám., je vstupné dobrovolné a informace na plakátu je následující: „dobrovolné vstupné a honoráře umělců budou věnovány dětskému stacionáři DAR ve Vokovicích“. Cílovou skupinou dětského stacionáře DAR jsou:

⁸⁶ Autor, terénní deník, 18. 6. 2019.

⁸⁷ Plakát DeHuLe 2006.

děti se speciálními potřebami, s postižením kombinovaným, mentálním, tělesným, smyslovým, děti s autismem (včetně dětí s břišní sondou, kyslíkovou bombou aj.) zpravidla od tří let věku dítěte.⁸⁸

Od r. 1995 kdy DeHuLe vzniklo, se organizátoři postupně vyměnili. V létě 2019 jsem byl svědkem diskuse na téma festivalu, která vznikla zcela náhodně, kdy se neplánovaně setkali současní organizátoři se zakladateli festivalu.⁸⁹ Přestože se hovořilo o různých tématech, po určité době se současní organizátoři chtěli pochlubit tím, kdo bude na „letošním festivalu“, který se odehrával následující týden. Přístup několika členů původního organizačního týmu byl rezervovaný, to motivovalo současného organizátora⁹⁰ k tomu, aby zdůraznil, jak se jim organizace daří. Na to po výčtu úspěchů současných organizátorů jeden za zakladatelů odpověděl: „*No, víš je tu takový názor, že Dejvický hudební léto by mělo být Dejvický!*“.⁹¹ Tím bylo zcela odlišné vnímání současného festivalu otevřeně vymezené. Současný organizátor nečekal tak razantní nesouhlas, že v první chvíli nebyl schopen nic odpovědět, nicméně jeho spolupracovnice⁹² zahájila obranu jejich pojetí a poté, co se k C. C. připojilo krátkými poznámkami několik dalších přítomných zakladatelů, odpověděla:

Dneska chtěj lidi něco většího než jako před třiceti lety, když jste to založili. Dnes jedou na Okoř a nechaj tam klidně pět set za jednu vstupenku.⁹³

Základem obrany koncepce současných organizátorů bylo to, že se jim podařilo festival rozšířit a že jeho trvalý přesun na největší náměstí Prahy 6 na „Kulaťák“ má smysl, protože dnes nemají lidé zájem o malé festivaly, které se konají někde v ústraní. Na to reagovali dva „zakladatelé“. C. C. řekl: „Tenkrát to bylo nadšení a přišlo 1 700, 1 800 platících diváků.“ S tím souhlasil další „zakladatel“ A. A., který tehdy prodával a počítal lístky, a který celou konfliktní diskuzi komentoval tak, že ho dneska už festival „nebaví“.⁹⁴ Na tento argument U. V. se svou spolupracovnicí znovu opakovali, že se to nyní musí dělat už jinak, a ne jako v devadesátých letech. Na můj dotaz, kolik se vlastně vybere na dětský stacionář, U. V. odpověděl, že se jim posledních několik let podaří vybrat každý rok kolem 100 000,- Kč. V této fázi diskuse, která

⁸⁸ <https://www.dcpaprsek.org/nase-sluzby/> (10. 8. 2020).

⁸⁹ Autor, terénní deník, 8. 6. 2019.

⁹⁰ Tamtéž, narátor U. V., muž, vyrostl v Dejvicích, podílí se na současném vedení DeHuFe.

⁹¹ Tamtéž, narátor C. C., muž, 68 let, SŠ, hudebník, textař, 8. 6. 2019.

⁹² Tamtéž, narátor O. P., žena, spolupracovnice současného vedení DeHuLe.

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ Tamtéž, narátor A. A., muž, 66 let, vyučen, 8. 6. 2019.

začala velmi pozvolna a bez záměru vytvoření střetu, bylo jasné, že v ní nikdo ze zúčastněných nemá chuť pokračovat. Než se diskuse zcela uzavřela, řekl A. A. současnému pořadateli: „Víš, tys mi na to teď dal odpověď, protože se na tom nepodílím, tak mě to nebaví.“ Toto shrnutí bylo vysloveno s ironií, po které A. A.⁹⁵ začal vyprávět o věcech, které s proběhlou diskusí neměly už nic společného. Dvojice současných pořadatelů během další půlhodiny odešla. Při krátkém rozhovoru mi vysvětlili, že bez slavných lidí „to nejde“. Při pozdějším rozhovoru s A. A. jsem se znovu ptal na to, kolik se vybralo na DeHuLe předtím, než bylo přesunuto na Vítězné náměstí. Potvrdil, že platících diváků bylo mezi 1 700 a 1 800 a že cena jedné vstupenky byla několik let až kolem 230,- Kč.⁹⁶ Přestože jsem nezjistil, jak se peníze přesně v devadesátých letech rozdělovaly, kolik byl honorář hudebníků, pokud nějaký byl, kolik obdrželi majitelé stadionů, ať již Kotlářky nebo Julisky, bylo zřejmé, že se peněz vybralo mnohem více, nežli 100 000,- Kč, o kterých mluvil současný pořadatel. Mně známé plakáty hovoří o tom, že se vstupné před r. 2013 pohybovalo mezi 150,- Kč v r. 2006 až po 200,- Kč v r. 2010. I kdybych tedy použil nejnižší vstupné, tj. 150,- Kč, pak by pořadatelé museli vybrat $150 \times 1\,700 = 255\,000$,- Kč. Kdyby se však použila částka $230 \times 1\,800 = 414\,000$,- Kč, pak by výnos festivalu byl více než čtyřikrát větší, nežli byl v r. 2018. Tato kalkulace prokazuje, že finanční výtěžnost festivalu pravděpodobně nebyla důvodem k jeho přesunutí na „Kulaták“.

7.2. Důležitost festivity

Důležitost hudebního festivalu je pro každého odlišná. Jiná je pro hudebníka, který na něm vystupuje, jiná je pro přátele, kteří se na něm každoročně sejdou. Jiná je pro rodiny s dětmi. Jako jisté měřítko důležitosti lze použít finanční částku, kterou MČ Praha 6 na DeHuLe přispívá. Např. v r. 2016 z celkem 2 milionů Kč, které byly rozděleny mezi 23 žadatelů na kulturní účely, obdrželo DeHuLe 273 500,- Kč⁹⁷ na následující čtyři roky. Festival je v dotačním rozhodnutí popsán takto:

Charitativní hudební festival (Dejvické hudební léto), jehož veškerý výtěžek je věnován na místa, kde je pečováno o handicapované a nemocné děti. Akce se zúčastňují celé rodiny s dětmi,

⁹⁵ S několika dalšími narátory, např. G.H., muž, 60 let, VŠ, D.D, muž, 68 let, vyučen, důchodce.

⁹⁶ Vstupné ve výši 230,- Kč se mi v dostupných materiálech dohledat nepodařilo, ale pamětník A. A (muž, 66 let, vyučen, důchodce) tuto částku uvedl jako maximum za vstupenku, které si pamatoval.

⁹⁷ RMČ 1047/16 Vyhlášení dotačního programu Kultura 2016/2 (3. 2. 2016).

pro které je zde bohatý odpolední program a soutěže, které probíhají mezi vystopeními jednotlivých umělců a atrakce i na prostranství během produkce. Večerní část programu je zaměřena pro dospělé diváky věkového rozmezí 18-85 let :-). Návštěvníci přispívají dobrovolným zakoupením odznaků, balónků a triček s aktuálním logem DEJHULE přímo na Dětský stacionář DAR v Praze 6. Účinkující vystupují na DEJHULI za nákladové položky nebo zcela zdarma. Ze strany organizátorů i účinkujících se jedná o přátelské, "srdcařské pojetí", jinak by nebylo možné takto hvězdný program divákům nabídnout. Festival se odehrává tradičně již několik let na Vítězném náměstí v Praze 6.⁹⁸

(Pozn.: emotikon a překlep „vystopeními“ je v originálním dokumentu)

Zajímavé však je, že v uvedeném dokumentu jsou celkové náklady DeHuLe vyčísleny na 452 800,- Kč.⁹⁹ Z toho plyne, že pořadatel musí ještě získat 179 300,- Kč. Pakliže se cca 100 000,- Kč vybere při dobrovolném zakoupení odznaků, triček nebo balónků, je možné, že zbývajících necelých 80 000,- Kč se získá ze sponzorských darů místních firem, tj. průměr na jeden rok je 113 200,- Kč.

Ze čtyřletých grantů byl v r. 2016 (poslední rok, kdy si organizátoři doposud zažádali) obdrženy grant nejvyšší ze všech podaných. Pro srovnání, druhý nejvyšší byl grant udělený „rekonstrukci bitvy na Bílé hoře“, který obdržel celkem 246 000,- Kč. Poslední čtyřletý projekt získal 23 500,- Kč. Podle tohoto výsledku by se mohlo zdát, že DeHuLe je přinejmenším nejúspěšnějším letním festivalem konajícím se pod širým nebem v Dejvicích, Bubenči, Lysolajích a Suchdole. Přesto ho však v r. 2016 předčily tzv. 8. Hanspaulské slavnosti sv. Václava. Ty se odehrávají pod Hanspaulským záměčkem a obdržely roční dotaci ve výši 82 000,- Kč, tzn., přepočteno na jeden rok, je to o cca o 13 tis. Kč vyšší dotace, přestože je tato slavnost mnohem méně navštěvovaná nežli DeHuLe.¹⁰⁰ Odehrává se na prominentním místě, protože Hanspaulský záměček je od r. 2013 sídlem Institutu bývalého prezidenta Václava Klause,¹⁰¹ který podle hudebníků¹⁰² někdy hudební produkce jako divák sám navštíví.¹⁰³

Nelze samozřejmě dělat přímou úměru důležitosti slavnosti s finančním příspěvkem, který obdrží, protože se však o každém projektu hlasuje jednotlivě a toto hlasování je zaznamenáno, lze říci, že odhlasovaná finanční částka indikuje míru důležitosti akce, na kterou je přiřčena.

⁹⁸ RMČ 1047/16 Vyhlášení dotačního programu Kultura 2016/2 (3. 2. 2016).

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ Autor, vlastní pozorování, 2015–2018.

¹⁰¹ <https://www.institutvk.cz/index.php> (10. 8. 2020).

¹⁰² Autor, osobní poznámky, 2015.

¹⁰³ Tamtéž.

Akce	Délka trvání dotace v letech	Celková částka	Průměr na 1 rok	Délka trvání akce
Dejvické hudební léto	4	273 500,-	68 375,-	1 den
Rekonstrukce bitvy na Bílé hoře	4	246 000,-	61 500,-	2 dny
Svatomichalská pout’ na Perníkařce	4	23 500,-	5 875,-	1 den
8. Hanspaulské slavnosti sv. Václava	1	82 800,-	82 800,-	1 den

Nejnavštěvovanější letní festivitou v Dejvicích a Bubenči je doposud hudební festival DeHuLe – Dejvické hudební léto. V této oblasti získal od MČ Praha 6 druhou nejvyšší dotaci (tyto informace přepočítávám na průměr za rok, tak lze porovnat několikaleté a jednoleté festivity). Rok 2016 byl nejaktuálnější, protože žádosti o dotace pro r. 2020 nebyly v době zpracovávání tohoto textu ještě vyhodnoceny. Jak je patrné z výše uvedených porovnání, přesun z předešlých umístění DeHuLe, tedy ze stadionu Kotlářka a ze stadionu Juliska, neměl významný finanční přínos. Naopak, kvalifikovaný odhad podle informací, které jsem uvedl, říká, že na obou uvedených stadionech museli zakládající organizátoři vybrat na charitativní účely o 155 000,- až 314 000,- Kč více. Je nutné však zdůraznit, že v této chvíli nejsou k dispozici informace o příspěvcích MČ Prahy 6 v době, než se DeHuLe přestěhovalo na Vítězné náměstí.

7. 3. Gentrifikace v praxi

Pakliže to tedy nejsou finanční prostředky, co je příčinou konfliktu mezi zakladateli a pokračovateli festivalu? Podle jednoho z názorů je důvodem to, že se festival už nesoustřeďuje na prezentaci hudebníků z Dejvic, ale že slouží do jisté míry jako konvenční festival, který však nereprezentuje, a tím pádem ani neprosazuje dejvické hudebníky. Ještě jednou připomínám výrok: *je tu takový názor, že Dejvický hudební léto by mělo být Dejvický*, který uvedl jeden ze zakladatelů, sám hudebník, zpěvák a textař z Dejvic. Je evidentní, že festival doznal od svého vzniku dvou změn. Zaprvé se přesunul z místního centra ze stadionů Kotlářka a Juliska na hlavní náměstí čtvrti, na Vítězné náměstí, a zadruhé zakladatelé vnímají, že už je nereprezentuje, tedy že nereprezentuje místní hudebníky a jejich přátele. Oproti tomu současní organizátoři tvrdí, že bylo nutné ho změnit, že dnes již nadšení nestačí. To, že byl festival založen v r. 1995 a nadšení bylo jeho průvodním jevem, připouštějí i zakladatelé. Ovšem ať už je a byl příspěvek od MČ Prahy 6 v minulosti jakýkoli, přibližné finanční odhady zisku jsou natolik nevýhodné pro současné organizátory, že je jasné, že charitativní smysl festivalu je druhotný. Prvotní byla reprezentace místních hudebníků a jejich kapel a podle názoru zakladatelů už to tak nyní není, zato však, dle jejich názoru, došlo k reprezentaci celé čtvrti. Otázkou je, koho ale nyní festival reprezentuje, když ne místní hudebníky? Podle uvedených programů na plakátech místní hudebníci a bandy nikdy z programu nezmizeli, ale dle jejich názoru jich ubylo. V každém případě na ně nevybyly divácky atraktivnější odpolední časy, ale jsou častokrát uváděny hned po 12. hodině, kdy program začíná a diváci se teprve scházejí. Tedy místní, celostátně ne tolik známí hudebníci jsou evidentně upozaděni. Změna místa, které pamatovaly a používaly přinejmenším dvě generace obyvatel Prahy 6, tedy stadiony Juliska a Kotlářka, otevřela přístup komukoli. Toto přesunutí do centra a umenšení prostoru pro místní kapely jde ruku v ruce se sebeprezentací části obyvatel Prahy 6. Z těch, kteří festival založili, se už více než polovina přestěhovala do jiných městských částí a nově příchozí nemají vzpomínky spojené s mládím stráveným v okolí Julisky nebo Kotlářky. Proto není překvapivé, že volí „logicky“ tu část města, která je lépe dostupná, tedy místo cca 100 m vzdálené od stanice metra Dejvická. DeHuLe reprezentuje organizátory dneška, ovšem ti již vnímají Prahu 6 odlišně, protože ta se od r. 1995 podstatně změnila – gentrifikovala se. Hudební slavnost se postupně změnila stejně, jako se změnily restaurace a hospody této oblasti. Vlastně lze říci, že se tento hudební festival změnil mnohem méně, nežli vše ostatní. Řada místních amatérských či profesionálních umělců stále na DeHuLe vystupuje, ale změna toho, co reprezentuje festival,

je pro mnohé zakladatele nepříjemná. Zde máme příklad gentrifikaci v praxi. K původním místům festivalu už nemá většina současných organizátorů vztah, protože stadiony Juliska a Kotlářka se samy změnily, stejně jako přilehlá restaurace Na Kotlářce, která se po změně několika provozovatelů přesunula do vyšší cenové skupiny a řada místních obyvatel a pamětníků do ní tak přestala chodit.¹⁰⁴ Vzpomínky na mládí, jež pro zakladatele tato místa reprezentují, nemá nejenom mladší generace, ale ani ti, kteří se přistěhovali odjinud. Zde tkví neřešitelný rozdíl obou postojů, které není možné sloučit ani překlenout. Vzpomínky, které vážou zakladatele festivalu k místům, nelze sdílet ani přenést na jinou skupinu prostým vyprávěním už z toho důvodu, že každá skupina má své vlastní asociace a odlišné obsahy paměti, které postupně sdílí mezi sebou, a tak tvoří jednu ze složek jejich vlastní identity. Vzpomínky na minulost na Kotlářce a Julisce, jak stadionů, tak i místních hospod, spočívaly jak ve sportovních zážitcích, tak i v pozdějším vychovávání dětí a jejich prvních krůčcích, kde se přechodové období dětství a dospělosti reflektovalo a především v praxi zažívalo. Jeden z obrazů, který mi několik pamětníků vyprávělo, byla vzpomínka na kořen stromu, který tvořil hrbol v zahradě hospody na Kotlářce, přes který jezdili s kočárkem, když se setkávali s přáteli a malé děti v kočárku začaly plakat. Poodjeli s kočárky k hrbolu a přejížděli přes něj sem a tam, protože tak děti v kočárcích lépe usnuly. Je to řada podobných obrazů, z kterých se skládá tato společná paměť, důležitých osobních i společných prožitků, které pak člověka nutí vracet se na známá místa a vzpomínat na přátele, s kterými zažíval pocit sounáležitosti. Tyto obrazy, které jsou uchovány v paměti a reflektují se při vzpomínkách a rozhovorech, jsou sice přenosné vyprávěním, ale to nemůže zcela nahradit prožívané společenství. Jeden ze sémantických principů říká, že výraz se nemění, pokud to, co označuje, existuje. Když existovat přestane, pak buď zaniká anebo se postupně naplní novým obsahem. V případě nosných bytí nenápadných obrazů z minulosti pamětníků navíc probíhá ještě vnitřní diskuse, vyjednávání a debata o tom, co je nebo bylo důležité, a tento komplexní proces má vždy řadu různých vyznění. I když je většina zakladatelů festivalu nespokojena se současnou situací, jsou i někteří, kteří přijímají situaci stoicky, protože vnímají své obrazy paměti jako vztahující se pouze k nim samým a nemají ambici ovlivňovat nebo ovládat veřejný prostor a tuto konkrétní festivitou, přestože se spolupodíleli na jejím vzniku.

¹⁰⁴ Autor, návštěvy v l. 2015–2018.

8. Bourání a výstavba

Ať je již použita jakákoli definice gentrifikace, všechny se shodují v tom, že při ní dochází k bourání starých budov a výstavbě nových a stejně tak se i mění využívání pozemků. Zatímco však většina popisů gentrifikace se týká buď středu měst či velkoměst nebo přestavby průmyslových čtvrtí, jako příklad bývá uváděn Londýnský Dockland, v případě Bubenče, Dejvic, či Lysolají a Suchdola je situace jiná. Tyto oblasti nebyly nikdy plánovány jako průmyslové. Již před připojením k Praze oblast Bubenče, někdy také zvaného Ovenec, sloužila, řečeno dnešní terminologií, k rekreačnímu využití. To se týkalo např. hostince Na Slamníku, ale i dnes již zbořeného hostince Na Seníku. Čas od času se informace o dění v hostinci Na Seníku dostaly i do pražských novin, jako např. v r. 1901.

Taneční zábava v hostinci „Na seníku“ v Bubenči měla průběh nejbouřlivější. Bylo již na Nový rok po 2. hodině ranní, když tanečníci počali se tu hádati pro děvče. Policejní strážník Jíra, který tu asistenci měl, snažil se rozpálené tanečnický umírniti a zkrotiti, ale jen jako by oleje do ohně přilil. Syn hostinského Jaroslav Krejčí se svými dvěma bratry Josefem a Václavem mu však bránili v tom a konečně se všichni kol policisty shlukli, jej obklopili a na něho dotírali. Policista vida se ohroženým, tasil šavli, ohnal se jí a ťal Josefa Krejčího do hlavy. Ránu však způsobil mu jen lehkou. To pomohlo, neboť výtržníci se zalekli, pak mohl být pořádek zjednan a jména účastníků zjištěna. Jíra byl pak ze stráže odvolán a jiným mužem nahrazen.¹⁰⁵

Zajímavé na celém incidentu je, že se neodehrával v nějakém izolovaném místě, ale přímo v centru Bubenče, protože hospoda Na Seníku, zvaná také Horní krčma, Ungarovská, nebo Na hajbodlu, stála nedaleko dnešního Krupkova náměstí, tedy v samém centru obce. Nedaleko místa incidentu si již v r. 1872 postavil průmyslník Vojtěch rytíř Lanna mladší mezi ulicemi Na Seníku a dnešní ulicí Pelleovou novorenezanční vilu, která dnes slouží jako reprezentační budova Akademie věd ČR. Oblast Bubenče a Dejvic byla periferií. Její jižní část, přibližně od dnešní stanice Hradčanská směrem k hostinci Na Slamníku, však byla postupně zaplněna vilami, zatímco v oblasti Podbaby byla řada malých i velkých průmyslových podniků. Přestože po r. 1989 se výstavba zrychlila a lze hovořit o gentrifikaci, je dobré zcela nepřejímat její obvyklou definici. Právě nově připojené oblasti k Praze v r. 1922 a historie některých jejich institucí ukazují, že tento proces pokračoval vlastně bez přerušení až do současnosti. Překvapivé

¹⁰⁵ Tryml, M. (ed.), *Kniha o Bubenči*, s. 193.

je zejména zjištění, že tento proces pokračoval beze změny a v podstatě započal již před připojením obcí k Praze. Možná, že to částečně vysvětluje minimálně čtyřicetiletý odpor obcí k připojení. Oblastí, která může dobře sloužit za příklad, protože zde se řada stavebních změn odehrála v jasně vymezeném prostoru, je Podbaba. Oblastí známé jako Juliska, oblast hotelu Internacional a bezprostřední okolí. Největšími a svého času i nejvýznamnějšími průmyslovými podniky v oblasti dnešní Podbabky a podoblasti Julisky byla cihelna a sladovna.

8.1. Juliska

Výchozí informace o usedlosti Juliska říkají:

Základem usedlost Julisky byly dvě vinice *Kvintuska* a *Knotovská*, jež brzy po r. 1620 splynuly v jedno. Na označení velké vinice ujal se z počátku 18. století jméno Juliska po majetníku Janu Juliu Hermanovi, měšťanu Starého města (r. 1697–1708). Roku 1728 druhý nástupce Hermanův Ignác Maxmilián Jungwirth *přikoupil dva kusy polí*, z nichž jeden přiléhal k Julisce se strany východní, druhý pak byl opodál u Vltavského ramene. Tím činem pozemkové příslušnosti usedlosti vzrostlo do míry asi 50 strychů.¹⁰⁶

Vzhledem ke geologické situaci Dejvic a Bubenče byly jen v Dejvicích známy tři cihelny, z nichž jedna byla v oblasti dnešního sportovního stadionu Kotlářka a další v bezprostřední blízkosti sladovny v oblasti Julisky. Písemné prameny dále naznačují, že se cihelny Kotlářka a Juliska sloučily, ale vzhledem k tomu, že prameny nejsou příliš jasné, nelze to tvrdit s určitostí. Pramenná situace se stává ještě nepřehlednější, neboť někdy se hovoří o cihelně na Kotlářce jako o Horní Julisce, což je vzhledem k výškovému rozvrstvení terénu v podstatě přesné, ale není zcela jasné, zdali to písemné prameny respektují vždy a všude. Nicméně atletický stadion Kotlářka byl postaven na místě „Horní Julisky“ nebo přesněji „Kotlářky“, informace současného vlastníka udávají, že zahájil činnost v r. 1953¹⁰⁷. Oproti tomu stadion Juliska byl otvírán postupně od r. 1958. Přestože je dnes stadion Juliska známý jako fotbalový stadion, v jeho areálu je také bazén, který ještě v průběhu 80. let sloužil pro plavecký výcvik školám v Praze 6.¹⁰⁸ Souběžně s tím se na ulici Podbabská stavěl hotel Družba, známější však jako

¹⁰⁶ Vacek, František, *Dějiny Bubenče, Dejvic, Šárky a okolí, Sborník příspěvků k dějinám hl. m. Prahy*, díl IV, Praha 1923, s. 414. Kurzíva a starý pravopis citován dle této publikace.

¹⁰⁷ <http://www.skotlarka.net/historie/> (10. 8. 2020).

¹⁰⁸ Autor, osobní zkušenost.

hotel International. Jak uvádí K. Hubrtová „Stavba hotelu byla dokončena v roce 1956 a výzdoba interiérů až o rok později... pro výstavbu nového hotelu byl určen volný pozemek bývalých cihlen na Julisce“.¹⁰⁹ Nedatovaný obrázek cihelny (č. 2) ji ukazuje jako rozlehlou stavbu, a to i s porovnáním sladovny, jejíž komíny se tyčí za ní. Některé fotografie výstavby hotelu Družby-Internationalu ukazují, že cihelna byla zbořena již v době výstavby hotelu, tj. před r. 1956.

Obrázek č. 2 – Na levé straně sladovna, ve středu cihelna. Zdroj fotografie: *Urbánní antropologie, Vyprávěné Dejvice-Juliska, semestrální práce*. Autoři: Jan Hlinák, Pavla Kopecká, Jan Strnad, Nikola Suchá. Fotografie – zdroj: Milan Podobský.

¹⁰⁹ Hubrtová, Kateřina, *Vysmíváný a nenáviděný. Příběh pražského hotelu International*, Dějiny a současnost 29, č. 4, 2007, s. 24-27. <http://dejinyasoucasnost.cz/archiv/2007/4/vysmivany-a-nenavideny/> (10. 8. 2020). Domnívám se, že šlo pouze o jednu cihelnu, tzv. Julisku, protože další nejbližší cihelna Kotlářka byla již zastavena atletickým stadionem, který přebíral její jméno.

8.2. Socialistická gentrifikace, nebo jen socialistická fáze gentrifikace?

(Cihelny a sladovna na Julisce)

Na plánu Prahy z r. 1842¹¹⁰ jsou usedlosti Juliska společně s nedalekou Štáhlavkou a Paťankou znázorněny uprostřed polí. Plán z r. 1889¹¹¹ je téměř totožný, nové stavby v něm v oblasti Julisky nejsou zakresleny, kromě půdorysu Sladovny. Teprve plán datovaný rokem 1909 uvádí dvě cihelny a další budovy v jejich okolí a v okolí sladovny. V posledních dvou zmíněných plánech jsou také znázorněny těžební prostory (jámy) cihlářské hlíny. Na plánu z r. 1938¹¹² v této oblasti přibudou garáže Elektrických podniků.

¹¹⁰ Mapování Stabilního katastru bylo provedeno ve 20. až 50. letech 19. století jako první celorakouské mapování velkého měřítka provedené na geodetickém základě. Výsledkem byla podrobná mapa v měřítku 1 : 2. 880 (1 : 1 440 v hustší zástavbě). Stabilní katastr měl představovat stálý a dokonalý seznam všech pozemků podléhajících dani. S jeho mapováním se začalo na základě patentu císaře Františka I. ve 20. letech 19. století. Provádění měřických prací a metoda tvorby katastrální mapy byla pevně stanovena měřickou instrukcí. Geodetickým základem pro mapování ve stabilním katastru byla trigonometrická síť budovaná současně i pro vojenská mapování. Délkovou jednotkou při měření a výpočtech byl vídeňský sáh a z něho vyplývající měřítko katastrálních map 1 : 2 880 (1 : 1 440). Jeden kolorovaný otisk, zvaný „císařský otisk“, byl patentem určen k uložení ve vídeňském archivu. Území dnešní Prahy bylo zaměřeno v letech 1840–1843. Mapy jsou uloženy v Ústředním archivu zeměměřictví a katastru. <https://app.iprpraha.cz/apl/app/dveprahy/> (5. duben 2020).

¹¹¹ Podle stavebního řádu pro král. hlav. město Prahu a pro města a obce kolem Prahy ležící, náležející pod obec Pražskou ze dne 10. dubna 1866 měl být nejdéle do května 1887 vytvořen plán polohy stávajících i budoucích budov. Plán měl obsahovat všechna náměstí, ulice, stoky a potrubí s výškou. Dále pak všechny parcely pozemkové i stavební včetně budov s čísly domovními i čísla parcelní. V plánu měly být i důležité výšky různými barvami rozlišené. Z uvedeného důvodu a současně i pro soutěž na řešení pražské kanalizace byl městským úřadem stavebním (kanceláří kanalizační) vyhotoven plán Prahy s okolím v měřítku 1 : 2 880. Tamtéž.

¹¹² Orientační plán vydaný nákladem obce pražské zpracoval stavební úřad hl. m. Prahy, odbor 1 (měřický) v měřítku 1 : 5 000. Základem byl Výškopisný plán Prahy z let 1920–1924. V prosinci roku 1937 byly v měřickém úřadě zahájeny přípravné práce. Vedením prací spojených s kresbou a tiskem byl pověřen měřický rada Ing. Pudr. Tisk provedl zeměpisný ústav ministerstva vnitra. Plán byl vyhotoven v osvědčeném měřítku 1 : 5 000 a území Velké Prahy rozděleno na 42 listů včetně kladu listů. Práce na tvorbě trvaly jeden a půl roku. Tamtéž.

Obrázek č. 3 – Cihelna Juliska (nedatováno, pravděpodobně počátek 20. století). Komíny vzadu označují Sladovnu. Zdroj: Polák, M., *Prahou 6 křížem krážem*, s. 141.

V tomto plánu (z r. 1938) je již zakreslená nedaleká modernistická kolonie vil na Babě. Ještě v plánu z r. 1944 máme zachyceny obě cihelny a na všech plánech je uvedena také sladovna. Na leteckém snímku z r. 1953¹¹³ už cihelna Kotlářka není rozpoznatelná. To je v souladu s ostatními známými informacemi, které uvádějí, že na místě této cihelny byl r. 1952 vystavěn stejnojmenný lehkooatletický stadion Kotlářka, náležející k Domu pionýrů a mládeže. Stejně postupně zanikla i cihelna Juliska, která je ještě zřetelná na leteckém snímku z r. 1953, ale na snímku z r. 1966 již její místo zaujímá dnešní fotbalový stadion Dukla Praha. Obě cihelny poměrně přesně ilustrují vývoj Dejvic. Místa cihelen nahradily ve své době moderní stadiony. Z nichž větší – Dukla Praha, jako stadion Armádního vojenského sportovního klubu, jen do jisté míry stvrdil dlouholeté spojení této čtvrti s armádou, přestože tentokrát s přívlastkem „lidová“. Představíme-li si armádní stavby v Dejvicích, ať již ty, které tvoří Vítězné náměstí,

¹¹³ Z archivních snímků VGHMÚř Dobruška byly vyhotoveny i některé ortofotomapy historické. Snímkováno celé území, velikost pixelu 50 cm. Tamtéž.

tj. dnešní Generální štáb armády ČR, stejně jako celý blok domů ministerstva obrany (v ul. Čs. armády 471/4, Praha 6), pak lze říci, že se armádní stavby rozšířily od Vítězného náměstí severně směrem k Vltavě. Obě cihelny pak postihl vcelku osud typický pro gentrifikace oblasti, v jejich případech se průmyslové stavby nahradily stadiony sloužícími zaprvé pro místní obyvatelstvo (stadion Kotlářka) a zadruhé pro prezentační sportovní klub dominantní státní instituce v této čtvrti – armády (stadion Juliska a jeho příslušenství, bazén, lázně, ubytování atp.). Specifickým vyvrcholením přestavby Julisky pak je výstavba vojenského hotelu Družba, známějšího pod názvem International, v dolní části cihelny Juliska, dokončený v r. 1956¹¹⁴ a otevřený v r. 1957, který byl později organizačně přesunut pod Čedok.

Objekt byl převeden pod cestovní kancelář Čedok a od roku 1957 se stal kapacitně největším hotelem v Československu. V témže roce proběhla tiskem veřejná soutěž na nový název hotelu (od roku 1957 prozatímně nazvaného Hotel Čedok) a veřejnost byla přizvána, aby se do výběru nového jména zapojila. Výsledky přinesly neuvěřitelné množství často velmi bizarních návrhů. Od názvů odvozených z místních jmen (Hotel Podbaba nebo Juliska) přes návrhy odpovídající duchu doby (Hotel Máj, Mír, Slovan) k lehce jízlivým názvům (Hotel Experiment, Eldorado) až po zcela absurdní jména (Stolečku prostři se, Den a noc). Nakonec byl zvolen název, který se neformálně používá dodnes – Hotel International.¹¹⁵

Jak Kateřina Hubrtová ve své studii uvádí: „Tehdejší ministr obrany Alexej Čepička měl neomezené možnosti rozhodování a pompézní hotelová stavba, která měla ambice stát se jedním ze symbolů reprezentujících tehdejší republiku, začala vznikat především z jeho podnětu“.¹¹⁶ Tato budova, vzniklá pod Čepičkovou patronací, byla ve své době největším československým hotelem a jeho propagandistický „věhlas“ by neměl zastínit skutečnost, že jeho stavba, umístěná v prostoru bývalé cihelny Juliska, je téměř přesným příkladem gentrifikace. Připomenu zde základní Giddensovu definici: „Proces obnovy velkoměsta, kdy jsou starší zchátralé budovy rekonstruovány zámožnými jedinci, kteří se do dané lokality přestěhovávají.“ Pravděpodobně by nás nenapadlo spojovat vybudování hotelu, který se stal téměř „symbolem socialistického realismu“ s gentrifikací. Podíváme-li se však na fotografii cihelny na Julisce (viz obr. 3), pak je zřejmé, že tato cihelna nesplňovala estetická kritéria

¹¹⁴ Hubrtová, K., *Vysmíváný a nenáviděný. Příběh pražského hotelu International*, Dějiny a současnost 29, č. 4, 2007, s. 24-27. <http://dejinyasoucasnost.cz/archiv/2007/4/vysmivany-a-nenavideny-/> (10. 8. 2020).

¹¹⁵ Tamtéž.

¹¹⁶ Tamtéž.

městského prostoru již před 2. světovou válkou, natož po ní. To, že byla zbourána, není natolik překvapivé jako to, že to je již druhý případ, na kterém se armáda v době komunistického státu podílí. Odmyslíme-li si kuriózní vznik, tj. iniciaci budovy vojenského hotelu zetěm Klementa Gottwalda, a vyhodnotíme-li kritéria gentrifikace, pak jde o obnovu městské zástavby a tato starší, podle dostupných fotografií zchátralá cihelna je nahrazena největším hotelem v Československu, jehož služby si mohou dopřát jen společenské elity své doby. Kromě ideologie jak urbanistický, tak sociální aspekt výměny prostoru cihelny za hotel je přítomný a naplňuje definici gentrifikace. To, že je hotel postaven ze státních peněz, na rozdíl od peněz soukromých, je podstatný rozdíl, který nás odlučuje od Giddensovy definice, a je tedy na místě hledat přesnější termín. Vzhledem k socialistickému ekonomickému modelu tehdejšího Československa, v němž soukromý kapitál neexistoval, je zřejmé, že „zámožné jedince“ nebo soukromé korporace nahradil stát, ale to nic nemění na tom, že proces směřuje ke stejnému cíli. Bylo by tedy provizorně možné hovořit o *socialistické fázi gentrifikace* nebo možná rovnou o *socialistické gentrifikaci*. Vzhledem k tehdejší doktríně celospolečenského vlastnictví výrobních prostředků a kapitálu to jinak ani vlastně být nemohlo. Definovat „socialistickou gentrifikaci“ lze pomocí modifikace definice gentrifikace P. Matese, uvedené výše na s. 18.

Dalo by se tedy říci, že socialistická gentrifikace *znamenal*a příliv majetných obyvatel vládnoucí vrstvy do části měst, spojený se zakupováním a renovací starších a mnohdy zanedbaných budov nikoli **však jednotlivě, ale za použití institucí, které vládnoucí skupina ovládala**. Šlo o proces pozvolné proměny městské části obývané obyvateli s nízkými příjmy na čtvrt' obyvatel bohatších, s prestižním statusem.

V podstatě tedy nebylo nutné definici P. Matese ani příliš upravovat, doplněné výrazy jsou tučně, výpusťky nejsou značeny, ale vše dohromady dává docela dobře obrázek vývoje, kterým Bubeneč a Dejvice od 2. světové války prošly.

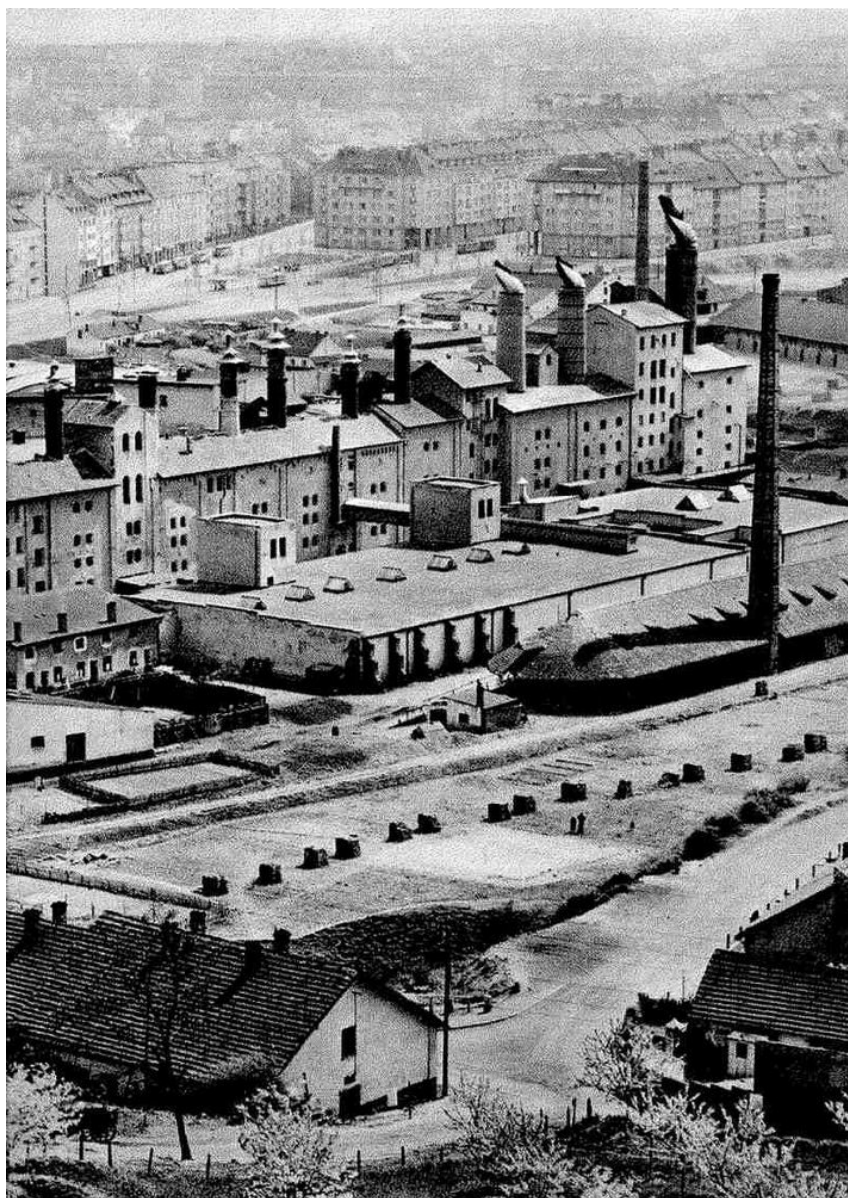
Sladovna na Julisce přináší trochu jiný cyklus fáze života stavby a průmyslového podniku. Přestože původně stála v bezprostřední blízkosti cihelny na Julisce, byla zbourána až v r. 2007, tedy více než padesát let po nahrazení Juliské cihelny na jedné straně hotelem International a na straně druhé vojenským fotbalovým stadionem Dukla Praha.

Sladovna byla postavena v r. 1873¹¹⁷ První pražskou akciovou společností pivovarskou, kterou založily Zemědělská společnost se Spolkem pražských hostinských,¹¹⁸ od nich ji v r. 1877 koupila Marie Reiserová, která ji posléze rozšířila.

¹¹⁷ Polák, M., *Prahou 6 křížem krážem*, s. 50.

¹¹⁸ Tamtéž.

Na počátku 1. světové války měla sladovna¹¹⁹ pět hal s třípatrovými a čtyřpatrovými humny, jež spojoval technologický trakt budovy s komíny a schodišti. Ročně se zde vyrábělo 16 000 tun sladu. (...). Byla tu také výroba léčivých přípravků, dietetik a sladové kávoviny a produkce farmaceutického zboží pokračovala ve dvacátých a třicátých letech. (...). V r. 1939 byl podnik arizován a jména členů židovské rodiny Reiserů se v dokumentech přestala vyskytovat (...). Po válce byl provoz opět spuštěn (...) a pracoval bez zásadních úprav až do r. 1993.¹²⁰

Obrázek č. 4 – Juliska, v popředí cihelna, za ní s několika komíny sladovna (1948). Zdroj: <http://praha6ztracitvar.cz/fotogalerie/pet-let-je-podbaba-bez-kominu-sladovny>

¹¹⁹ Praha 6 – Dejvice, čp. 131, Podbabská ulice.

¹²⁰ Polák, M., *Prahou 6 křížem krážem*, s. 50, 51.

Obrázek č. 5 – Sladovna v Dejvicích. Zdroj: https://www.fabriky.cz/2007_sladovny/index.htm

Problematikou dejvické sladovny se zabývaly Klub za starou Prahu, který její bourání zobrazil na první straně svého věstníku v r. 2007¹²¹ a dále iniciativa „Praha 6 ztrácí tvář“.¹²² Kolem sladovny se vystavěly nové ulice Lyndleyova a Hainemannova, a i když investor původně slíbil, že budovu bývalé sladovny přestaví na byty a kanceláře, budova byla zbourána v r. 2007.

Novým majitelem objektu sladovny se (v r. 1995) stal italský investor, pro kterého v letech 1995–2000 vypracovala kancelář A+R systém několik variant nového využití. V projektu pro územní řízení z roku 2000 byla zachována pouze hlavní loď sladovny, včetně sklepů a humen s litinovými sloupy a komíny, a zakomponována do obytného souboru. V dubnu 2003 všechny ostatní části sladovny podlehly demolici. Na výstavě „Praha 6 mění tvář“ v září 2004 byla prezentována vizualizace rezidenční čtvrti „sladovny“ s uvedením projektanta: Mediapolis engineering Torino – Italia, CAsUA s.r.o., A+R systém spol. s r.o. Investor ICkM Podbaba

¹²¹ *Za starou Prahu*, věstník, číslo 2-3/2007.

¹²² <http://www.praha6ztracitvar.cz/fotogalerie/pet-let-je-podbaba-bez-kominu-sladovny> (10. 8. 2020).

naplánoval a postavil 604 bytů a 820 parkovacích míst (většinou v podzemí). Zbytky sladovny se ocitly na čas pod barevnou plachtou, která měla znázorňovat fasádu po rekonstrukci. Zájemcům o koupi bytů nabízí „kouzelnou lokalitu, kde se zastavil čas, s dominantou sladovny, připomínající laskavou atmosféru Hrabalových postřihů“. ¹²³

Jak uvádí na svých webových stránkách iniciativa „Praha 6 ztrácí tvář“:

V září 2007 ale došlo k demolici zbývajících částí sladovny s charakteristickými komíny, údajně kvůli špatnému statickému stavu. ICKM Real estate tvrdí, že vybuduje repliku včetně komínů, jediná změna proti původnímu plánu prý spočívá ve výstavbě bytů místo kanceláří. ¹²⁴

Příklad sladovny je typickým příkladem gentrifikace, který splňuje všechna kritéria, tj. nahrazení starého průmyslového podniku novou městskou výstavbou pro „majetnější obyvatele“, jak nové obyvatele nazývá Giddens. Na rozdíl od dvou předchozích cihlen zbourání sladovny proběhlo již v demokratickém státoprávním uspořádání, a tak je tento postup i formálně totožný s popsány procesy gentrifikace v západních zemích. Nicméně dá se říci, že to je v podstatě pouze „ekonomický detail“, protože postavení obou stadionů a hotelu International nezabránilo socialistické státní uspořádání. Jak iniciativa Praha 6 ztrácí tvář, tak nárotoři, se kterými jsem hovořil, vyjadřují jisté pochybnosti o tvrzení investora o tom, že se budova sladovny musela zbourat z důvodů porušené statiky. Souběžně s tím i původně plánované jméno nového sídliště „sídliště Sladovna“ se přestalo v propagačních materiálech používat. Také *neziskové sdružení přátel industriálních staveb Fabriky.cz* má pochybnosti o zbourání sladovny ze statických důvodů. V komentáři z r. 2007 se na svých webových stránkách vyjadřuje takto:

Novým majitelem se stal developer ICKM Real Estate s. r. o., který o svém projektu v

Podbabě na svých stránkách píše:

"Kouzelná lokalita, "kde se zastavil čas", se nachází na rozhraní tradičních obytných čtvrtí Dejvic a Bubenče. Tento bytový komplex postavený na míru harmonického rodinného bydlení v a reaktivním prostředí dominuje celé této oblasti díky

¹²³ *Za starou Prahu*, věstník, číslo 2-3/2007, s. 14.

¹²⁴ Krejčík, Jiří, ml., *Prohlášení Praha 6 ztrácí tvář*, 6. 10. 2008, <http://praha6ztracitvar.cz/clanky/prohlaseni-praha-6-ztraci-tvar> (10. 8. 2020).

nepřehlédnutelné průmyslové památce – budově sladoven – připomíná laskavou atmosféru Hrabalových Postřižin."

Ano, opravdu se zde zastavil čas, proto se na přelomu srpna a září 2007 zbouralo vše, co po sladovnách kdy zbylo a má být vystavěna jejich replika. Za developera mi na můj tázavý e-mail odepsali:

"Dovolujeme si Vás upozornit, že objekt starých sladoven byl zbourán jen z důvodů špatné statiky. V horizontu dvou let bude vystavěna jeho replika. Jediná změna našeho záměru je, že dříve jsme chtěli z tohoto objektu udělat kanceláře, ale postupem času jsme byli přesvědčeni, že není vhodné do tohoto čistě rezidenčního areálu umisťovat komerční zónu, z důvodu zvýšené dopravy. Aktuální situace je, že bude vybudována replika starých sladoven, samozřejmě včetně charakteristických komínů, a bude určena k rezidenčnímu bydlení. Takže sladovna bude obnovena a budou v ní ložnice."

Špatná statika je ošemetná věc – do určité míry to může být pravda, do určité míry je to výmluva. Zachování stávajících konstrukcí sladoven je hlavně otázka technická a ekonomická. Sice to není snadné, zajistit původní konstrukce sladoven a zakomponovat je do nové nosné konstrukce, nicméně reálné to je. Avšak demolice a následná výstavba repliky rozhodně vyjde levněji než rekonstrukce. A peníze jsou v dnešní době bohužel na prvním místě, developerům prostě ani padesátiprocentní vývar z prodeje nestačí (bez ceny pozemku postaví za cca 20 tisíc Kč, prodají minimálně za 50 tisíc – vztaženo na 1 m² podlahové plochy).¹²⁵

Doposud (r. 2020) replika sladovny s komíny nestojí. Nenaplnil se tak slib, který uváděl developer v komunikaci s občanským sdružením Fabriky.cz. Nové sídliště také nenese název Sladovna, jak bylo kolem r. 2005 plánováno. Sladovna je nicméně ve vzpomínkách místních, zejména mužských obyvatel stále přítomná. Většina pamětníků narozených v 50. letech chodila v 60. letech do sladovny pracovat na brigádu,¹²⁶ protože tam „dávali kešovku“,¹²⁷ tedy platili peníze na ruku, teprve později zavedli výplatní termíny. Nelze však říci, že by sladovna narátorům scházela, přestože, když se mluvilo o jejím rychlém zbourání, málokdo se ztotožňoval s oficiální verzí developera o špatné statice. Jeden z narátorů to definoval: když chtěj bourat, tak si důvod vždycky najdou.¹²⁸ Přesto rozhovor o sladovně přinesl řadu vzpomínek na přátelé a spolužáky, kteří tam společně s nimi v mládí pracovali. Důvodem, proč ke zbourání sladovny nebyli pamětníci apriorně kritičtí, může být i to, že jeden z nich v komplexu sídliště koupil byt svému synovi. Zároveň si také továrnu neidealizovali, všichni

¹²⁵ Vonka, Martin, https://www.fabriky.cz/2007_sladovny/index.htm (10. 8. 2020).

¹²⁶ Autor, terénní deník, narátor E. E., muž, 75 let, SŠ, důchodce, 7. 10. 2019.

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ Tamtéž.

shodně mluvili o zápachu, který slad vydával a šířil do okolí. Vzpomínali také na jednotlivé zaměstnance, mistra provozu a různé další pracovníky. Nicméně oblast kolem bývalé sladovny byla v podstatě poslední, kterou bylo možné zastavět, kromě pozemků určených pro parky.

V době, kdy jak sladovna, tak i obě cihelny koncem 19. století postupně vznikly, byla Podbaba periferií. Kolem cihelen a sladovny bylo jen několik domů. Jediná hustější zástavba byla kolem kostela sv. Matěje. Modernistická vilová kolonie na Babě ještě nestála. Pro všechny průmyslové podniky to byla výhodná dispozice vzhledem k nedaleké železniční trati. Zmizela i železniční vlečka do sladovny s viaduktem a byla přemístěna hlavní komunikace směrem na Suchdol a Roztoky. Město však nakonec v r. 2007 dostihlo i sladovnu. Je vlastně s podivem, že přežila vznik hotelu International i výstavbu stadionu Dukla, který znamenal konec sousední cihelny. Nicméně na jejím existenčním cyklu je dobře vidět klasický případ gentrifikace této městské části.

9. Roklák

Se jménem Roklák jsem se setkal při přípravě této práce. Když jsem se snažil zjistit o koho nebo o co jde, nikdo z mých tehdejších narátorů o něm nic nevěděl. Zjistil jsem pouze, že dejvický spisovatel Petr Šabach o něm v jednom ze svých rozhovorů poznamenal: „Roklák, to je takový Dejvický yetti.“¹²⁹ Posléze jsem našel tři narátory, kteří o jeho existenci věděli, avšak stejně jako „yetiho“ ho nikdy nespatriili.

Obrázek č. 6 – Stadion Kotlářka 2020 (foto autor).

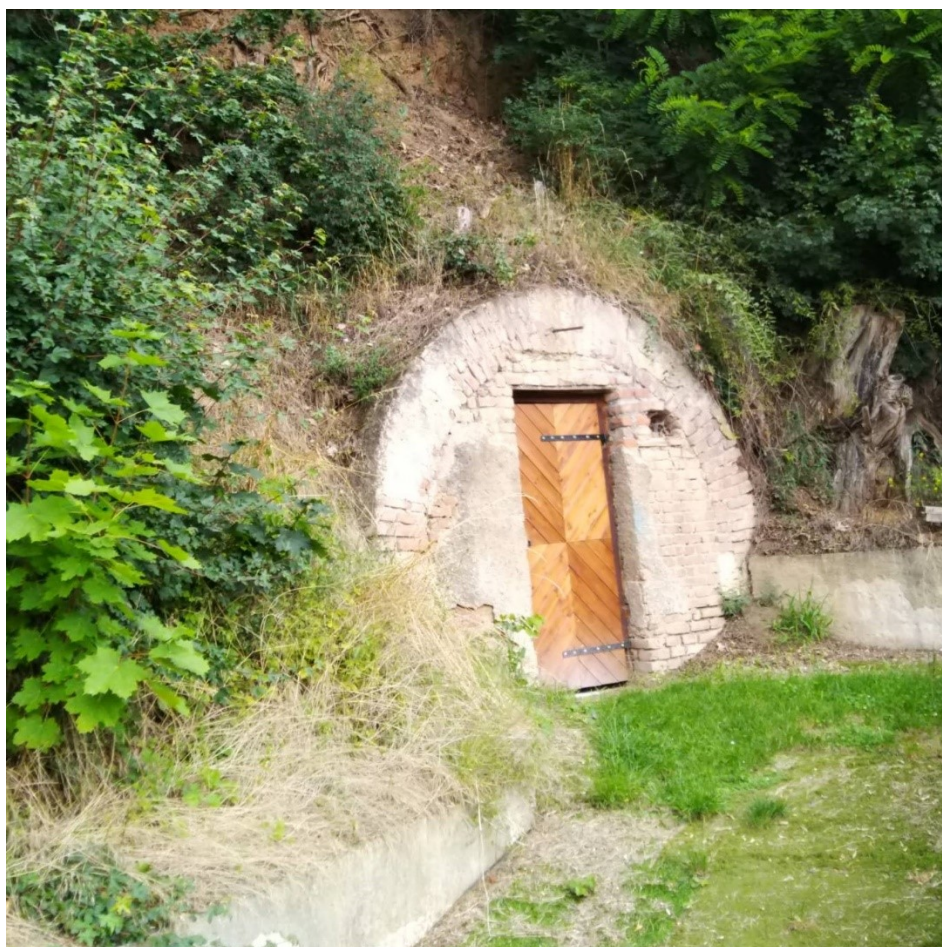
¹²⁹ Polák, M., *Praha 6 křížem krážem*, s. 199.

Podle narátorů ještě na počátku 60. let spojovalo stadion Kotlářka s roklemi několik tunelů, které zbyly po těžbě hlíny na cihly. Ne všechny byly průchozí.

„Na Kotlářce byly mimochodem taky dvě díry (tunely). A jenom ta horní byla průchozí do rokle a ta spodní nebyla.“¹³²

vysvětlil mi jeden z pamětníků. Prohlížení dobových map situaci, kde byla sluj, ve které mohl Roklák přebývat, nevyřeší, protože mapy tento prostor znázorňují pouze schematicky. Což je pochopitelné, vzhledem k tomu, že se sluje a jeskyně musely průběžně rozšiřovat, aby zajistily plynulý přísun materiálu pro Kotlářskou cihelnu. Dalším problémem v identifikaci přesnějšího místa jeskyně je fakt, že dnes již tyto „průchody“ ze stadionu Kotlářka do roklí 1) neexistují, nebo přesněji řečeno jsou přinejmenším špatně dostupné a 2) jedna z roklí byla částečně zavezena. Při jejich dnešním stavu není možné již určit, která z nich byla větší či menší. Jedna z nich se nalézá v dnešním sportovním objektu ČVUT – Na Kotlářce a přiléhá k památkově chráněné původní usedlosti Kotlářka, podle které je pojmenován jak stadion, tak nedaleká ulice. Nicméně v rokli nad Kotlářkou (dnes objekt ČVUT) stále existuje vyzděná část tunelu, který dnes slouží jako sklad a mohl být původně součástí sluje nebo tunelu. Na fotografiích je vidět, že v zadní části je tunel zazděný, a to směrem, který vede ke stadionu Kotlářka. Je tedy možné, že právě zde jde o původní průchod, který vedl z dnešního stadionu Kotlářka do jedné ze dvou roklí. S jistotou to však prokázat nelze, protože mapové materiály jsou nedostatečné, část jedné z roklí byla zavezena a pamětníci se nikdy s obyvatelem rokle nesetkali. Že však tyto sluje sloužily alespoň k občasnému bydlení, je potvrzeno vzpomínkou A.A., který mi řekl, že jeden z jeho spolužáků ze ZDŠ na počátku 60. let na nějaký čas přestal chodit do školy. Když učitelé zjistili, že není doma, dozvěděli se od některého ze spolužáků, že byl viděn v blízkosti Kotlářky. Žáci ZDŠ z Bílé ul. pak pod vedením svých učitelů začali absentujícího žáka ve slujích v roklich hledat a opravdu ho tam našli. Žák tam utekl kvůli konfliktům s otcem a nějaký čas v jedné ze slují žil. Co se však týče obyvatele roklí, tzv. Rokláka, z nich ho nikdo neviděl, ale jen o něm slyšeli od svých starších kamarádů narozených cca v r. 1945.

¹³² Autor, terénní deník, narátor A. A., muž, 66 let, vyučen, 2020.

Obrázek č. 8 – Jedna ze zazděných slují, dnes sklad, stadion Kotlářka (foto autor).

Obrázek č. 9 – Průhled do jedné ze zbývajících jeskyní ze stadionu Kotlářka (foto autor).

Celá oblast Kotlářky byla v té době ještě na hranicích intravilánu a extravilánu, a proto není zcela překvapivé, že se zde vyprávění o muži s koněm, se kterým žije v jeskyni, vyskytlo a udrželo. Teprve později jsem si uvědomil, že narátoři, kteří vyprávění o Roklákovi znali, byli o několik let starší nežli jejich přátelé, kteří o něm nikdy neslyšeli, a věkem byli blízcí také P. Šabachovi. Existuje tedy časové rozhraní, kdy se kdo o Roklákovi dozvěděl. Dá se říci, že vyprávění o Roklákovi je doložené dle narátorů již přinejmenším v průběhu 50. let, avšak v současnosti pomalu mizí. Ti místní pamětníci, kteří se přistěhovali v 60. letech, už o Roklákovi věděli méně. Jedna z roklí byla zavezena, sluje jsou nedostupné nebo zazděné, a tak není překvapivé, že toto vyprávění už téměř nikdo, až na narátory přímo z této oblasti, nezná. Přirovnání této postavy k yettimu, jak to učinil Petr Šabach, je možná trefnější, nežli se zprvu zdálo. Podle narátorů, kteří postavu Rokláka znali, ho nikdo z nich neviděl. Tedy tato postava zůstala nespatriena přinejmenším od jejich dětských let, tj. cca od konce 50. let. Vyprávění o Roklákovi bylo tedy zcela v souladu s prostředím, které tu tehdy bylo. Sluje, jeskyně a rokle, odloučené místo na hranici intravilánu a extravilánu. To se do dnešní doby podstatně změnilo, zůstala jen jedna rokle, a proto lze předpokládat, že toto vyprávění zanikne se změnou tohoto prostředí, z které jakoby „přirozeně“ povstávalo. Na rozdíl od Šabachova vyprávění všichni narátoři rozlišovali dvě rokle a několik slují. Je vhodné také připomenout, že prohlídka zbytků

roklí naznačuje, že i tyto rokle byly do jisté míry umělé a že i z nich se těžila hlína do Kotlářské cihelny. Je zřejmé, že došlo k mechanické úpravě terénu. Doposud tedy existuje pověst o postavě, která žila v jedné z roklí, ale zdá se, že ji čas odvěje s měnícím se prostředím, které ji přivedlo na svět, ale i s celkovou změnou města. Z jedné části bývalé rokly nyní obklopuje Hanspaulka, z druhé náměstí Na Santince s komplexem nedalekých výzkumných ústavů, firem a rezidenčního bydlení. Celá tato lokalita tedy již není „na periferii“, jak toto místo charakterizoval Petr Šabach, a nebyla periferií už ani v té době, v níž o Roklákovi hovořil, byla však periferií v době jeho dětství, kdy v Podbabě žil. Hranice města se posunula dále a dnes je jako periferie vnímána spíše oblast bývalé usedlosti Majorka, dnes okolí plavebního kanálu. Ta je od Kotlářky vzdálena přibližně dva kilometry. Urbanisticky oblast přibližně od Majorky až po přívoz tvoří „periferii“, která končí na západní straně vstupem do Lysolajského údolí a spojení s městskou komunikací jí dává přívoz Podbaba – Podhoří (vedoucí do Troje).

Obrázek č. 10 – Část rokly, nyní upravené, vlevo usedlost Kotlářka (foto autor).

Obrázek č. 11 – Vchod do zazděného tunelu – horní rokle, dnes sportovní oddíl ČVUT (foto autor).

Obrázek č. 12 – Zazděná sluj v tunelu, horní rokle (foto autor).

Obrázek č. 13 – Zazděný tunel – směrem ke stadionu Kotlářka (foto autor).

Jak tedy vyprávění o Roklákovi interpretovat? Nejpodrobnější interpretační možnosti mytických postav z nedávné minulosti a přítomnosti v českých zemích popisuje P. Janeček v *Mýtu o pérákovi*.¹³³ Pokud následujeme jeho argumentaci a charakteristiku Péráka, je možné zvažovat Rokláka v jistém smyslu obdobně vzhledem k průmyslovému prostředí, v němž se vyskytoval jako součást dělnické kultury. On sám přebýval v místě Kotlářské cihelny, nedaleko byla ještě další cihelna na Julisce a velká sladovna. Stejně tak však Roklák ztělesňuje liminální personu. Jak P. Janeček, tak P. Šabach popisují stejné charakteristiky, přestože každý z nich popisuje jinou personu. P. Janeček hovoří o Pérákovi jako liminální personě takto:

Pro Péráka je inherentní spojení s večerem (respektive soumrakem), opuštěnými místy na rozhraní industrializovaného a přírodního prostoru (ve velkoměstech s průmyslovou periferií a městskými parky v menších městech s rozhraním intravilánu a extravilánu, na venkově pak s okolím železničních mostů, lomů či dolů) představou nezvyklého pohybu v podobě skákání (...). Pérák tak byl na několika úrovních *liminální* postava pohybující se na rozhraní běžného a každodenního, nezvyklého a výjimečného: dne a noci, intravilánu a extravilánu, chůze a skákání (popř. létání).¹³⁴

Šabach pak uvádí: *někteří z nás se dušovali, že ho viděli, „až někdy po soumraku, kdy bývala rokle pustá a že přitom byli sami“*. Pamětníci, kteří v době svého mládí rokle navštěvovali, jasně charakterizovali strach, který při tom měli, jeden z nich mi řekl: „Nikdy jsme nešli dál než na šířku dvou těl, víc ne“.¹³⁵ Vzhledem k možnosti závalu slují byl strach velmi účinnou ochranou, také však zároveň poukazuje na fyzická nebezpečí, která každá průmyslová výroba dělníkům přináší. Stejně tak jak Janeček, tak Šabach uvádějí aspekty liminální osoby pohybující se za soumraku, na rozhraní dne a noci a zároveň v oblasti „lomu či dolů“. Lze tedy říci, že Roklák je postavou, která v sobě sjednocuje paměť dělnické kultury a zároveň bývalou liminalitu, kterou oblast Kotlářky ještě v 50. a 60. letech měla. Při společném rozhovoru s pamětníky si nejstarší z nich vzpomněl, že se říkalo, že Roklák „snad původně pracoval v cihelně a majitelka cihelny ho tam nechala žít“,¹³⁶ ostatní si však na to nevzpomínali. I to by však ukazovalo, že tato postava reprezentovala dělnickou kulturu. Otázkou je význam pamětníky zmiňovaného Roklákova koně, někteří uváděli, že ještě počátkem 60. let pamatovali koně, kteří tahali vozy

¹³³ Janeček, Petr, *Mýtus o pérákovi. Městská legenda mezi folklorem a populární kulturou*, Praha 2017, s. 119–242.

¹³⁴ Tamtéž, s. 241.

¹³⁵ Autor, terénní deník, 2020.

¹³⁶ Tamtéž.

s náklady a někdy také s poštou. Je možné, že kůň, který se společně s Roklákem ve vyprávění zachoval, charakterizuje dualitu. Průmyslová výroba na straně jedné směřující k dělnické kultuře, ale současně nejasně vymezená periferie, jejímž jedním z obrazů může být i využití zvířete k práci a dopravě. Výrazná změna Podbaby pak do značné míry vysvětluje, že se i postava Rokláka stává méně známou, protože s gentifikací, jejíž některé aspekty probíhaly i v době socialismu, chybí postavě Rokláka opora v prostředí, které původně habitus postavy obklopovalo. Původní dělnické prostředí se stalo rozvinutou městskou částí a vyprávění tak ztratilo oporu původně průmyslového prostředí.

9. 1 Rodící se legenda o olympijském vítězi?

Právě do oblasti kolem přivozu se umísťuje vyprávění o olympijském vítězi Emilu Zátopkovi,¹³⁷ který se právě sem nechával převést přívozem, údajně proto, aby se zbavil kontroly své ženy. Emil Zátopek tehdy žil v Troji v ulici Nad Kazankou, odkud to je k přívozu přibližně tři kilometry. Na podbabském břehu pak prý probíhaly divoké oslavy a pitky, které údajně začínaly v pobřežní hospodě v blízkosti autobusové zastávky v Podbabě. Odtud se pak prý podle nálady Emila Zátopka vyraželo buď do Lysolají nebo do Podbaby. Nikdo z mých informátorů žádnou tuto událost konkrétně nezažil, ale téměř všichni o ní slyšeli. Kromě řady narativních schémat, jako např. plavba přívozem přes Vltavu, opuštění ženy, dionýská oslava života a následný návrat, je absence konkrétních svědků překvapivá pokud toto vyprávění chápeme jako skutečnou událost, ovšem v případě, že ji přijmeme jako tvořící se pověst, všechny narativní prvky přímo inspirují k jejímu dalšímu slovesnému rozvíjení. Vzhledem k tomu, že jsem tato podbabská vyprávění o pozdních létech olympijského vítěze zaznamenal ještě před mediálním zájmem způsobeným marketingovou kampaní připravující publikum na film o jeho osobě a následná vymezení se proti této kampani a další mediální diskuse, nelze předvídat, jakým směrem se tato legenda bude vyvíjet. Jak ukázal P. Janeček ve své analýze Péráka, mediální uchopení podobných témat zároveň může znamenat, že vyprávění-pověst dojde vyprázdnění.¹³⁸ Na rozdíl od legendy o Roklákovi, kterou znali pouze tři pamětníci, vyprávění o Zátopkovi slyšelo mnohem více narátorů, kteří však na mé konkrétní dotazy

¹³⁷ Autor, osobní poznámky, 2016 a terénní deník, duben 2020.

¹³⁸ Janeček, P., *Mýtus o pérákovi*, kapitola *Superhrdina pro každý režim*, Praha, 2017, s. 246–279.

reagovali převážně vymezením: „Já osobně jsem to nezažil, ale říká se to“. To vede k závěru, že možná jde o místní pověst. Tuto možnost ještě zesiluje charakter periferie této oblasti a symbolické překročení řeky. Je patrně možné, že se některé prvky z vyprávění o čtyřnásobném olympijském vítězi zakládají na pravdě, ale mně se žádné svědky dohledat nepodařilo a vzhledem k tomu, že od jeho úmrtí uplynulo téměř dvacet let, pravděpodobnost konkrétní osobní informace je poměrně nízká. Doposud známá evidence tedy spíše ukazuje na to, že jde o místní pověst založenou na tom, že na druhém břehu E. Zátopen žil.

Postava Emila Zátopenka byla použita v komiksu,¹³⁹ a kromě toho jsou o něm a jeho ženě Daně v prodeji čtyři další knihy.¹⁴⁰ Jeho život a význam je konstruován, vykládán, vyjednáván a komodifikován, a tak není překvapením, že je součástí české kulturní paměti v mnoha jejích polohách, včetně polohy folklorní. Jeho mimořádné úspěchy i osobní selhání dávají stále příležitost k diskuzím a protichůdným názorům, protože v mnoha aspektech zrcadlí historii Československa a České republiky.

9. 2. Dětský folklor – roboti

V průběhu svého výzkumu v Praze 6 jsem nebyl konfrontován s dětským folklorem. Důvod je jednoduchý: neměl jsem žádné dětské informátory. Přesto jsem však sám jako participant dětský folklor zažil. Celou (tehdy devítiletou) školní docházku jsem absolvoval v ZDŠ na náměstí Svobody 930 A v Praze 6, a tam jsme na 1. stupni na začátku sedmdesátých let hráli (přibližně v l. 1972–73) „hru na roboty“.

Škola je velká třípatrová budova s dvěma velkými tělocvičnami a tzv. aulou, největší tělocvičnou s malým divadelním zázemím, v níž se odehrávaly školní slavnosti. Tato aula je v zadním traktu budovy, a protože byla sdílena oběma školami, z nichž každá měla zabrané jedno ze dvou křídel budovy, přístup k ní byl možný pouze dočasně otevřenými kyvnými dveřmi, tzv. lítačkami. Tam jsme jako děti prvního stupně měly omezený dočasný přístup. V této části školy nebyly učebny ani kabinety či školní laboratoře. Zde tedy bylo území, nad

¹³⁹ Jaromír 99, Jan Novák, *Zátopenk: ...když nemůžeš, tak přidej!* Argo, Paseka 2016.

¹⁴⁰ Zátopenk, Emil a Dana, *Náš život pod pěti kruhy*, Academia 2016; Askwith, Richard, *Dnes trochu umřeme*, MF 2017; Kosatík, Pavel, *Emil běžec*, Universum, 2019; Kozohorský, Richard, *Zatracenej Zátopenk*, XYZ, 2016; Broadbend, Rick, *Vytrvalost Emil Zátopenk*, Slovart, 2016; Tejkal, Karel, *Zátopenkovi u Netopilů*, Radioservis 2016 (audiokniha).

kterým měli učitelé jen částečnou kontrolu, a kam jsme měli občasný přístup pouze jednou za týden a jedenkrát za 14 dní na tělocvik, popř. k nastudování žákovských besídek.

Hra na roboty začala poměrně nenápadně. Na chlapeckém záchodě v zadním traktu budovy v blízkosti auly se objevily jakési grafické značky. A protože nebyly našimi autoritami shledány „vulgární“, paní uklízečky nespíchaly s jejich odstraněním. Z dnešního pohledu bych je vizuálně charakterizoval jako vzdáleně příbuzné nerozluštěnému řeckému lineárnímu písmu A, se kterým neměly však nic společného kromě vizuální podoby. Myslím, že se prvních čtrnáct dní jenom mezi chlapci hovořilo o tom, že jsou to tajemné značky. Během dalších několika dní však spolužák Z. H. převzal iniciativu a začal nám ostatním tvrdit, že jsou to značky robotů, kteří se tam večer objevují a zanechávají je na zdech. Čas od času se také tyto značky objevily na chodbách i v jiných částech školy, ale v převážné většině se objevovaly na chlapeckých záchodcích v zadním, méně přístupném traktu budovy. Spolužák Z. H., který sám, nebo možná s některým spolupracujícím kamarádem celou věc řídil, byl natolik opatrný, že nikdy netvrdil, že by roboty sám viděl. Mohli jsme si je pak představovat každý sám a po svém. Postupem času se také při diskuzích o robotech a jejich značkách dospělo k názoru, že značky nejsou určeny nám, ale pouze jim. Že tam nechávají nám neznámé značky jiným robotům, vlastně tak zdi naší školy byly jakýmsi záznamovými archy, na které roboti psali jedni druhým své zprávy. Tato hra se v průběhu dvou až tří let postupně vyvíjela a dodnes si pamatuji vzrušení, když se jednou za týden nebo čtrnáct dní objevila někde nová robotí značka. Vzrušení a tajemství, které je provázelo, bylo nesmírně silné. I přes důvěru, kterou jsme cítili k ostatním kamarádům, nikdy jsme neuvažovali o tom, že bychom se s touto „hrou“ svěřili rodičům nebo kamarádům odjinud. Informace byly zcela uzamčeny mezi chlapci naší třídy a několika z třídy vedlejší. Hra skončila, když spolužák Z. H. přestoupil do jiné školy, lze tedy dovodit, že značky kreslil na stěny on. Těžko tedy říci, jak by skončila, kdyby v dejvické škole zůstal. Nicméně to, co nám dala, byl obrovský prostor pro využívání naší dětské fantazie. Věděli jsme, že roboti lítají a občas se vedly spekulace o tom, že někteří jsou trvale či dočasně neviditelní. Charakteristické je, že jsme byli velmi málo ovlivněni hračkami robotů, které se tehdy už začaly objevovat na trhu, z prostého důvodu, že ti „naši“ byli mnohem technicky pokročilejší. Tak velké propojení a stmelení chlapců jsem později zažil už jenom při hraní divadla. Ale zde na prvním stupni základní školy to bylo celé mnohem křehčí. To, že to byla jen chlapecká skupina, ji osvobodilo od soutěžení o přízeň našich spolužaček, které nás s přibývajícím věkem neopouštělo. Na této hře na roboty bylo nejzajímavější, že se každý, kdo měl zájem, mohl zapojit a vymýšlet, jací vlastně roboti jsou a co dělají. Myslím, že se konsensus pozvolna přiklonil k tomu, že dělají „průzkum“ a že jsou vůči nám neutrální. Oni vědí, že pozorujeme

jejich aktivity, ale nevadí jim to. Jakýkoli nečekaný zvuk nebo rozsvícení světla, které jsme mohli zvenčí pozorovat v této oblasti školy, bylo pak jasným důkazem, že tam právě teď roboti jsou. *Spolupodílení se na „hře“* je asi nejlepší popis tohoto dvou až tříletého procesu. Pamatuji se, že jsem se s jedním zasvěceným spolužákem potkal o prázdninách a oba jsme se těšili na roboty.

Dan Ben-Amos ve svém pojednání *Toward a Definition of Folklore in Context* uvádí:

Folklore is the action that happens at that time. It is an artistic action. It involves creativity and esthetic response, both of which converge in the art forms themselves. Folklore in that sense is a social interaction via the art media and differs from other modes of speaking and gesturing. This distinction is based upon sets of cultural conventions, recognized and adhered to by all the members of the group, which separate folklore from nonart communication. In other words, the definition of folklore is not merely an analytical construct, depending upon arbitrary exclusion and inclusion of items; on the contrary, it has a cultural and social base. Folklore is not "pretty much what one wants to make out of it"; it is a definite realistic, artistic, and communicative process. The locus of the conventions marking the boundaries between folklore and nonfolklore is in the text, texture, and context of the forms, to apply Dundes' three levels for the analysis of folklore in somewhat modified form.¹⁴¹

Ben-Amosova definice je velmi užitečná, protože koncentruje několik důležitých pojmů, které pomáhají popsat hru na roboty, kterou jsme hráli. Probíhala v čase a měla prvek společné tvorby příběhu, ovšem žádný konkrétní příběh se nevyprávěl, zcela chyběla zápletka. Hra měla své konvence: nemluvalo se o ní se spolužáky vyšších ani nižších ročníků, to byla jedna z definic skupiny hráčů. Tvoření jednoduchých nedějových orálních črt bylo vlastně jakousi orální tvorbou, jež však nebyla primárně zaměřena na nějakou estetickou kvalitu, protože jejím hlavním smyslem bylo zmapovat prostor části školy a zde byl jazyk pouze pomocným médiem, hlavním byly již zmíněné, barevnými křídami nakreslené značky. Hra byla cyklická a podléhala týdennímu a čtrnáctidennímu školnímu rozvrhu, podle kterého byla aula obsazována, a to nám žákům dávalo prostor k vlastně průběžné improvizaci. Hra měla také svého zakladatele, který jí do jisté míry dával nové impulzy (pána hry) hry na hrdiny. Samozřejmě na rozdíl od běžného folkloru tato dětská hra skončila, když její zakladatel přešel na jinou školu, a protože se celá odehrávala pouze v našich rozhovorech, a každou značku ze zdi po čase setřela paní uklízečka

¹⁴¹ Ben-Amos, Dan, *Toward a Definition of Folklore in Context*, The Journal of American Folklore (Toward New Perspectives in Folklore), Vol. 84, No. 331, s. 10.

nebo školník, přestala existovat během tří let. Tuto hru lze tedy hodnotit jako dětskou folklorní tvorbu.

U nás se této problematice kromě jiného věnovala *Národopisná revue* 3/2010. Problém dětských her spočívá v jejich klasifikaci. Hra na roboty, kterou jsem uvedl, by se dala rámcově zařadit mezi *hry na hrdiny* nebo tzv. *role playing games*, ovšem to je k její velmi volné popsání struktury značně obecná definice. Hlavní roli měl iniciátor Z. H. s pomocníky, ale vzhledem k tomu, že zde chyběl zásadní konflikt, vylučovala hra také vítězství a polarizaci skupiny, naopak podporovala tvůrčí spolupráci. M. Klusák a M. Kučera uvádějí svůj článek *Ke klasifikaci dětských her* takto:

Klasifikace je velkým problémem ludologie. Žádná univerzálně uspokojující neexistuje. To konstatoval např. Miloš Zapletal, když se problematice věnoval ve 4. svazku své Velké encyklopedie her. Když Helen B. Schwartzmanová (1976) publikovala první přehledovou studii výzkumu dětské hry v *Annual Review of Anthropology*, označila za problém třídění to, že vznikají stále nová.¹⁴²

Samozřejmě ve hře na roboty narážíme na sématický problém, je hra spíše game nebo play? V tomto případě se zdá být zřejmé, že je spíše za sémantickou hranicí na straně „play“. O těchto hrách tzv. divadelního charakteru D. Bittnerová říká:

Typ her, který teoreticky vymezili Peter Bogatyrev (1940) a později Bohuslav Beneš (1990), je založen na dramatizaci děje, na přítomnosti příběhu, který hra rozvíjí buď v celém svém průběhu, nebo jej navozuje v části hry, kdy je většinou herní ouverturou. Příběh pak jednoznačně plní klíčovou funkci, podle níž rozpoznáme drama, přijetí nové herní identity hráčů. Bogatyrev u her divadelního charakteru kladl důraz na přítomnost slovesné složky, přesněji na přítomnost řečové dialogické formy podpořené divadelní mimikou. Tento přístup byl s největší pravděpodobností ovlivněn do té doby dominujícími sběry dětských her. Beneš (1990) o půlstoletí později již uvažoval širěji. Hovoří o zápletky, která příběh a tedy i přeměnu hráčů navozuje. Souhlasí sice s Bogatyrevem, když tvrdí, že dramatická zápletky je budována na základě dialogu, avšak ukazuje, že vedle toho může být ustavena také prostřednictvím monologické říkanky či její redukce.¹⁴³

Problém klasifikace jednoduchých her, jako té, kterou jsem uvedl, spočívá mimo jiné v tom, že je „primitivní“, nemá rozvinutou zápletku a má velmi málo striktních herních prvků. To může

¹⁴² Klusák, Miroslav - Kučera, Miloš, *Ke klasifikaci dětských her*, *Národopisná revue*, č. 3, 2010, s. 185.

¹⁴³ Bittnerová, Dana, *Tendence ve vývoji dětských her divadelního charakteru*, Tamtéž, s. 165.

vést k jejímu rychlému konci, tedy k něčemu, co by se dalo asi nazvat vyčerpáním zápletky, ale na druhé straně to dává mnoho příležitostí k improvizaci, které vlastně nic nebrání. To je síla i slabina těchto her. I v deskových hrách (games) má hra Go (Wej-čchi) mnohem méně pravidel nežli například šachy, ale počet herních možností je vzhledem k velikosti hrací desky mnohonásobně vyšší. Tento paradoxní prvek je skryt v množství pozic, kterých je možné dosáhnout. P. Janeček ve své článku *Game over? Aktuální témata domácího etnologického studi dětské hry* uvádí.

Třetí významnou oblast pro aktuální výzkum ludických aktivit představují soudobé synkretické, „postmoderní“ hry, jako jsou již v úvodu zmiňované hry na hrdiny (rolové hry), 19 LARPy a nejrůznější formy počítačových a konzolových her. Tyto typy her jsou pro etnologický výzkum zajímavé především tím, jak v sobě spojují vlastnosti modů lidské expresivní kultury, které v minulosti obvykle nacházíme oddělené (velmi typicky ludických, mimetických a narativních aktivit – tedy kompetitivních her, dramatického a dialogického umění a ústního vypravěčství – Janeček 2005), čímž rozšiřují hru daleko za její klasické huizingovské a caillosovske definice.¹⁴⁴

Přestože se hra *na roboty* odehrávala v době kdy počítače ještě nesloužily dětem, její nejasně definovaná pravidla a talentovaný *game master*, to vše způsobilo, že fungovala po nějakou dobu velmi dobře. Pro její přesnější zařazení a klasifikaci by byl třeba konsenzuálnější klasifikační klíč, než ty, které existují v současnosti. Vzhledem k tomu, že proběhla v době před zapojením elektronických medií, které značně obohatily možnosti komunikace a tím i hry tohoto typu, zůstává její existence spíše historickým záznamem.

¹⁴⁴ Janeček, Petr, *Game over? Aktuální témata domácího etnologického studi dětské hry*, Národopisná revue, č. 3, 2010, s. 158.

10. Bitvy dětských part

„Šel jsem zrovna do školy na housle, od nás z Jugoslávských partyzánů do hudebky, co byla vedle Petschkovy vily. A tam někde, snad u Interbrigády, tam to jelo. Vytrhaný dlažební kostky. Prostě barikáda a tam se to mydlilo. Hele, to nebyla sranda, jo. Na jedné straně byli kluci, jako z té naší strany Partyzánů¹⁴⁵ a na druhé ty od Interbrigády¹⁴⁶ a tam, ale už velký jo, takovejch šestnáct sedmnáct, a naproti kluci z druhé strany. Jo ta dělicí čára byla tak těch Partyzánů. No já se bál a musel do té hudebky. No nějaký ty starší kluci mi říkali, nemel se tady a běž zadem, než jednu slízneš. Já byl precek. Já se bál, o ty housle taky, že mi je rozmlátěj. Hele, tam byla normálně barikáda z těch kostek. No, tak já běžel okolo celou cestu do té hudebky, vid'. No, a když jsem šel zpátky po hodině, tak tam byli policajti a sanitka, no to bylo veliký.“

„A kolik ti tak bylo?“

„No mohl sem chodit tak do 3. třídy.“¹⁴⁷

Podle vyprávění D. D. se celý incident mohl odehrát přibližně v r. 1959 až 1960. A podle dalšího narátora,¹⁴⁸ který bydlel ve vilové čtvrti Na Babě, to nebyl případ ojedinělý. Nicméně bitvy jeho a jeho spolužáků a kamarádů probíhaly podle jiné dělicí linie, a to na kopci Baba s chlapci pod kopcem. Velké bitvy se podle něj vedly mezi:

Děťmi a mladíky pod nimi, kteří žili v domcích, které stály na místě dnešní Julisky a stadionu Dukly, které byly zbourány, když se stadion a hotel stavěly. Zbourané domky byly dřevěné a bydleli v nich dělníci. (...) byl to také třídní rozdíl. My z vil a pod náma dělníci.¹⁴⁹

Narátor vzpomínal, že se kluci a mladíci z dělnických domů s nimi „prali jako o život“. Třídní aspekt si uvědomoval i narátor. To, že šlo o třídní aspekt je pochopitelné, byť překvapivé, protože řada majitelů vil Na Babě byla z řad předválečné levicové inteligence, nicméně zde jsou akteři jejich děti, které jako např. výše uvedený Tomáš Řezáč, měly privilegovaný život levicové elity.

¹⁴⁵ Dejvická strana.

¹⁴⁶ Bubenečská strana.

¹⁴⁷ Autor, osobní archiv, zápisky, 2015, narátor. D. D., muž, 68 let, vyučen, důchodce.

¹⁴⁸ Autor, osobní archiv, zápisky, 2. 10. 2019, narátor F. F., muž, 72 let, VŠ, důchodce.

¹⁴⁹ Tamtéž.

Oba narátoři zdůrazňovali, že za jejich dětství, tj. přibližně na konci 50. let, byly bitvy „už jenom malé“ a ty opravdu velké, o kterých se vyprávělo, už nezažili. Vypravěč z vilové čtvrti Na Babě také vzpomínal, že jeden z jeho kamarádů na ploché střeše vily udělal velký prak, který unesl až půl cihly, a tím „odstřelovali“ dělnické domky, které byly pod nimi. „Jednou zasáhl někoho s nějakým nákladem, který se úplně rozbil, a záležitost vyšetřovala policie, našla viníka, a ten pak strávil rok v polepšovně.“¹⁵⁰ Dlažební kostky se prý používaly běžně. Stejně tak se k bitvám dostavovali policisté a někdy sanitka. Kromě těchto dvou dělicích linií však byla ještě přinejmenším jedna další.

Jednou jsme se s partou kluků vydali na výlet do Šárky (z vilové čtvrti Na Babě) a narazili jsme na partu nebušických kluků. Ti se nás ptali, co tam děláme, když jsme ji řekli, že jdeme na výlet, tak nám nevěřili. Tak nás ty nebušický kluci obstoupili a příšerně nás zbili.¹⁵¹

To, co oba narátoři popisují, koresponduje velmi přesně s rozdělením městských čtvrtí. Dejvice a Bubeneč jsou dnes chápány v podstatě jako jedna čtvrť a současně, což terminologické konfuzi jen nahrává, se zároveň označení Dejvice používá jako hlavní termín pro část Prahy 6. Ve svém starším významu však Dejvice a Bubeneč byly odlišné čtvrti, oddělované dnešní ulicí Jugoslávských partyzánů, před 2. světovou válkou pojmenovanou jako třída krále Alexandra, a ještě předtím také jako např. Podbabská silnice. To, že však zde docházelo k urputným a nebezpečným bojům, které měly i raněné, a které musela ukončovat policie, je překvapivé. Je nutné si však uvědomit, že koncem 50. let byla tato oblast periferií. Zde Praha končila a řada ulic ještě nebyla dokončena a vše, co charakterizuje teritorium legendy Rokláka (v předešlé části), platí i zde. V oblasti Dejvic byly dvě rozlehlé cihelny, které se postupně proměnily ve stadiony a hotel, ale v této době jsou to také zároveň staveniště. V Bubenci, zejména v Papírenské ulici, je doposud několik průmyslových firem a stará čistička odpadních vod. Na rozdíl od jižní části Bubenče a Dejvic, které byly postupně zastavěny už od konce 19. století, zde se město teprve dokončovalo. Podle obsahu obou výpovědí očitých svědků a účastníků bitev¹⁵² a podle toho, kde se bitvy odehrávaly, šlo pravděpodobně o teritoriální vymezení Bubenečské versus Dejvické. Další uvedený příklad má opět teritoriální charakter. Výprava dětí nebo mladíků z oblasti Na Babě do Šáreckého údolí, které vlastně tvoří přirozenou hranici mezi Nebušicemi na jedné straně a oblastí Hanspaulky na druhé straně, má také teritoriální charakter.

¹⁵⁰ Autor, terénní deník, narátor F. F., muž, 72 let, VŠ, důchodce, 2020.

¹⁵¹ Tamtéž.

¹⁵² Řada pamětníků o těchto bitvách slyšela, nicméně poznal jsem pouze dva narátory (jejichž vyprávění uvádím), kteří je osobně zažili.

Cesta v Šáreckém údolí může být vnímána jako hraniční, i když, na rozdíl od předešlého příkladu, Nebušice v tomto smyslu hraničí s Hanspaulkou, nikoli s Babou, a proto je možné spekulovat, že se mladíci z Baby odvážili příliš daleko ze svého teritoria, a tak mohli být vnímáni jako podezřelá expedice. I více než po padesáti letech se tomuto zážitku narátor smál a jasně dával najevo, že zcela chápe, proč je Nebušičtí museli „seřezat“, byli prostě někde, kam nepatřili.

Situace, které jsem zde popisoval, byly zcela odlišné od těch, které jsem zažil sám, když jsem v 70. a 80. letech v Dejvicích dospíval. Teritoriální dělení bylo zřejmé, ale týkalo se jen oblastí kolem jednotlivých škol. Pokud jsem například šel ze své školy z nám. Svobody do Podbaby, věděl jsem, že zhruba za Lotyšským náměstím jsem v „cizím teritoriu“, tedy v teritoriu školy Interbrigády (dnes škola Antonína Čermáka). Jediné, co se mohlo stát, bylo pouze to, že starší žáci na mě kývli a víceméně formálně se mě zeptali: „Co tady děláš?“ Jako odpověď stačilo říct v podstatě cokoli neurážlivého. Jim ovšem také nešlo o faktickou informaci, ale o to dát najevo, že oni symbolicky kontrolují své teritorium. Nepamatuji se, že by v 70. nebo 80. letech došlo k fyzickým konfliktům, které popsali pamětníci bitev konce 50. a začátku 60. let. Ovšem v 70. a 80. letech byly jak Dejvice, tak Bubeneč již víceméně dostavěné, periferie se posunula severněji až k břehu Vltavy a město v této oblasti bylo ve své podstatě hotové. V průběhu dalších desetiletí došlo k nárůstu obyvatel, přesunu institucí a k nevyhnutelné vyšší sociální kontrole, kterou periferie ze své podstaty nemají, a tím mohlo dojít k utlumení a postupnému vymizení agresivity.

Další vysvětlení, proč agresivita vymizela, může být psychologické. Postavení dvou stadionů, které ve své podstatě mohlo usměrnit agresivitu jak pasivně (jako diváci fotbalu) např. na stadionu Dukla, tak aktivně na lehkootletickém stadionu Kotlářka a v bazénu Juliska. Dalším důvodem, proč agresivita vymizela, může být, že byla dobově podmíněná. Oba narátoři¹⁵³ zdůrazňovali, že největší bitvy už nezažili. Pakliže jejich tvrzení akceptujeme, pak by „velké bitvy“ bojovala generace chlapců, která zažila 2. světovou válku a je možné, že agresivita s ní spojená do jisté míry ovlivnila chování této generace, ke které narátoři referovali. Tj. mohlo jít o chlapce až o deset let starší než pamětníci, tedy narozené přibližně koncem 30. a ve 40. letech. Vzhledem ke konkrétním místům všech zmíněných bitev však myslím, že důvodem pro ně bylo většinou teritoriální dělení periferního území mezi jednotlivými dětskými a mladíckými partami, jejichž členové je obývali. V případech bitev mezi mladíky soudobých elit žijících Na Babě a dělnickou mládeží v Podbabě to byl silný sociální a ve své podstatě „třídní“ aspekt

¹⁵³ Autor, terénní deník, narátor F. F., muž, 72 let, VŠ, důchodce; narátor C. C., muž, 68 let, SŠ, úředník.

charakterizující „třídní“ společenské identity. To je o to zajímavější, že tyto boje probíhaly v době socialismu a řada mladíků, žijících v modernistické vilové čtvrti, patřila mezi levicovou elitu. Jak jeden z pamětníků poznamenal, „byli jsme tak trochu zlatá mládež“.¹⁵⁴ Ani život v socialismu tedy nebyl schopný „vykořenit“ silné sociálně-místní identity, které mládež na jedné straně rozdělovaly a na straně druhé jí poskytovaly výraznou vlastní identitu.

V literární podobě jsou tyto bitvy spojené s dílem Jaroslava Foglara, jehož inspirační zdroje podrobně mapuje např. kniha *Mýtus zvaný Stínadla*.¹⁵⁵ Podobné boje z jiných částí Prahy pronikly i do městského folkloru. Folklorista a etnolog Adam Votruba ve sborníku *Namažeme školu špekem* uvádí píseň *My sme Vršováci*, které popisuje podobné situace bojů mládeže:

My sme Vršováci
zahnali sme Nuseláci,
My sme Vršováci,
zahnali sme je.
Zahnali sme je na vršky,
rozbili sme jim tam držky,
my sme Vršováci
zahnali sme je.

My sme Vršováci,
zahnali sme Micheláci,
my sme Vršováci,
zahnali sme je.
Zahnali sme je na pole,
volali sme: „Nečum, vole!“
My sme Vršováci,
zahnali sme je.
(Praha – Vršovice, 1952 -1954)¹⁵⁶

Adam Votruba v poznámce k písni uvádí, že je přejata ze sborníku J. a P. Traxlerových *Vršovické písně*¹⁵⁷ a dále cituje z emailové zprávy Jiřího Traxlera z února 2009.

¹⁵⁴ Autor, terénní deník, 2019.

¹⁵⁵ Dvorský, Miloš, *Mýtus zvaný Stínadla. Rychlé šípy, Vontové a hlavolam – Realita versus fikce*, Praha 2011.

¹⁵⁶ Votruba, Adam, *Namažeme školu špekem : současná folklorní poezie dětí*, Praha 2009, text č. 8.

¹⁵⁷ Traxler, Jiří – Traxler Petr (eds.), *Vršovické písně : v úpravě pro zpěv s harmonickým doprovodem*, Praha 1997.

...ty dvě písničky se tradovaly tak v roce 1952–54, v mých šesti až osmi letech (jsem ročník 1946) v Praze – Nuslích a v Praze –Vršovicích. Zpívali jsme to jako kluci potloukající se ulicemi a prostředím periferie (křoviska, ohrady, rumiště atd.).¹⁵⁸

Publicista Stanislav Moc nazývá svou vzpomínku *dětské války* a podrobně je popisuje¹⁵⁹.

Dodnes nevím, zda v raných letech padesátých, kdy venku zuřil třídní boj a režim tvrdě trestal kohokoliv, kdo se mu znelíbil, naše „dětské války“ nebyly jen zrcadlením toho, co se dělo ve světě dospělých. Faktem je, že jsme neustále bojovali a vedli „války“ s okolními čtvrtěmi. Bud’ v Grébovce a na kopci Bamberk s Vinohradáky, tedy kluky z Vinohrad, kde jsem se de facto narodil, neb na Vinohradech byla porodnice, nebo s Nuseláky na haldách. Haldy byla navršena, která se táhla od vršovického nádraží podél tratě až po nuselský viadukt, pod kterým tramvaj číslo 4 projížděla do Nuslí (...).

Korytem Botiče se většinou prchalo při prohrané válce. Nuseláci do Nuslí až k divadlu Fidlovačka, kde byl splav a oni věděli lépe, jak jej oběhnout, a my zase ke splavu pod Grébovkou, kde jsme znali terén lépe my. Tím většinou „válka“ končila. Začínalo se tak, že na haldách se potkala skupinka Vršováků s Nuseláky a začala po sobě házet kameny zvanými šutráky. Těch byly haldy plné, stačilo se ohnout a sbírat. Zásoby „střeliva“ byly nevyčerpatelné a záleželo jen na tom, kdo koho zručnějším házením donutí k ústupu.

Jakmile jedna strana začala ustupovat, šlo to s ní s kopce, a to doslova. Ono se přece jen hází lépe při běhu dopředu, než když se musíte zastavovat a házet kameny nazpět. Nejlepší taktikou bylo však přivolání posily. To většinou velitel skupiny vyslal nazpět chlapce, který nebyl tolik znám pro své umění házet šutráky, a ten běžel do nejlidnatější třídy Vršovic, třídy SNB (dnes Vršovická), a tam svolával pomoc řvaním : „Válka s Nuseláky!“ Na to konto se z činžáků této rušné ulice vyrojila spousta chlapců, mnozí s praky, a hnala se na haldy obhajovat územní čistotu Vršovic. Přece si do nich nenecháme vtrhnout cizince z Nuslí!

Je ovšem možné, že třídní boj dospělých neměl s naším válečnictvím co dělat, že to byl jen pozůstatek myšlení z dob nedávno skončené druhé světové války (...). Mohu prozradit, že když padesát kluků rve hurá, hází kameny a žene se dopředu, je to tak inspirující a úchvatné, že to jednoho strhne s sebou.

Kromě názorného popsání bitev Stanislav Moc a pamětník F. F. považují za důležité upozornit na sociální rozdíly, které Stanislav Moc nazývá ironicky „třídní boj“. F. F. pak zase používá k popsání svých kamarádů termín „zlatá mládež“. To společně s nedávno skončenou válkou

¹⁵⁸ Votruba, A., *Namažeme školu špekem : současná folklorní poezie dětí*, Praha 2009, pozn. k text č. 8.

¹⁵⁹ https://neviditelnypes.lidovky.cz/spolecnost/vzpominka-detske-valky.A160527_200447_p_spolecnost_wag (10. 8. 2020); srov. přílohu č. 2.

tvořilo ještě další silné impulsy kromě těch, které jsem již uvedl, např. psychologické (nedávný konec války) tak i sociální (politické důsledky r. 1948). V každém případě Stanislav Moc uvádí že se těchto „válek“ účastnilo až padesát „kluků“. To koresponduje s popisem boje mezi Dejvicemi a Bubenčem v dnešní ulici Jugoslávských partyzánů. Tak velké množství chlapců nebo mladých mužů se dnes zdá těžko představitelné, ale podle uvedených svědectví to evidentně bylo tehdy vlastně docela běžné.

11. Hospody, restaurace a turismus

Přestože velká část oblasti tohoto výzkumu je na okraji Prahy, a tak by se dalo očekávat, že ji nárůst turistů (s výjimkou bezprostředního okolí stanice Hradčanská) minul, během posledních přibližně pěti let se situace i v této oblasti mění. Stále častěji je možné pozorovat zahraniční turisty, jak táhnou kufry a hledíce do mobilů snaží se najít místo svého převážně Airbnb ubytování.¹⁶⁰ Kromě této stále populárnější ubytovací formy však turismus zasahuje tuto oblast i jinak. Jako příklady mohou sloužit dvě bývalé hospody, které se během posledních několika let proměnily v luxusnější restaurace a jsou schopny obsloužit mezinárodní klientelu. Hospoda U Pramene¹⁶¹ v Bubenči, pamětníky nazývaná Saigon, je dobrým příkladem tohoto vývoje. Ještě v 70. a 80. letech měla podle návštěvníků nezáviděníhodnou reputaci. Pamětníci udávají, že v té době v hospodě probíhaly čas od času rvačky, a že tvořila místo setkávání dělníků, kteří rozváželi uhlí a popelářů. Nebylo prý radno se v hospodě s někým pohádat, protože to často vyústilo ve fyzický konflikt. *Tam se to rvalo každou chvíli*, je popis, na kterém se několik z nich shodlo. Její výhodou ale bylo levné pivo, velká zahrada a jistá odlehlost od centra jak Bubenče, tak i Dejvic. Jeden z narátorů také uvedl, že jeho rodiče vzpomínali, že „*tam chodila hrobnice z Bubenečského hřbitova pít rum*“.¹⁶² Při pátrání po místním názvu Saigon si pamětníci nemohli vzpomenout, proč se jí tak říká. Jeden z nich přišel s myšlenkou, že to mohlo být proto, že když se do ní chodilo v 60. a 70. letech, v době, kdy probíhala válka ve Vietnamu a o Saigonu se v médiích často hovořilo, použil se tento název, protože v této hospodě se to pralo stejně jako ve Vietnamu.¹⁶³ Nicméně, tento názor byl osamocený a ostatní pamětníci ho nepodpořili. Tento metonymický přenos je možný, byť nepotvrzený. O historii hospody „Saigon“ na svém webu Usedlosti Zuzana Vlachová uvádí: „...v restauraci u bubenečského nádraží, zvané již v naší době Saigon, se scházeli agresivní, šavlemi posekaní němečtí studenti – buršáci. Cesta mezi oběma podniky pak zažívala v rozjitřeném konci 19. století prudké výměny názorů, trestné výpravy z jedné hospody proti druhé, i nezbytné výprasky“.¹⁶⁴ Ale ani historický exkurz nevysvětluje smysl názvu „Saigon“. V této souvislosti je dobré zmínit, že se pamětníci shodli na tom, že pivo a víno se v Saigonu a okolních hostincích podávalo v době jejich mládí již od

¹⁶⁰ Autor, osobní pozorování.

¹⁶¹ Goetheho 25/105, Praha 6 – Bubeneč

¹⁶² Autor, terénní deník, narátor G. G, muž, 42 let, VŠ, učitel, květen 2020.

¹⁶³ D.D., muž, 68 let, vyučen, důchodce.

¹⁶⁴ <http://usedlosti.ctnactka.net/pos29.htm> (10. 8. 2020).

16 let. A to ve skutečnosti znamenalo, že se v praxi nalévalo již 14 a 15letým. Podle jednoho z nich tento zákon platil do sedmdesátých let. V tom se ale mýlil, protože už zákon č. 87/1948 Sb., o potírání alkoholismu, který platil až do 26. 12. 1962, ve svém pátém paragrafu zakazuje prodávat alkohol „osobám mladším 18 roků“,¹⁶⁵ a aby nedošlo k pochybnostem, co se alkoholem míní, v následujícím šestém paragrafu se říká: „Alkoholické nápoje podle tohoto zákona jsou nápoje, které obsahují více než 0,75 objemových procent alkoholu.“¹⁶⁶ To znamená, že by podle tohoto zákona pamětníci v té době nemohli pít ani desetistupňové pivo. Avšak to, k čemu pamětníci referují se týká zákona č. 82/1922 Sb., kterým se omezuje prodávání alkoholických nápojů, kde se v prvním paragrafu říká:

„Podávati alkoholní nápoje všech druhů (pivo, víno, ovocné víno, kořalku, likéry, slivovici, rum atd.) dětem a osobám nepřekročivším 16. roku, po případě 18. roku (§ 3, odst. 1.) (mladistvým), i když jsou v průvodu dospělých, ve veřejných místnostech (hostincích, kavárnách, restauracích, výčpech, obchodech, automatech, bufetech a pod.), dále na výletišťích, poutích a pod. k požití na místě se zakazuje.“

Třetí paragraf tohoto zákona rozlišuje, že se pivo a víno může podávat od šestnácti let, ostatní nápoje po dovršení osmnácti let věku:

„Osoby, které v místnostech a místech uvedených v 1. odstavci § 1 žádají k požívání pivo nebo víno, nechť vykáží se úředním potvrzením, že dokonaly 16. rok věku; osoby, které žádají jiných alkoholních nápojů (§ 1, odst. 1.), nechť vykáží se úředním potvrzením, že dokonaly 18. rok věku.“¹⁶⁷

To, že se všichni pamětníci, se kterými jsem hovořil, shodují na tomto „omylu“, je vysvětlitelné tím, že se v době jejich mládí, tedy v 60. a 70. letech, tato právní norma v podstatě nedodržovala. Následné právní úpravy byly přísnější, nikoli mírnější. V současnosti je restaurace U Pramene několikrát týdně, nejčastěji v období večere, využívána zahraničními turisty převážně z asijských zemí. Jsou přivezeni autobusem, který je pak zase odveze zpět do hotelů, a používají rozlehlé sály v suterénu restaurace anebo, podle jejich počtu, také na zahradě vybudovanou tzv. „kolibu“ (stylizovanou dřevěnou chatu), před kterou se většinou vyfotí. Jeden z výsledků tohoto vývoje spočívá v tom, že restaurace zavírá ve 22:00, ale častěji i dříve.

¹⁶⁵ Zákon č. 87/1948 Sb.

¹⁶⁶ Tamtéž.

¹⁶⁷ Zákon č. 86/1922 Sb.m znění účinné od 29. 4. 1922 do 14. 6. 1948.

Jeden pamětník to komentoval takto: „Když vidím ty turisty, tak nemám chuť, člověče, nikam cestovat. Ty turisti jsou pro štamgasty konec.“¹⁶⁸ Toto lapidární vyjádření výstižně shrnuje celou složitou problematiku. Zároveň se zdá, že turismus tuto oblast zasáhl velmi rychle a dosáhl stupeň 3–4 Doxeyho iritačního indexu, jak ho popisuje Barbara Půtová ve své *Antropologii turismu*.

Stupeň 3. Iritace

- turismus se blíží bodu saturace
- nutnost rozšíření kapacity pro turisty
- narušování lokálního způsobu života

Stupeň 4 Antagonismu

- Iritace je čím dál méně skrývaná
- Turismus je vnímán jako přezvěst všeho špatného
- Vzájemná zdvořilost ustupuje antagonismu.¹⁶⁹

V restauraci U Pramene – Saigon dosáhl (před Covid 19) stupeň Doxeyho iritačního indexu číslo 3. Co se však týče ubytování, pak v některých oblastech Dejvic již čísla 4, zejména kvůli ubytování Airbnb.¹⁷⁰ To, že je Doxeyho index v Saigonu na č. 3, je pravděpodobně tím, že někteří pamětníci jsou reemigranti, hovoří několika cizími jazyky a do jisté míry fungují jako kulturní mediátoři, přesto však i jim už dochází síly. B. Půtová popisuje globalizační trendy takto:

Vlivem globalizace „přispívá turismus k rozvoji diasporických komunit, „které tvoří měnící se svět, v němž žijeme: turisté, přistěhovalci, uprchlíci, vyhnanci, zahraniční pracovníci a další migrující skupiny a jednotlivci“ (Appadurai 1996, 33). Proto turistické lokality představují archetyp translokalit, kde různé cirkulující populace vytvářejí nové typy komunit. Turismus může zvýšit povědomí o národní identitě, podpořit kulturní rozdíly či lokální identitu a autonomii. Na druhé straně se ovšem podílí na komodifikaci kultury, její prezentaci a manipulaci v souladu s turistickým pohledem. Etnicita je v turismu velmi často komodifikována do turistického produktu, jako jsou umění a řemesla, taneční vystoupení, oděvy nebo pokrmy.¹⁷¹

¹⁶⁸ Autor, terénní deník, narátor E. E., muž, 75 let, SŠ, důchodce.

¹⁶⁹ Půtová, Barbora, *Antropologie turismu*, Praha 2019, s. 132.

¹⁷⁰ Autor, vlastní zkušenost, 2017–2020, stížnosti obyvatel v Kafkově ulici, Praze 6 – Dejvice.

¹⁷¹ Půtová, B., *Antropologie turismu*, s. 63.

Právě druhou část citace lze použít na vývoj restaurace U Pramene a její přístavby na zahradě tzv. koliby. Tato přístavba, v níž se stravují převážně korejští a japonští turisté, je příkladem této komodifikace. To, že se její tvůrce inspiroval pastýřským provizorním obydlím, by mohlo možná vzdáleně souviset i s názvem této čtvrti, neboť Bubenčí se v minulosti říkalo také Ovenec. Ovšem podle zavěšeného loukoťového kola a ostatních dekorací interiéru (proutěné koše, věnce, lustry z loukoťových kol) se provozovatel spíše inspiroval mimopražskými, venkovskými vzory.

Otázkou je, proč se spíše neinspiroval dřevěnými altány, které jsou v okolí a stylově korespondují s místními budovami? Myslím, že jednu z odpovědí dává právě výše uvedená citace. Jedná se tu o „prezentaci a manipulaci v souladu s turistickým pohledem.“ Několikrát jsem byl přítomen tomu, jak „koliba“ na turisty působí a pozoroval jsem, že se fotografují na několika stále stejných místech. Tedy stavba, evokující vzdáleně podkarpatské pastýře, vytváří dojem autenticity, přestože nemá nic společného s lokalitou, v níž je umístěna. Přesto však uprostřed městské vilové zástavby z 19. století působí vizuálně odlišně a tím i koresponduje a vlastně dovedně manipuluje turistický pohled přesně na těch několik míst, kde je „vhodné“ se vyfotografovat. Tato „odlišnost“ koliby je možná její nejdůležitější výhodou, protože v kontextu Bubenče není rozdíl mezi hostiteli a hosty na první pohled vlastně v ničem, ani v oblékání a ani v jídle. Koliba na zahradě zahradní restaurace postavené v 19. století tento kontrast poskytuje a tím je možná turisty vnímán jako autentičtější prostor, nežli jsou okolní domy a vily.

Obrázek č. 14 Koliba - Saigon exteriér. Zdroj: Google maps.

Kolibu lze také hodnotit jako prostor s prvky inscenované autenticity. I když vzhledem ke zkušenosti, kterou jsem s turisty v Saigonu získal, nelze hovořit o tom, že by jim šlo v první řadě o hledání autenticity. Nicméně použité dekorace s tím evidentně počítají. V diskuzi konceptů autenticity turismu B. Půtová uvádí:

Přední region představuje manipulovaný a řízený prostor přizpůsobený turistům, zadní region se vztahuje k prostoru, v němž se odehrávají soukromé a každodenní životy lokálních obyvatel. (...). První scéna představuje přední region jako typ sociálního prostoru, který se turista pokouší překonat. Druhá scéna je v některých částech upravena pro potřebu vyvolání atmosféry zadního regionu, jako jsou ponč, sombrera či rumba koule v mexické restauraci nebo rybářské sítě a plastické repliky ryb ve středomořské restauraci.¹⁷²

Obrázek č. 15 Koliba - Saigon interiér. Zdroj: Google maps.

Vzhledem k uvedeným „dekoracím“ lze usuzovat, že v tomto případě jde o vytvoření tzv. druhé scény. Případ koliby je ve zkoumané oblasti Prahy 6 extrémní. Tzv. „zadní region“ by mnohem lépe v Dejvicích reprezentovala např. tzv. Nádražka – restaurace, která je součástí nádraží Praha 6 – Dejvice, ale tyto a podobné prostory jsou vzhledem k tomu, že nepodávají jídlo a nižším

¹⁷² Půtová, B. *Antropologie turismu*, s. 92-93.

hygienickým standardům zcela „nepřístupné“ turistům. Lze také spekulovat, že tento druh „autenticity“ by byl v rozporu s jejich očekáváním.

Také lysolajská restaurace Na Břetislavce, která v r. 2015 prošla rekonstrukcí a získala nového provozovatele, je řadou zákazníků, kteří ji navštěvovali předtím, nyní opomíjena. Před deseti roky byla tato hospoda využívána především místními štamgasty, turisty a cyklisty. Hospoda měla rozlehlou, z větší části nekultivovanou zahradu a laciné nápoje. Na druhou stranu je však nutné říci, že tento hostinec získal novou zámožnější klientelu a značně rozšířil menu. Její předchozí provozovatelé pak začali provozovat jinou hospodu v Lysolajích, kam za nimi přešla i řada bývalých štamgastů z Břetislavky¹⁷³. Na rozdíl od hospody Saigon prošla restaurace Na Břetislavce změnou velmi rychle a její návštěvnost vzrostla, to ukazuje, že řada obyvatel z dolní části Lysolaj, kteří jsou hlavními protagonisty gentrifikace, tuto změnu uvítala, protože budova hospody byla dlouhodobě neopravená a v podstatě chátrala. Také tento příklad je dokladem gentrifikace. Ovšem stejně tak je nutné dodat, že její pravidelná návštěva je nad finanční možnosti řady starousedlíků. Na rozdíl od restaurace U Pramene zde není mnoho zahraničních hostů, ale podnik za to navíc nabízí „plně vybavené byty“. Propagace restaurace o tom říká:

Usnadňujeme vám váš dočasný pobyt v Praze. Plně vybavené byty na Břetislavce jsou místem, kam přijedete se svým kufrem a o nic dalšího se již nemusíte starat. Díky moderní virtuální recepci je vám náš personál vždy nablízku. Nechte se hýčkat. Připravili jsme pro vás pohodlí v krásném a klidném prostředí. Zvolte si nejen dispoziční řešení, ale i design, který je vám pocitově nejbližší. Vaše okna mohou vést přímo do ulice či do rozlehlé zahrady ohraničené místním potokem. Stačí si jen vybrat. Konzervativní styl či raději světlé barvy severského stylu? Nebo kombinace svěžích zářivých barev?¹⁷⁴

Turistický potenciál místa je tedy jasně specifikován, i když zde jde nikoli o krátkodobý turismus, protože minimální doba nájmu jsou 3 měsíce. U každého z těchto případů jde o odlišný druh turismu, který společně s gentrifikací přeměňuje tuto oblast, ale konkrétních příkladů by bylo možno uvést pro zkoumané území uvést samozřejmě mnohem více.

¹⁷³ Narátoři: E.F, muž, 57 let, vyučen, C.D, žena, SŠ, vlastní pozorování, 2015-2018, terenní denník 2019.

¹⁷⁴ Webové stránky restaurace a ubytovacího zařízení Břetislavka <https://bretislavka.cz/o-bretislavce/> (10. 8. 2020).

12. Topografie oblasti a její budoucí rozvoj

Dejvice a Bubeneč, alespoň co se kumulací institucí týče, byly a jsou armádní čtvrtí již více než sto let. Po r. 1989 si je za sídlo vybralo i několik velkých českých firem, jako např. PPF. Vilové části Hanspaulka a Baba si zachovaly do jisté míry asociaci s politickými osobnostmi. V březnu 2017 některé noviny a informační servery přinesly zprávu o tom, že se ze své vily na Hanspaulce odstěhoval bývalý generální tajemník KSČ Milouš Jakeš.¹⁷⁵ Po vypršení funkčního období se v barokním Hanspaulském záměčku v Šárecké ulici usídlil Institut bývalého prezidenta Václava Klause. Podle serveru Seznam zprávy „se výše sponzorského daru od PPF Banky pro Klausův institut vyšplhala až na 75,5 milionu.“¹⁷⁶ The Great and the Good však na Hanspaulce sídlili už v minulosti, např. herečka Lída Baarová si tam nechala postavit modernistickou vilu v r. 1937.

Obrázek č. 16 – Vila Lídy Baarové. Zdroj: iDnes.

¹⁷⁵ <http://www.blesk.cz/clanek/celebrity-serialy-filmy-kino-a-tv/451327/vila-milouse-jakese-vydala-sva-tajemstvi-podivejte-se-jak-si-zil-sef-komunistu.html> (10. 8. 2020). Dále srov. Dvořák, Petr - Michalíková, Klára - Sova, Ondřej - Šourek, Marek, *Literární rešerše, Oblast Hanspaulka, období komunismus*, ČZU v Praze, Urbání antropologie, 2017.

¹⁷⁶ <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/institut-vaclava-klause-prisel-o-jednoho-ze-svych-nejvetsich-sponzoru-75332> (10. 8. 2020).

Článek z magazínu iDnes charakterizoval Hanspaulku takto:

Půvabu čtvrti podlehl i spisovatel Jaroslav Seifert, politik a předseda protektorátní vlády Alois Eliáš, písničkář a hudebník Ivan Hlas, malíř Cyril Bouda, gymnastka Věra Čáslavská nebo Vlasta Burian. Král komiků si nechal vybudovat dům s tenisovým kurtem a bazénem v dolní části kopce směrem k Vítěznému náměstí.¹⁷⁷

Kromě politických a uměleckých protagonistů se však k Hanspaulce váže také popkulturní pojem *hanspaulské blues*. Situaci shrnuje článek popisující výstavu o hanspaulském blues v Popmuseu v r. 2011.

Hanspaulská scéna 70. a 80. let minulého století ovšem byla celostátně zcela výjimečná. Jednalo se o kabinetní ukázkou lokálního společenství, jehož význam přesáhl hranice rodné čtvrti a zasáhl bez nadsázky celé bývalé Československo. Subkultura soustředěná kolem hostince U Tyšerů alias Houtyše vygenerovala několik skupin, které poznamenaly historii tuzemského rocku, blues, folku a popu. Několik jmen za všechny: Bluesberry, Yo Yo Band, Žlutý pes, Nerez či Ivan Hlas.¹⁷⁸

Pojem *hanspaulské blues* však vytváří zajímavý paradox, který se vlastně týká celé Hanspaulky. Ve Spojených státech bylo blues historicky spjato s chudou afro-americkou populací, zatímco Hanspaulka je oblast, kde si od období 1. republiky společensky vlivní lidé podávají ruce. Nicméně nevyslovenou otázkou je, nakolik je úspěch hanspaulského blues spojen s talentem jednotlivých protagonistů, a nakolik se sociálním kapitálem jejich rodin. Jeden z pamětníků to reflektoval takto:

Ty lidi tam byli strašně privilegovaní. Já vždycky říkám, že takovej ten třídní předěl byl někde na tý Santince, v tý Zelený, tam bydleli např. Tesařici, který mlátili na piano i ve dvě ráno. Synové slavnýho generála. Toho režim zničil, ale stejně na něj moc nemohli, dyk to byl hrdina Sovětskýho svazu. Takže, od tý Santinky nahoru. Já byl proletář, pro nás byly rajcovní ty buchty na kopci z těch starejch buržoazních rodin. Šukání mělo sociální náboj. My jsme byli jako ty mongrelové z toho spodku, co pronikaj nahoru, aby jim trochu pokazili krev. Ale i ten spodek

¹⁷⁷ https://www.idnes.cz/bydleni/stavba/bydleni-v-praze-hanspaulka-dejvice-vilova-ctvrt.A170517_130234_stavba_web (10. 8. 2020).

¹⁷⁸ https://www.idnes.cz/kultura/hudba/popmuseum-pripomene-ze-rano-je-nejkrasnejsi-v-hanspaul-city.A110601_102506_hudba_ob (10. 8. 2020).

těch Dejvic je samozřejmě něco jiného než nákej Karlín nebo Holešovice. No a teď máš tedy mezi tou Píseckou bránou a Hradčanama a řekou ty Dejvice a ten skleněnej vrch, tu Hanspaulku, jak říkám, kde vždycky bydlela elita.¹⁷⁹

Při hodnocení hanspaulských kapel pamětník začal vypočítávat jednotlivé členy a u všech konkrétně uvedl, že buď byl některý z rodičů vyšší důstojník, většinou plukovník nebo podplukovník, nebo to byli pracovníci ministerstev. V jednom případě byl dotyčný hudebník označen za agenta StB. Na přímý dotaz, jestli to opravdu tak je, pamětník rezignovaně vzdechl: „No, v seznamech je. Jediný X.Y. se od té své rodiny snažil distancovat, toho jsem viděl tahat vápno na stavbě, prodávat v zelenině v Podbabě, dělat na poště. (...). Tyhle ty legendy o Houtyši, s tím ať jdou do prdele.“¹⁸⁰ Sociální kapitál je tedy nejenom pečlivě shromažďovaný, ale i bedlivě pozorovaný a hodnocený a řada pozorovatelů si je vědoma toho, jaká konkrétní privilegia z něj dotyčným plynula.

Výstižnost specifického popisu sociální topografie zároveň potvrzuje, jak velkým vývojem tyto čtvrti prošly. Tam, kde byly před 2. světovou válkou průmyslové objekty a pole, byly postaveny prostorné domy, kde dostaly byty rodiny důstojníků Československé lidové armády, částečně i proto, že Hanspaulka i Baba byly téměř zastavěné a spojení do Lysolají a Suchdola nebylo tak rozvinuté, jako je v současnosti. Dnes se situace ukončuje. V Lysolajích, které mají smíšenou zástavbu, se mísí starousedlíci s nově příchozími. Na jednom místě už vznikla klasická *gated community*. Několik výstavných vil tvořících ulici je obehnané plotem s dvěma uzamčenými branami, od kterých má klíče jen několik obyvatel, kteří v nich nebydlí, ale mohou si tak zkrátit cestu do malé chatové oblasti. Nedaleko této oblasti proběhl poměrně silný střet, v němž se objevují dva motivy, zaprvé gentrifikace, zadruhé snaha o větší připojení Lysolají k Praze a zatřetí získání pozemků k výstavbě. MČ Praha-Lysolaje tento vývoj na svých webových stránkách charakterizuje takto:

Období po listopadu 1989-2002

V této době byla jedním z hlavních úkolů místního úřadu v Lysolajích a jeho zastupitelstva, do kterého byli kooptováni členové Občanského fóra, privatizace. Navrácení majetků, které byly znárodněny v roce 1948 Komunistickou stranou bylo velmi náročné a zdlouhavé. V Lysolajích se to týkalo hlavně pozemků - polí. To vzápětí rozpoutalo velký zájem o koupi těchto pozemků od různých stavebních firem, které chtěly stavět rodinné domky. Do listopadu 1989 měly Lysolaje striktní zákaz stavět nové domy. Důvodem prý bylo blízké letiště v Ruzyni. Po

¹⁷⁹ Autor, terénní deník, narátor H. H., muž, 68 let, VŠ, květen 2020.

¹⁸⁰ Tamtéž.

listopadu se tento zákaz zrušil, jen některé části Lysolaj byly vyjmuty ze stavebního fondu.

Na náklady Magistrátu hlav. města Prahy byla vypracována studie k územnímu plánu zástavby Lysolaj. Po seznámení občanů s touto studií nastaly námitky proti masivní zástavbě (mělo se postavit 250 domů), která se nikdy se starými Lysolajemi nespojí a přitom neúnosně zatíží chod obce. Vzniklo občanské sdružení, které navrhovalo novou výstavbu přesunout z polí nad údolím Lysolaj do závěru obce (u Horoměřic) na Dolině. Další námitkou, která nakonec byla rozhodující, bylo to, že největší část pozemků, kde se plánovalo stavět, vlastnila paní Blažková roz. Srbová. Paní Blažková pozemky odmítla prodat, protože nechtěla porušit tradici svého rodu, kdy na těchto pozemcích vždy byla pole (Srbovi žijí v Lysolajích nejméně 300 let).

V nynější době se Magistrát hlavního města Prahy zabývá vypracováním studie výstavby domků v Dolině.¹⁸¹

Ještě v r. 2015 jsem slyšel v Lysolajích vyprávění o tom, jak paní Blažková odmítla své pozemky prodat. Hodnocena byla především její statečnost. Pamětníci uvedli, že zejména v 90. letech byl „tlak“¹⁸² velmi silný. To ilustroval závěr jednoho rozhovoru s bývalým místním politikem, který mi řekl, „nejvíc mě potěšilo, že když jsem tý práci v zastupitelstvu nechal, tak mi chlapi v hospodě občas řekli, tys byl dobrej, tys nekrad.“¹⁸³

Na rozdíl od Dejvic a Bubenče byly Lysolaje a Suchdol připojeny k Praze až v r. 1968¹⁸⁴ a samostatnými městskými částmi Praha-Lysolaje a Praha-Suchdol se staly v r. 1990. Suchdol se od r. 1952 částečně proměnil ve vysokoškolskou čtvrť, byla zde založena Vysoká škola zemědělská, dnes Česká zemědělská univerzita v Praze. Přesto jak Lysolaje, tak Suchdol si doposud částečně zachovávají vesnickou identitu. V Lysolajích jsou stále významnou organizací dobrovolní hasiči a některé z festivaltů, jako např. rozsvěcení vánočního stromku nebo sochařská sympozia anebo koncerty v údolí Housle jsou navštěvovány převážně místními obyvateli. Jeden ze závěrů projektu Vyprávěné Dejvice¹⁸⁵ autorek H. Houskové, L. Kopecké, J. Labuťové a M. Sovové, v semestrální práci *Regionální identita občanů Suchdola*, urbánní antropologie, České zemědělské univerzity v Praze, týkající se Suchdola uvádí:

¹⁸¹ http://www.praha-lysolaje.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=52&Itemid=71 (10. 8. 2020).

¹⁸² Autor, osobní poznámky, 2015. Vzpomínání na téma prodeje pozemků se opakovalo a potvrdila jej také řada pamětníků – narátorů: B. B., muž, 65 let, VŠ, důchodce ; A. A., muž, 66 let, vyučen, důchodce; T. U., muž, 75 let, SŠ, důchodce; E. F., muž, 57 let, vyučen.

¹⁸³ Autor, osobní poznámky 2015; narátor B. C., muž, 75 let, VŠ, důchodce.

¹⁸⁴ Zákon č. 111 ze dne 30. listopadu 1967 o hlavním městě Praze.

¹⁸⁵ Housková H. – Kopecká, L. – Labuťová, J. – Sovová, M., *Regionální identita občanů Suchdola*, semestrální práce, urbánní antropologie, Vyprávěné Dejvice, ČZU, 2019.

(...) bylo zjištěno, že rodilí Suchdolané se skutečně necítí, jako Pražané. Ti z narátorů, kteří se přistěhovali v průběhu svého dospělého života se zase přiklání ke svému rodnému městu či vesnici, i když na Suchdole žijí třeba i 50 let. Všichni se ovšem shodli na tom, že Suchdol je spíše venkov nežli součást Prahy a “žije si svým vlastním životem”. (...) Z rozhovorů dále vyplývá, že integrace nově přistěhovalých nefunguje moc dobře a s větším počtem nových sousedů se možnosti seznámení se starousedlíky snižují. Dnes se sousedé pozdraví pouze zdvořilostně přes plot, ale další přátelské vazby mezi sebou příliš nebudují. (...) Pro Suchdolaný je jejich bydliště vzácné i tím, že si zachovalo tu trochu venkovského životního stylu, což lokálním starousedlíkům dává možnost uchovat si zdejší identitu.¹⁸⁶

V obou těchto městských částech lze pozorovat podobné rozdělení na starousedlíky a nové sousedy. Blízkost gentrifikovaných Dejvic a Bubenče ovlivňuje obyvatele Suchdola a Lysolají, protože tam jezdí za nákupem a skrz ně i za prací do dalších pražských čtvrtí. To také znamená, že se gentrifikace z Dejvic a Bubenče do nich postupně rozšiřuje. Tento vliv však není nedávný a netýká se jen několika posledních let. Už v generaci pamětníků narozených v 50. letech v Dejvicích a Bubenči si jejich rodiče v těchto obcích, které tehdy ještě nebyly součástí Prahy, pořizovali chaty a jezdili tam trávit dovolené a víkendy.¹⁸⁷ Vývoj je nyní jiného druhu, již řadu let se uvažuje o rozšíření dopravního spojení s touto oblastí, která je stále vnímaná jako do jisté míry okrajová. Posledním oficiálním návrhem je prozatímní schválení lanovky z Podbaby do Bohnic, která má dočasně nahradit v budoucnu plánovanou tramvajovou linku.

Dopravnímu podniku hlavního města Prahy ve čtvrtek (2. července 2020) zadali pražští zastupitelé zakázku na stavbu lanové dráhy z Podbaby do Bohnic. Lanovka má za úkol zajistit přímé propojení mezi Prahou 8 a Prahou 6 do doby, než vznikne plánovaná tramvajová trať. Podle odhadů má vyjít na 1,5 miliardy korun a mohla by být v provozu v roce 2025.¹⁸⁸

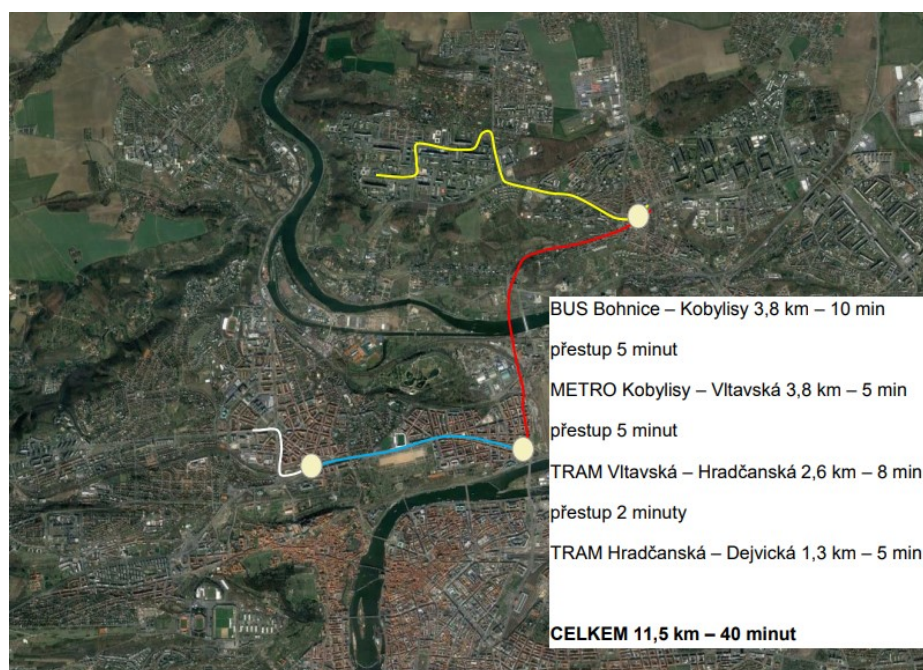
¹⁸⁶ Tamtéž.

¹⁸⁷ Autor, osobní návštěvy, 2015-2020.

¹⁸⁸ https://www.idnes.cz/praha/zpravy/podbaba-troja-dpp-spojzeni-lanovka-praha.A200702_203623_praha-zpravy_lesa (10. 8. 2020).

Obrázek č. 17 – Vizualizace lanovky z Podbaby do Bohnic (autor ing. arch. Václav Brejška). Zdroj: iDnes.

Obrázek č. 18 – Schematický nákres dopravní situace v oblasti. Zdroj: Aktuálně.cz.

Celkové plány budoucí výstavby pak článek shrnuje takto:

Před stavbou samotné trati mezi Bohnicemi a Podbabou by měl dopravní podnik vybudovat také tramvajové trati napojující bohnické sídliště na metro v Kobylisích a spojující Podbabu a metro Dejvická se Suchdolem, kam dojíždí velké množství studentů České zemědělské univerzity.¹⁸⁹

Ať již bude konkrétní podoba realizace dopravního propojení Suchdola s Dejvicemi jakákoli, lze počítat s tím, že se v nějaké formě uskuteční. Pakliže bude jeho připojení probíhat analogicky k připojení Dejvic a Bubenče ve 20. letech minulého století, pak se tyto obce z okrajových čtvrtí stanou intravilánem a extravilán se posune opět dále do obcí sousedních.

¹⁸⁹ Tamtéž.

13. Závěr

Gentrifikace Dejvic a Bubenče je ukončena, a přestože nikdy nešlo o průmyslové čtvrti, zbourané průmyslové stavby a konec jejich „životního cyklu“ proces gentrifkace naplnil. Do jisté míry překvapivé bylo zjištění, že tento proces probíhal i v době socialismu a je pouze terminologickou otázkou, zdali tuto fázi nazývat *socialistická gentrifkace* nebo *socialistická fáze gentrifkace*. Osobně se kloním spíše k termínu *socialistická gentrifkace*, neboť procesy, které ji způsobovaly, byly velmi odlišné od toho, co je považováno za tradiční „západní“ gentrifkaci. To ukazuje, že nelze západní definice těchto fenoménů přejímat beze zbytku. V Praze 6 tyto procesy ve své podstatě vedl stát mj. reprezentovaný i armádním establishmentem, který prosazoval své zájmy, což je poněkud jiný proces, nežli ten, který probíhal v západních státech. S gentrifkací je spojen i rozvoj turismu a zánik místních hospod, nebo přesněji řečeno jejich proměna v restaurace. Tím se průběžně omezuje počet míst, kde se pamětníci mohou scházet, a i v této oblasti lze vidět autobusy japonských či korejských turistů přijíždějících na večeri, což ve svém důsledku znamená, že starousedlíci jsou marginalizováni anebo mají přinejmenším tento pocit.

Kromě kolektivní paměti starousedlíků a historické paměti spravované paměťovými institucemi, se vynořila ještě další, dnes již aktivně nepůsobící třetí „paměť“ archivů StB, která kolektivní paměť narátorů (více v minulosti, méně v současnosti) ovlivňuje a ovlivňovala. Proto je nutné brát zřetel na tři druhy paměti: osobní, institucionální a „tajnou“ paměť StB, která pro pamětníky, kteří v období moci StB prožili svá nejaktivnější léta, byla důležitým faktorem a její „odtajnění“ po r. 1989 sice umenšilo nikoli, však kompletně zneplatnilo její bývalý vliv. Pro určitý druh událostí je tato „třetí“ paměť stále důležitá, a přestože se archivy StB dnes staly ve větší míře součástí státních institucí, už fakt, že řada materiálů byla skartována, budí u řady pamětníků jistou skepsi, k tomu jak interpretovat některé události v minulosti.

Odstranění pomníku maršála Koněva dalo do pohybu nenápadný, ale významný proces, kdy se soukromá paměť na kamaráda a spolužáka Ivana Laitu proměnila a došlo k pokusu o její zveřejnění.¹⁹¹ Příčinou bylo to, že některé apologetiky pomníku byly pamětníky vnímány jako klamné a nepravdivé. Stejně tak historie odvečených českých občanů ruského původu z tzv. ruských domů v Bubenči, nebo pokus o „výslech“ otce jednoho z pamětníků tvořily součást

¹⁹¹Jde o pokus transformace soukromé paměti ve veřejnou institucionální paměť.

kolektivní paměti této skupiny přátel, na jejímž základě pak pokus o transfer ze soukromé paměti do oficiální paměti městské části proběhl. Vyhrocení situace a polarizace postojů politicky činných obyvatel lze nejlépe dokumentovat tzv. *pietním okruhem* starosty Prahy 6 v r. 2005, kdy starosta Tomáš Chalupa uctil, jak pomník rudoarmějců, pomník maršála Koněva, tak i pomník Vlasovců. Lze se domnívat, že to by v současnosti vedlo ještě k větší polarizaci postojů. Tento příklad ilustruje, jak se postoje některých obyvatel od r. 2005 vyhrotily.

Změnu koncepce festivalu Dejvické hudební léto a jeho kritiku původními zakladateli festivalu lze interpretovat jako jeden z důsledků gentrifikace, protože pro další možnost, tedy generační změnu, není dostatek evidence. Zajímavé je, že nedošlo ke změnám výběru hudebníků, ti, kteří byli na DeHuLe pozváni, jsou až na malé změny vybírání stále ze stejného okruhu, a to hovoří proti interpretaci generační výměny, protože ta by s sebou musela nést alespoň částečnou změnu repertoáru a interpretů. Důležitost této festivity pro Prahu 6 potvrzuje finanční rozbor. Nová koncepce festivalu má zcela logické opodstatnění, protože při ní dochází ke změně priorit. Prioritou nyní není hudební zážitek hudebníků, ale jistý druh reprezentace čtvrti. Proto došlo k přesunutí festivalu na lépe dostupné místo a vliv místních hudebníků byl upozaděn. Kritika tohoto přístupu spočívá v tom, že se festival stal méně autentický, mimo jiné i tím, že méně reprezentuje místní hudebníky. Tento komplexní problém nemá jednoduché řešení, pokud vůbec nějaké má. Soudobá koncepce do jisté míry reflektuje vývoj čtvrti a je otázkou, zdali jiné hudební performance v budoucnu nevytvoří protiváhu tohoto festivalu, protože vnímání neautentičnosti je u řady místních hudebníků velmi palčivé.

Mapování pověsti o Roklákovi bylo obtížné, protože se podařilo nalézt pouze tři pamětníky, kteří ji znali. Překvapivě, i narátoři žijící v bezprostředním okolí Kotlářky, se o ní dozvídali až ode mne. Závěry, tedy že jde z velké části o personu reprezentující historii tehdejšího průmyslového, dnes již zaniklého, prostředí, vyplývá i ze studia historie zbouraných cihlen a nedaleké sladovny, jejichž existence až do 50. let minulého století významně ovlivňovala tuto oblast. V době Roklakovy největší slávy šlo ještě o periferii Prahy a jeho persona se dá nejlépe charakterizovat jako liminální postava existující na rozhraní intravilánu a extravilánu, která současně spojuje průmyslovou kulturu, jež zde ještě v 50. letech byla. Popsaný dětský folklor v podobě „hry na roboty“ byl naproti tomu z doby, kdy už tyto oblasti byly zakotvený intravilán. Celá tato dětská „hra“ byla, kromě stavebních dispozic největší školy v Praze 6 té doby, vyvolána tvůrčím jedincem, který se projevil jako game master, pán hry, určující a formulující pravidla, která ostatní jeho spolužáci rádi následovali a rozvíjeli. To ukazuje, jaký vliv může mít tvůrčí jedinec i v raném věku.

Bitvy gangů dospívajících mladíků bylo téma, které se vynořilo při rozhovorech s pamětníky. Z pohledu dnešních gentrifikovaných Dejvic a částečně diplomatické čtvrti Bubenče působí překvapivě, ovšem z pohledu nedostavěných čtvrtí na periferii Prahy 50. a 60. let jsou tyto události mnohem pochopitelnější. Stejně tak dává smysl urputná obrana vlastního teritoria místními partami jako formulování vlastní sociálně-místní identity. Tyto boje byly dokumentovány i v dalších oblastech Prahy a překvapivá je jak jejich intenzita, tak i počet desítek participujících bojovníků. Tento vývoj (od násilí k nenásilí) ukazuje velkou změnu ve vnímání teritoria, agrese a vlastní identity. Podle všeho byla součástí vlastní „identity“ v 50. a 60. let vlastní čtvrtě, se kterou se zejména mladí muži silně identifikovali. Vysvětlení tohoto násilí může být různé. Jako děti prožili nejstarší účastníci těchto bitev 2. světovou válku a celospolečenská zkušenost s násilím byla historicky nedávnou empirií. Příčinou vymizení násilí může být i postupné propojení jednotlivých městských čtvrtí, a to jak metrem, tak i rozšířením ostatních dopravních prostředků. Při lepším propojení města se zcela změnil charakter místního a cizího. Zavedení metra do Dejvic např. radikálně proměnilo atmosféru „městečka“, kde se všichni znali, už prostým nárůstem počtu „cizích“ obyvatel. Náhle, během několika týdnů¹⁹² musely čtvrtě začít reagovat na nárůst lidí, kteří čtvrti nejen projížděli, ale také začali využívat jejích různých možností. Udržet v této situaci koncept ochrany vlastního teritoria musí být velmi obtížné ne-li nemožné, i to může být jedním z důvodů, proč násilné střety ustaly.

Plánované větší přičlenění okrajových místních částí k Dejvicím a Bubenči se po mnoho let opakovaně objevuje v médiích i na programu místního a pražského zastupitelstva. Přičlenění Suchdola k Praze 6 se nedávno opět tematizovalo a je možné, že by k němu v dohledné době mohlo dojít. Pohled na mapy a plány této oblasti, které jsou postupně zveřejňovány, a časové prodlevy, které se jednotlivých navržených etap týkají, připomínají situaci, kterou prošel Bubenec a Dejvice v posledních 140 letech. Jak bylo uvedeno na začátku této práce:

„S obcí Dehnice (Dejvice) byly sice r. 1886 ujednány podrobné podmínky spojení (s Prahou), ale sbor ob. starších neschválil toto ujednání ve schůzi dne 29. prosince 1886.“

Připojení pak proběhlo až o 36 let později v r. 1922, to ukazuje na komplexní situaci, kterým tyto plány analogicky čelí.

Gentrifikace obecně i socialistická gentrifikace v Praze 6 konkrétně ovlivnila také místní kolektivní paměť. Případ postavy Rokláka, jehož původní okolí bylo natolik přetvořeno, že

¹⁹² Autor, osobní zkušenost.

„on“ i vyprávění o něm postupně mizí, ve zkratce ukazuje jednu z faset tohoto procesu. Kromě skupinových průběžných negociací vytvářejících kolektivní paměť party přátel, ji ovlivňuje i změna prostředí a vyprávění, která ztratila oporu v konkrétních a charakteristických místech spojených s jeho „působením“, postupně mizí.

Seznam literatury:

- Abrams, L. 2010. *Oral History Theory*. Oxon: Routledge.
- Augusta, P. (Ed.). ¹1999. *Kniha o Praze 6*. Praha: Nakladatelství MILPO.
- Assmann, A., Short, L. (Eds.) 2012. *Memory and Political Change*. London: Palgrave Macmillan.
- Assmann, J. 2001. *Kultura a paměť*. Praha: Prostor.
- Bonheim, H. 2002. *The Narrative Modes*. Cambridge: D. S. Brewer.
- Brunvand, J. 2003. *The Vanishing Hitchhiker*. New York: W.W. Norton.
- Štrogrová-Doležalová, J. 2003. *Almanach Arcibiskupského gymnázia Praha - Bubeneč: Sborník u příležitosti výstavy k 90. výročí vzniku Arcibiskupského gymnázia v Praze*. Praha: Centrální katolická knihovna.
- Diestler, R. 2011. *Hanspaul City Revisited. Katalog k výstavě Popmusea*. Praha: Popmuseum.
- Dvorský, M. 2011. *Mýtus zvaný Stínadla. Rychlé šípy, Vontové a hlavolam – Realita versus fikce*. Praha: Nakladatelství Zdeněk Bauer.
- Fentress, J., Wickham, Ch. 1992. *Social Memory*. New Jersey: Blackwell.
- Finnegan, R. 1992. *Oral Traditions and Verbal Arts. A Guide to Research Practices*. London: Routledge.
- Genette, G. 1988. *Narrative Discourse Revisited*. Cornell: Cornell UP.
- Giddens, A. 2013. *Sociologie*. Praha: Argo.
- Halbwachs, M. 2009. *Kolektivní paměť*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Janeček, P. 2017. *Mýtus o pérákovi. Městská legenda mezi folklorem a populární kulturou*. Praha: Argo.
- Janeček, P. (Ed.) 2011. *Folklor atomového věku*. Praha: Národní muzeum.
- Mates, P., Wokoun, R. 2001. *Malá encyklopedie regionalistiky a veřejné správy*. Praha: Prospektrum.
- Nosková, J., Ferencová M. (Eds.) 2009. *Paměť města*. Brno: Akademie věd ČR.
- Ouředníček, M. 2006. *Sociální geografie pražského městského regionu*. Praha: Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze.
- Ouředníček, M., Jíchová, J. (Eds.). 2017. *Sociální prostředí Prahy: město na prahu 21. století*, Praha: Academia.
- Oxford English Dictionary*. 1993. Second edition. Oxford: Oxford University Press.
- Polák, M. 2011. *Prahou 6 křížem krážem*, Praha: Milpo media.

- Podlaha, A. 1911. *Posvátná místa království českého. Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů i jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v království Českém*, Řada první. *Arcidiecese Pražská*. Praha: Dědictví sv. J. Nepomuckého.
- Půtová, B. 2019. *Antropologie turismu*. Praha: Karolinum.
- Pytlík, R. 2004. *O Bubenči a okolí: Z cyklu Hledání ztraceného času*. Praha: Emporius.
- Ritchie, D. 2002. *Doing Oral History*. Oxford: Oxford UP.
- Šiška, J. (Ed.) 1923. *Soupis bytů v Praze: podle stavu z 15. února 1921*. Praha: Statistická komise hlavního města Praha.
- Teige, J., Herain, J. 1908-1918. *Král. hlav. město Praha od roku 1848 až 1908*, Praha: vydáno péčí a nákladem obce Pražské.
- Tryml, M. (Ed.) 2004. *Kniha o Bubenči*. Praha: Městská část Praha 6.
- Vacek, F. 1923. *Dějiny Bubenče, Dejvic, Šárky a okolí. Sborník příspěvků k dějinám hl. m. Prahy*, díl IV. Praha: Obec pražská.
- Vaněk, M., Mücke, P. 2011. *Třetí strana trojúhelníku*. Praha: FHS UK.
- Vaněk, M., Houda, P. (Eds.) *Střípky z mozaiky*: Praha: Univerzita Karlova.
- Votruba, A. 2009. *Namažeme školu špekem : současná folklorní poezie dětí*, Praha: Plot.
- Žáček, P. 2017. *Vlasovci v boji za Prahu*. Praha: Academia.

Časopisy

- Bašta, J. 2001. *Agent REPO, spisovatel ve službách komunistické propagandy*. Praha: Securitas Imperii.
- Ben-Amos, D. 1971. *Toward a Definition of Folklore in Context*. The Journal of American Folklore.
- Hubrtová, K. 2007. *Vysmíváný a nenáviděný. Příběh pražského hotelu International*. Praha: Dějiny a současnost.
- Janeček, P. 2010. *Game over? Aktuální témata domácího etnologického studia dětské hry*. Praha: Národopisná revue.
- Kostelecký, T. 2018. *Recenze. Sociální prostředí Prahy*. Praha: Demografie.
- Kožíšek, F., Kothan, F., Jeligová, H. 2015. *Byla dejvická epidemie největší v české historii?*, in: Souhrnná sdělení. 20. Konference „Monitoring zdraví a životní prostředí“, 6. – 8. 10. 2015 Milovy: Praha: Státní zdravotní ústav.
- Rudé právo*, titulní strana, 23. 8. 1956.

Za starou Prahu, věstník, číslo 2-3/2007.

Probíhající nepublikované výzkumy

Housková, H., Kopecská L., Labuťová, J., Sovová, M. 2019. *Regionální identity občanů Suchdola*, semestrální práce, urbánní antropologie, projekt Vyprávěné Dejvice. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze.

Dvořák, P., Michalíková, K., Sova, O., Šourek, M. 2017. *Hanspaulka za komunismu*, urbánní antropologie, literární rešerše, Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze.

Zákonné a podzákonné normy a rozhodnutí

Zákon č. 114/1920 sb. „Zákon, kterým se sousední obce a osady slučují s Prahou“

RMČ Praha 6, 1047/16 Vyhlášení dotačního programu Kultura 2016/2 (03. 02. 2016).

Zákon č. 87/1948 Sb.

Zákon č. 86/1922 Sb. znění účinné od 29. 4. 1922 do 14. 6. 1948.

Zákon č. 111 ze dne 30. listopadu 1967 o hlavním městě Praze.

Novinové články a internetové zpravodajské servery

Lidé nakažení kontaminovanou vodou v Dejvicích dostanou odškodné 5000 korun:

<https://www.novinky.cz/domaci/clanek/lide-nakazeni-kontaminovanou-vodou-v-dejvicich-dostanou-odskodne-5000-korun-302418>

Zbourání dejvické telefonní ústředny: https://www.idnes.cz/praha/zpravy/ustredna-dejvice-bourani.A170309_130723_praha-zpravy_rsr

Koněvův pomník: <https://ct24.ceskatelevize.cz/2910446-zpatky-v-case-konevuv-pomnik-odhalili-v-roce-1980-dnes-budi-kontroverze>

Koněvův pomník (vysvětlující tabulka): <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1519968-socha-marsala-koneva-zrejme-prezije-kontroverzi-vyresi-tabulka>

Koněvův pomník (petice za odstranění): [//e-petice.cz/petitions/petice-za-odstraneni-pomniku-marsala-koneva-v-praze-6.html](http://e-petice.cz/petitions/petice-za-odstraneni-pomniku-marsala-koneva-v-praze-6.html)

Koněvův pomník (názory): <http://www.halonoviny.cz/articles/view/51897505>

Koněvův pomník (navrácení sochy, petice):

<https://www.petice.com/poadujeme-eske-politiky-o-vraceni-sochy-marala-konva-na-pvod-ni-misto>

Pomník V. I. Lenina: <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/v-i-lenin>

Památník zahraničním vojákům: <https://www.praha6.cz/aktuality/pamatnik-cs-zahranicnim-vojakum-2004-02-17>

Kolář, Ondřej, starosta Prahy 6, facebookový profil, 2.4. 2020

Odvlečení spoluobčané ruského původu: <https://www.pametnaroda.cz/cs/magazin/pribehy/po-valce-zmizely-z-ceskoslovenska-stovky-rusu-odvlekla-je-sovetska-kontrarozvedk>

Ivan Laita:

<https://www.ustrcr.cz/uvod/srpen-1968/obeti-okupace/>

<https://okupace.evangnet.cz/laita-ivan>

Matějská pout':

<http://www.praguecityline.cz/prazske-pamatky/matejska-pout-tradice-a-historie>

DAR, stacionář:

<http://www.dcpaprsek.org/stredisko-dar/nabidky-sluzeb>,

Institut Václava Klause:

<https://www.institutvk.cz/index.php>

Kotlářka:

<http://www.skkotlarka.net/historie/>

Krejčík, Jiří, ml., *Prohlášení Praha 6 ztrácí tvář*, 6. 10. 2007:

<http://praha6ztracitvar.cz/clanky/prohlaseni-praha-6-ztraci-tvar>

Vonka, Martin: https://www.fabriky.cz/2007_sladovny/index.htm

https://ddmpraha.cz/stadion-mladeze/O_nas

Vlachová, Zuzana: <http://usedlosti.ctnactka.net/pos29.htm>

Topografie oblasti:

<https://bretislavka.cz/o-bretislavce/>

<http://www.blesk.cz/clanek/celebrity-serialy-filmy-kino-a-tv/451327/vila-milouse-jakese-vydala-sva-tajemstvi-podivejte-se-jak-si-zil-sef-komunistu.html>

<https://www.seznamzpravy.cz/clanek/institut-vaclava-klause-prisel-o-jednoho-ze-svych-nejvetsich-sponzoru-75332>

https://www.idnes.cz/bydleni/stavba/bydleni-v-praze-hanspaulka-dejvice-vilova-ctvrt.A170517_130234_stavba_web

https://www.idnes.cz/kultura/hudba/popmuseum-pripomene-ze-rano-je-nejkrasnejsi-v-hanspaul-city.A110601_102506_hudba_ob

[http://www.praha-](http://www.praha-lysolaje.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=52&Itemid=71)

[lysolaje.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=52&Itemid=71](http://www.praha-lysolaje.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=52&Itemid=71)

Mapy

Brož, J. 1881. *Nejnovější plán král. hlav. města Prahy, Karlína, Smíchova, Vyšehradu, Žižkova*. Praha: A. Felkl.

Lašťovková, B., Lašťovka, M. 2005. *Plán Prahy podle indikačních skic stabilního katastru (1840–1842)*. Praha: Scriptorium.

https://www.idnes.cz/praha/zpravy/podbaba-troja-dpp-spojenci-lanovka-praha.A200702_203623_praha-zpravy_lesa_mapy.cz

Fotografie (zdroje)

<http://praha6ztracitvar.cz/fotogalerie/pet-let-je-podbaba-bez-kominu-sladvny>

https://www.fabriky.cz/2007_sladvny/index.htm

<http://www.praha6ztracitvar.cz/fotogalerie/pet-let-je-podbaba-bez-kominu-sladvny>

Seznam citovaných narátorů a pamětníků

Narátoři a pamětníci jsou anonymizováni:

- 1) F. F., muž, 72 let, VŠ, důchodce.
- 2) E. E., muž, 75 let, SŠ, důchodce.
- 3) D. D., muž, 68 let, vyučen, důchodce.
- 4) C. C., muž, 68 let, SŠ, úředník.
- 5) B. B., muž, 65 let, VŠ.
- 6) A. A., muž, 66 let, vyučen.
- 7) T. U., muž, 75 let, SŠ.
- 8) U. V., muž.
- 9) O. P., žena.
- 10) H. H., muž, 68 let, VŠ.
- 11) K. L., žena, SŠ, důchodkyně.
- 12) I. J., muž, 75 let, VŠ, důchodce.
- 13) G. H., muž, 60 let, VŠ.
- 14) E. F., muž, 57 let, vyučen.
- 15) C. D., žena, SŠ.
- 16) B. C., muž, 75 let, VŠ, důchodce.
- 17) A. B., muž, 62 let, výtvarník.
- 18) Z. H., muž, 58 let.
- 19) G. G., muž, 42 let, VŠ, učitel.

Příloha č. 1 Pietní okruh

zdroj: <https://www.praha6.cz/aktuality/pietni-okruh-zacal-u-pomniku-padlym-letcum-2005-05-06>

Pietní okruh začal u pomníku Padlým letcům

DATUM PUBLIKACE: 06.05.2005

V Praze 6 je 141 pomníků, památníků a pamětních desek, které připomínají osobní statečnost z dob největšího válečného konfliktu v dějinách lidstva. V rámci oslav 60. výročí konce války investovala radnice Prahy 6 celkem 250 tis. korun do oprav a vyčištění všech pamětních desek a pomníků a ke všem také zakoupila věnce různých velikostí.

„Pieta je součástí vzpomínky. A lidská paměť je velmi krátká. Proto je zapotřebí některé skutečnosti, a statečnost lidí v největším válečném konfliktu v historii mezi ně počítám, neustále připomínat a tím i osvěžovat paměť celé společnosti. Ten, kdo totiž nezná svoji minulost, těžko může něco očekávat od budoucnosti“, tvrdí starosta Prahy 6 Tomáš Chalupa.

Starosta se spolu s dalšími představiteli radnice dnes vydal na tzv. Pietní okruh. Jde o osobní položení věnců u vybraných památníků. Svou cestu začal ve 13,30 hod. u pomníku Padlým letcům na náměstí Svobody v Bubenči.

Pietní akty ale začaly v Praze 6 už ve středu, kdy starosta s dalšími radními položili věnce o památníků v Břevnově. Pietní okruh skončil zhruba v 16 hod. a během této doby byly položeny věnce u následujících pomníků:

Pomník Padlým letcům (nám. Svobody) Památník letců bojovníků II. odboje v zahraničí. Památník je vytvořen jako prostorová plastika složená z naznačených profilů křídel na žulovém soklu. Autor je sochař Fr.Bělský (311. peruť). Památník odhalen 12.5.1995 na místě původního sousoší Mládí (sochař Hladký), které bylo přendáno do předpolí základní školy.

Pomník I.S. Koněva (nám. Interbrigády)

Maršál Sovětského svazu, dvojnásobný hrdina Sovětského svazu a hrdina ČSSR, velitel vojsk I. ukrajinského frontu, která přijela 9.5.1945 do Prahy. Pomník byl odhalen k 35. výročí osvobození Prahy, autoři – sochař Z. Krybus a arch.V. Růžička vytvořili bronzovou sochu vysokou 3,5 metru na čtyřmetrovém žulovém soklu.

Pomník Padlým (Sedlec, U Zámku)

Obětem druhé světové války 1939-1945

Pomník Nejedlého – „kpt.Nemo“ (býv. nám. Družby)

Karel Nejedlý – krycí název „kapitán Nemo“ patřil k významným činitelům „neviditelné části armády“ to je zpravodajcům (pravděpodobně to byl on, kdo doprovázel Beneše do Mnichova, posléze se krycím názvem kapitán Nemo jmenovala celá odbojová skupina)

Pomník Parašutistů (Technická ul.)

Památník parašutistům československé zahr. armády a jejich spolupracovníkům v domácím odboji padlých v letech druhé svět. války 1941 – 1945 (odhalen v r. 1995) se symbolickým nápisem „Strom svobody bývá občas zaléván krví katanů i vlastenců“.

Pomník Setkání barikádníků (Na Pískách) Památník setkání barikádníků z Hanspaulky s tankisty z vítězné sovětské armády za Pražského povstání r. 1945, pomník připomíná skutečnou událost.

Pomník Rudě armádě (Horoměřická)

Pomník Rudé armádě v jednom ze směrů příchodu Rudé armády do Prahy.

Pomník Padlým (Na Luzích, Vokovice)

Památník obětem první a druhé světové války od sochaře R. Březy a arch. L. Hilgerta a vzdává hold padlým obce Vokovic v obou světových válkách, je mistrovsky zakomponován do pěší cesty za vokovickou školou.

Pomník Dopraváků (Evropská - J. Mártího) Památník obětí druhého odboje věnován obětem z řad zaměstnanců dopravního podniku vozovny Veleslavín. Dopraváci představovali významnou složku českého odboje, ať již při okupaci v rámci organizace emigrace či přímo v Pražském povstání.

Pomník Rudé armády (Vokovický hřbitov) Památník tvoří tři obří desky, tři urny (prst' z bojišť východní fronty – Stalingrad – Dukla – Sokolovo) a je věnován uctění památky obětí Pražského povstání a na paměť československo-sovětské bojové družby (pod první deskou odpočívá 35 sovětských vojáků a 20 českých barikádníků).

Pomník 17.listopadu (kasárna Ruzyně)

V prostoru kasáren společný památník umučeným a popraveným vlastencům z období druhé světové války, socha bojovníka má po stranách dvě pamětní desky (10 popravených vysokoškoláků ze 17.11.1939) a pamětní deska obětí z řad vysokoškoláků a důstojníků Obrany národa.

Pomník ROA (Ruzyňský hřbitov - Vlasovci)

Vlasovci hráli významnou roli v Pražském povstání.

Pomník št. kpt. Morávka (Svatovítská - Milady Horákové)

Št.kpt.Václav Morávek (8.8.1904 - 11.3.1942), významný pracovník zpravodajsko diverzní skupiny v rámci odbojové organizace Obrana národa v letech 1939-1941 tvořil s J. Balabánem a J. Mašínem skupinu přezdívanou Tři králové. Padl v přestřelce s gestapem.

Pamětní desky Padlým a H. Píka (Vítězné nám. gen.štáb)

Divizní generál Heliodor Píka je jedna z největších hvězd československé armády. Působil i na diplomatickém poli, snad pro svou znalost politického pozadí Stalinova Ruska byl nezákonně komunisty popraven 21.6.1949.

Martin Šálek

tiskový mluvčí

[msalek{zavináč}praha6{tečka}cz](mailto:msalek@zavináč.praha6{tečka}.cz)

tel. [220 189 957](tel:220189957)

Příloha č. 2

VZPOMÍNKA: Dětské války

Autor: Stanislav Moc (nar. 1945)

zdroj: [https://neviditelnypes.lidovky.cz/spolecnost/vzpominka-detske-
valky.A160527_200447_p_spolecnost_wag](https://neviditelnypes.lidovky.cz/spolecnost/vzpominka-detske-valky.A160527_200447_p_spolecnost_wag)

Publikováno: 28. 5. 2016 v internetovém deníku *Neviditelný pes*

Dodnes nevím, zda v raných letech padesátých, kdy venku zuřil třídní boj a režim tvrdě trestal kohokoliv, kdo se mu znelíbil, naše „dětské války“ nebyly jen zrcadlením toho, co se dělo ve světě dospělých. Faktem je, že jsme neustále bojovali a vedli „války“ s okolními čtvrtěmi. Buď v Grébovce a na kopci Bamberk s Vinohradáky, tedy kluky z Vinohrad, kde jsem se de facto narodil, neb na Vinohradech byla porodnice, nebo s Nuseláky na haldách. Haldy byla navršenina, která se táhla od vršovického nádraží podél tratě až po nuselský viadukt, pod kterým tramvaj číslo 4 projížděla do Nuslí.

Projížděla hned vedle druhé největší pražské řeky Botiče, která ovšem už v té době byla zredukována na pouhou stoku. Do té ústily kanály odpadové vody, do nichž jsme jako kluci organizovali objevné výpravy. Voda v Botiči sahala jednomu sotva po kolena, ale cestou do Vltavy bylo několik splavů, kde se dalo i utopit. Myslím na hloubku vody, jinak se nepamatuji, že by se tam někdo byl utopil. Korytem Botiče se většinou prchalo při prohrané válce. Nuseláci do Nuslí až k divadlu Fidlovačka, kde byl splav a oni věděli lépe, jak jej oběhnout, a my zase ke splavu pod Grébovkou, kde jsme znali terén lépe my. Tím většinou „válka“ končila. Začínalo se tak, že na haldách se potkala skupinka Vršováků s Nuseláky a začala po sobě házet kameny zvanými šutráky. Těch byly haldy plné, stačilo se ohnout a sbírat. Zásoby „střeliva“ byly nevyčerpatelné a záleželo jen na tom, kdo koho zručnějším házením donutí k ústupu.

Jakmile jedna strana začala ustupovat, šlo to s ní s kopce, a to doslova. Ono se přece jen hází lépe při běhu dopředu, než když se musíte zastavovat a házet kameny nazpět. Nejlepší taktikou bylo však přivolání posily. To většinou velitel skupiny vyslal nazpět chlapce, který nebyl tolik znám pro své umění házet šutráky, a ten běžel do nejlidnatější třídy Vršovic, třídy SNB (dnes Vršovická), a tam svolával pomoc řvaním : „Válka s Nuseláky!“ Na to konto se z činžáků této rušné ulice vyrojila spousta chlapců, mnozí s praky, a hnala se na haldy obhajovat územní čistotu Vršovic. Přece si do nich nenecháme vtrhnout cizince z Nuslí!

Je ovšem možné, že třídní boj dospělých neměl s naším válečnictvím co dělat, že to byl jen pozůstatek myšlení z dob nedávno skončené druhé světové války. Ta byla opravdová a byla připomínána filmovou tvorbou té doby, z níž nejznámější výtvar, který já si pamatuji, byl Pád Berlína. Tam se běhalo, střílelo a řvalo mohutně hurá. A přesně to jsme dělali i my. Mohu prozradit, že když padesát kluků řve hurá, hází kameny a žene se dopředu, je to tak inspirující a úchvatné, že to jednoho strhne s sebou. A nejen to, druhá strana, i kdyby byla v přesile, se ocitne nejen pod tlakem, ale hlavně pod tlakem psychickým. Nikdy jsem nezaznamenal, že by strana, která ustupuje, začala také řvat hurá.

Ustupovat a křičet hurá jaksí nejde dohromady. Ten, kdo zaútočí a začne řvat hurá, má proto psychologickou výhodu. To jaksí podvědomě věděl náš vůdce Dlouhej Pepa. Ten vždy vybral

pět, šest nebojácných kluků a poslal je s hald dolů. Pod haldami byl park, v kterém byly protiletecké kryty a spousta křovin, mezi nimiž se mohli naši odvážní proplést až do boku nepřítele. Pak vzali haldy prudkým vyběhnutím nahoru útokem a začali házet na nepřítele šutráky z boku. V ten moment zařval Pepa „hurá“ a zbytek Vršovanů se rozběhl čelně k útoku. Takové taktice Nuseláci většinou podlehli. Zmateni létajícím střelivem ze dvou stran dali se na ústup a nakonec už jen prchali s hald dolů a do Nuslí. Jednou, když se nás sešlo opravdu hodně, jsme je hnali až ke kinu Tatra za náměstím Bratří Synků.

Na druhou stranu musím sportovně přiznat, že několikrát Nuseláci naši lest prohlédli. Objevili partu odvážných ještě před jejím výstupem na haldy a házením ji zahnali zpět do křovin parku a dál k Botiči. Takže když konečně Pepa, který se domníval, že rozruch mezi Nuseláky na okraji hald vyvolala jím vyslaná expedice, zakřičel hurá, byl nemile překvapen. Nuseláci začali řvát hurá také a zasypali nás takovou dávkou šutráků, že jsme se na ústup dali my. Jednou nás hnali přes Botič až na Bamberk a do Vinohrad. Prchali jsme v naprostém zmatku a ztratili se jeden druhému. Nakonec jsem zůstal sám s Tomikem. Oba jsme byli dobří běžci, ale podařilo se nám nepříteli uniknout až v srdci Vinohrad. Tím bylo náměstí Míru u Ludmily. Jezdila tam tramvaj jednička. Většinou měla dva vlečňáky, vše krásně otevřené, takže jsme do ní naskočili za jízdy. Peníze jsme pochopitelně neměli, takže jsme na příští stanici museli z tramvaje zase vyskočit, protože se k nám blížil průvodčí. Ti tenkrát byli v každé tramvaji. Nuselákům jsme tím však unikli a vrátili se do rodných Vršovic oklikou po Francouzské kolem kina Pilotů.

Už je to tak dávno... ale rád na ty doby vzpomínám. Dnes by mně asi nějaký psycholog vysvětlil, jak to bylo všechno špatně a jak jsme tím „válčením“ způsobovali újmu nejen našim nepřátelům, ale i sami sobě, a to újmu duševní. Vypěstovali jsme v sobě agresivní choutky a nenaučili se řešit konfliktní situace přátelsky. Vždyť jsme se přece mohli s Nuseláky domluvit a hrát si na haldách společně!

Inu, mohli jsme, ale nedělali jsme to. Místo toho jsme se učili bránit svoje, stát jeden při druhém, správně odhadnout situaci a nebát se. A hlavně, bavili jsme se tím! I přes všechny ty naše boje, kamení a občas nějaké té rozbité hlavy jsme všichni věděli, že to je jen hra. A také jsme věděli, kdy s tím přestat a změnit to v legraci. Byť třeba i drsnou, ale přece jen legraci. Ale o tom si přečtěte zase příště.

